

LASSILA & TIKANOJA

Tilinpäätös ja selvitys hallinto-
ja ohjausjärjestelmästä 2016

Sisältö

Hallinnointi

Selvitys hallinto- ja ohjausjärjestelmästä 2016 3

Palkka- ja palkkioselvitys 12

Hallituksen toimintakertomus 20

Tilinpäätös

Konsernin tuloslaskelma 36

Konsernin laaja tuloslaskelma 37

Konsernitase 38

Konsernin rahavirtalaskelma 40

Laskelma konsernin oman pääoman muutoksista 41

Konsernitilinpäätöksen liitetiedot 42

Emoyhtiön tilinpäätös 89

Emoyhtiön tilinpäätöksen liitetiedot 93

Varojenjakoehdotus 103

Tilintarkastuskertomus 104

HALLINNOINTI 2016

Hallinnointi

Lassila & Tikanoja Oyj ("L&T tai yhtiö") on Suomessa rekisteröity julkinen osakeyhtiö, joka on listattu Nasdaq Helsinki Oy:ssä. L&T noudattaa päätöksenteossaan ja hallinnossaan Suomen osakeyhtiölakia, julkisesti noteerattuja yhtiöitä koskevia muita säädöksiä sekä L&T:n yhtiöjärjestystä.

Lisäksi yhtiö noudattaa Nasdaq Helsinki Oy:n sisäpiiriohjetta ja Suomen listayhtiöiden hallinnointi- ja ohjausjärjestelmiä koskevaa Corporate Governance -suositusta.

Selvitys hallinto- ja ohjausjärjestelmästä 2016

Yhtiö noudattaa Arvopaperimarkkinayhdistys ry:n 1.10.2015 antamaa hallinnointikoodia. L&T ei ole poikennut koodin suosituksista. Koodi on saatavilla Arvopaperimarkkinayhdistys ry:n kotisivuilla osoitteessa www.cgfinland.fi.

Tämä selvitys on laadittu hallinnointikoodin raportointia koskevan suosituksen mukaisesti. Selvitys esitetään hallituksen toimintakertomuksesta erillisenä. Yhtiön tarkastusvaliokunta on käsitellyt selvityksen.

Konsernitilinpäätös ja osavuositarkastukset on laadittu EU:n hyväksymien IFRS-raportointistandardien, arvopaperimarkkinain, Finanssivalvonnan asettamien standardien ja Nasdaq Helsingin sääntöjen mukaan. Toimintakertomuksen ja emoyhtiön tilinpäätöksen laadinnassa on noudatettu kirjanpitolakia ja kirjanpitolautakunnan ohjeita ja lausuntoja.

Hallinnosta ja toiminnasta vastaavat yhtiökokous, hallitus ja sen kaksi valiokuntaa sekä toimitusjohtaja johtoryhmän avustamana.

Yhtiökokous

Yhtiökokous on L&T:n ylin päättävä elin. Yhtiökokous päättää sille osakeyhtiölain mukaan kuuluvista tehtävistä, kuten tilinpäätöksen vahvistamisesta ja osingonjaosta, vastuuvapauden myöntämisestä hallituksen jäsenille ja toimitusjohtajalle sekä hallituksen ja tilintarkastajan valinnasta ja heille maksettavista palkkioista.

Varsinainen yhtiökokous pidetään vuosittain huhtikuun loppuun mennessä. Ylimääräinen yhtiökokous kutsutaan tarvittaessa koolle käsittelemään tiettyä yhtiökokoukselle tehtyä ehdotusta. Yhtiökokouksen kutsuu koolle yhtiön hallitus.

L&T:n kullakin osakkeella on yksi ääni. Äänioikeutta on yhtiöjärjestyksellä rajoitettu niin, ettei kukaan osakkeenomistaja ole yhtiökokouksessa oikeutettu äänestämään enemmällä kuin yhdellä viidesosalla kokouksessa edustetusta äänimäärästä.

Osakkeenomistajat kutsutaan yhtiökokoukseen yhtiön internetsivuilla julkaistavalla yhtiökokouskutsulla. Hallituksen ehdotukset yhtiökokoukselle sekä kokouskutsu julkistetaan myös pörssitiedotteena. Lisäksi hallituksen niin päätäessä yhtiö voi samassa määräajassa julkaista tiedon yhtiökokouksen ajasta ja paikasta sekä yhtiön internetsivujen osoitteen sanomalehdessä. Hallitukseen ehdolla olevat henkilöt ja ehdotus

yhtiön tilintarkastajaksi julkistetaan yhtiökokouskutsun yhteydessä tai erillisenä pörssitiedotteena ennen yhtiökokousta.

Yhtiökokouskutsu ja yhtiökokousasiakirjat ovat saatavilla viimeistään 21 päivää ennen yhtiökokousta yhtiön internetsivuilla osoitteessa www.lassila-tikanoja.fi/yritys/sijoittajat/yhtiokokous/

Hallituksen jäsenet, toimitusjohtaja, päävastuullinen tilintarkastaja ja hallituksen jäseneksi ehdolla olevat henkilöt ovat läsnä yhtiökokouksessa, ellei poissaoloon ole pätevää syytä.

Yhtiökokouksen pöytäkirja liitteineen on saatavilla yhtiön internetsivuilla viimeistään kahden viikon kuluttua yhtiökokouksesta.

Yhtiökokous vuonna 2016

Varsinainen yhtiökokous pidettiin Helsingissä 17.3.2016. Siihen osallistuneet osakkeenomistajat edustivat 50,3 prosenttia äänistä. Kaikki hallituksen jäsenet, toimitusjohtaja ja päävastuullinen tilintarkastaja olivat läsnä.

Hallitus

Hallituksen tehtävät

Hallituksen tehtävänä on huolehtia yhtiön hallinnosta ja sen toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä sekä kirjanpidon ja varainhoidon valvonnan asianmukaisesta järjestämisestä. Hallitus päättää asioista, joilla yhtiön toiminnan laajuus huomioon ottaen on huomattava merkitys yhtiön toiminnalle. Lisäksi hallitus vastaa sille osakeyhtiölaissa, muualla säädetyistä ja yhtiöjärjestyksessä määritellyistä tehtävistä.

Hallituksella on vuonna 2016 hyväksytty työjärjestys, jota noudatetaan yhtiöjärjestyksen, Suomen lainsäädännön ja muiden säännösten ohella.

Hallituksen tehtävänä on:

- vahvistaa yhtiön tavoitteet
- päättää yhtiön strategiasta ja vahvistaa toimialastrategiat
- laatia osinkopolitiikka ja vastata osakasarvon kehittämisestä
- päättää konsernirakenteesta ja -organisaatiosta
- varmistaa johtamisjärjestelmän toiminta
- käsitellä ja hyväksyä osavuosisikatsaus, konsernitilinpäätös ja toimintakertomus
- vahvistaa konsernin toimintasuunnitelma, budjetti ja investointisuunnitelma
- päättää strategisesti tai taloudellisesti merkittävistä investoinneista, yritysostoista, -myynneistä tai -järjestelyistä sekä vastuusitoumuksista ja rahoitusjärjestelyistä
- vahvistaa rahoitus-, tiedonanto- sekä riskienhallinta- ja vakuutuspolitiikat sekä sisäisen valvonnan toimintaperiaatteet
- nimittää ja erottaa toimitusjohtaja sekä valvoa ja arvioida hänen toimintaansa
- päättää toimitusjohtajan välittömien alaisten nimitysasiat sekä palkkaus ja muut taloudelliset etuudet.

Hallituksen kokoonpano ja valinta

Hallituksen jäsenten lukumäärän ja hallituskokoonpanon on mahdollistettava hallituksen tehtävien tehokas hoitaminen. Hallituksen jäsenten valinnassa tavoitteena on varmistaa, että hallitus kokonaisuutena tukee yhtiön liiketoimintaa ja sen kehittämistä. Kokoonpanossa otetaan huomioon yhtiön liiketoimintojen ja strategisten tavoitteiden asettamat vaatimukset. Hallituksessa on oltava edustettuna molempia sukupuolia.

Yhtiöjärjestyksen mukaan L&T:n hallitukseen kuuluu vähintään kolme ja enintään seitsemän jäsentä. Hallituksen kokoonpanoa koskevan ehdotuksen valmistelussa noudatetaan käytäntöä, jossa merkittävät osakkeenomistajat valmistelevat hallitusta koskevat ehdotukset. Hallituksen jäsenet valitsee varsinainen yhtiökokous. Hallituksen jäsenten toimikausi päättyy vaalia seuraavan ensimmäisen varsinaisen yhtiökokouksen päättyessä. Hallitukseen ei voida valita henkilöä, joka on täyttänyt 70 vuotta. Hallitus valitsee keskuudestaan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan.

Hallituksen jäsen ehdokkaiden henkilötiedot ovat saatavilla yhtiön internetsivuilla ennen yhtiökokousta.

Yhtiön toimitusjohtaja ja talousjohtaja osallistuvat yleensä hallituksen kokouksiin. Tarvittaessa, kuten strategian tai vuosisuunnitelman käsittelyn yhteydessä, kokouksiin osallistuu myös muut L&T:n johtoryhmän jäsenet. Yhtiön lakiasiaintoimikunta toimii hallituksen sihteerinä.

Hallitus arvioi toimintaansa ja työskentelytapojaan tekemällä vuosittain itsearvioinnin.

Hallitus on arvioinut jäsentensä riippumattomuuden hallinnointikoodin suosituksen 10 mukaisesti. Kaikki hallituksen jäsenet ovat riippumattomia sekä yhtiöstä että merkittävistä osakkeenomistajista.

Hallitus vuonna 2016

Vuoden 2016 varsinaisessa yhtiökokouksessa yhtiön hallitukseen valittiin seuraavat kuusi henkilöä: puheenjohtaja Heikki Bergholm, varapuheenjohtaja Eero Hautaniemi, Teemu Kangas-Kärki, Laura Lares, Sakari Lassila ja Miikka Maijala. Hallituksen jäsenten osakeomistukset ja palkkiot on esitetty vuosikertomuksen Palkitseminen-osiossa kohdassa Hallituksen palkitseminen ja osakeomistus.

Hallituksella oli 14 kokousta vuonna 2016, joista kolme pidettiin puhelimen välityksellä ja yksi kokoontumatta. Jäsenten keskimääräinen osallistumisprosentti oli 99.

Hallitustyöskentelyn keskeisiä aihepiirejä olivat strategia ja sen toteuttamisen ohjaaminen ja tukeminen, strategisten hankkeiden seuranta, liiketoimintaportfolion kehittäminen ja riskienhallinnan ohjaaminen.

Hallituksen jäsenten kokousaktiivisuus 1.1.-31.12.2016

	Hallitus	Tarkastusvaliokunta	Henkilöstövaliokunta
Heikki Bergholm	14/14		4/4
Eero Hautaniemi	14/14	5/5	
Teemu Kangas-Kärki*	10/10	4/4	
Laura Lares	14/14	1/1	3/3
Sakari Lassila	14/14	5/5	
Miikka Maijala	14/14		4/4

* Hallituksen jäsen 17.3.2016 lähtien

Hallitus kokoontui 4 kertaa ennen 17.3.2016 ja 10 kertaa sen jälkeen. Tarkastusvaliokunta kokoontui yhden kerran ennen 17.3.2016 ja 4 kertaa sen jälkeen. Henkilöstövaliokunta kokoontui yhden kerran ennen 17.3.2016 ja 3 kertaa sen jälkeen.

Hallituksen jäsenet

Heikki Bergholm

s. 1956, diplomi-insinööri

Hallituksen puheenjohtaja vuodesta 2011 ja jäsen vuodesta 2008, henkilöstövaliokunnan puheenjohtaja vuodesta 2011 ja jäsen vuodesta 2010, riippumaton jäsen

Keskeinen työkokemus:

Suominen Yhtymä Oyj: toimitusjohtaja 2002–2006

Entinen Lassila & Tikanoja Oyj: toimitusjohtaja 1998–2001, varatoimitusjohtaja 1997–1998, yhtymän tulosyksiköiden toimitusjohtaja 1986–1997

Lassila & Tikanoja Oy: talousjohtaja 1985–1986

Teollistamisrahasto Oy: tutkija ja kehityspäällikkö 1980–1985

Muut hallitusjäsenyydet:

Solidium Oy (2013–2016), Lakan Betoni Oy (1986–, pj.), Maillefer International Oy (2010–2014), Sydäntutkimussäätiö (2013–, vpj.), MB Rahastot Oy (2002–), Forchem Oy (2007–2013), Componenta (2003–2012, pj.), Kemira Oyj (2004–2007), Pohjola-Yhtymä Oyj (2003–2005), Sponda Oyj (1998–2004) ja Suominen Yhtymä Oyj (2006–2011)

Eero Hautaniemi

s. 1965, kauppatieteiden maisteri

Oriola-KD Oyj:n toimitusjohtaja 2006–

Hallituksen varapuheenjohtaja vuodesta 2011 ja jäsen vuodesta 2007, tarkastusvaliokunnan puheenjohtaja vuodesta 2011 ja jäsen vuodesta 2009, riippumaton jäsen

Keskeinen työkokemus:

GE Healthcare Finland Oy: toimitusjohtaja 2004–2005

GE Healthcare IT: Oximetry, Supplies and Accessories -liiketoiminnan johtaja 2003–2004

Instrumentarium Oyj: asiantuntija- ja johtotehtäviä 1990–2003

Muut hallitusjäsenyydet:

Kauppan Liitto (2014–), Ecostream Oy (2012–2013), L&T Recoil Oy (2010–2012), Nurminen Logistics Oyj (2009–2012)

Teemu Kangas-Kärki

s. 1966, kauppatieteiden maisteri

Fiskars Oyj:n operatiivinen johtaja ja talousjohtaja (COO, CFO), toimitusjohtajan varahenkilö 2014–

Hallituksen ja tarkastusvaliokunnan jäsen vuodesta 2016, riippumaton jäsen

Keskeinen työkokemus:

Fiskars Oyj: johtaja, Koti 2012–2014, talousjohtaja 2008–2012

Alma Media Oyj: talousjohtaja 2003–2008

Kesko Oyj: talousjohtaja 2002–2003, Corporate Business Controller 2000–2001

Suomen Nestlé Oy: talousjohtaja 1999–2000

Smith & Nephew Oy: talouspäälikkö 1996–1998

Unilever Oy & GmbH: Marketing Controller & Internal Auditor 1992–1996

Laura Lares

s. 1966, tekniikan tohtori

Woimistamo Oy:n toimitusjohtaja vuodesta 2012.

Hallituksen jäsen vuodesta 2014, tarkastusvaliokunnan jäsen 2014–2015 ja henkilöstövaliokunnan jäsen vuodesta 2016,4 riippumaton jäsen

Keskeinen työkokemus:

Kalevala Koru Oy & Lapponia Jewelry Oy: toimitusjohtaja 2007–2012

UPM Kymmene Oyj: Puutuote-toimialan myyntijohtaja ja liiketoiminnan kehitys- ja henkilöstöjohtaja 2004–2006.

Muut keskeisimmät hallitusjäsenyydet:

Lappeenrannan teknillinen yliopisto (2009–), Woikoski Oy (2012–2016), Aalef Oy (2013–2016), Kr-tiimi Oy (2013–2016), Kinkaronkka Oy (2014–2016)

Sakari Lassila

s. 1955, kauppatieteiden maisteri

Indcrea Oy:n toimitusjohtaja, hallituksen jäsen ja osakas

Hallituksen ja tarkastusvaliokunnan jäsen vuodesta 2011, riippumaton jäsen

Keskeinen työkokemus:

Cupori Group Oy:n johtoryhmä 2008–2014, Cupori AB:n toimitusjohtaja 2012–2014

Carnegie Investment Bank AB, Finland Branch: johtotehtäviä 2002–2005

Alfred Berg Finland Oyj: investointipankkitoiminnan johtotehtäviä 1994–2002

Citibank Oy: yrityspankin vastaava johtaja 1991–1994

Suomen Yhdyspankki Oy: esimies- ja johtotehtäviä 1983–1991

Muut keskeisimmät hallitusjäsenyydet:

Evald ja Hilda Nissin Säätiön hallituksen varapuheenjohtaja (jäsen 1987–), Aplagon Oy, hallituksen puheenjohtaja (2009–)

Miikka Maijala

s. 1967, diplomi-insinööri

Clinius Oy:n toimitusjohtaja 2006–

Hallituksen jäsen vuodesta 2010, tarkastusvaliokunnan jäsen 2010–2015 ja henkilöstövaliokunnan jäsen vuodesta 2016, riippumaton jäsen

Keskeinen työkokemus:

GE Healthcare Finland Oy: Business Segment Manager 2004–2006

Instrumentarium Oyj (nyk. GE Healthcare Finland Oy): Director, Business Development 2000–2004

Instrumentarium Oyj: myynnin, markkinoinnin ja taloushallinnon esimies- ja johtotehtäviä 1992–2000

Kokouskäytäntö

Hallitus kokoontuu niin usein, kuin sen tehtävien hoitaminen vaatii. Hallitus vahvistaa vuosittain säännölliset kokouksensa. Säännöllisiä kokouksia ovat vuosittain ennen tilinpäätöksen ja kunkin osavuositarkastuksen julkistamista pidettävät kokoukset, strategiakokous, budjettikokous sekä muut hallituksen vuosiohjelmaansa vahvistamat kokoukset. Säännöllisten kokousten lisäksi hallitus voi pitää ylimääräisiä kokouksia.

Hallituksen kokouksesta laaditaan pöytäkirja, jonka allekirjoittavat kokoukseen osallistuneet hallituksen jäsenet, yhtiön toimitusjohtaja ja hallituksen sihteeri. Pöytäkirjat säilytetään yhtiön pääkonttorissa.

Toimitusjohtaja vastaa siitä, että hallitus saa käyttöönsä riittävät tiedot yhtiön toiminnan ja taloudellisen tilanteen arvioimista varten.

Toimitusjohtaja valvoo hallituksen päätösten täytäntöönpanoa ja raportoi hallitukselle niiden täytäntöönpanosta.

Valiokunnat

Hallituksella on tarkastusvaliokunta ja henkilöstövaliokunta.

Tarkastusvaliokunta

Valiokunnassa on vähintään kolme jäsentä. Hallitus valitsee valiokunnan jäsenet keskuudestaan vuosittain hallituksen toimikaudeksi. Tarkastusvaliokunnan jäsenten enemmistön on oltava riippumattomia yhtiöstä ja vähintään yhden jäsenen on oltava riippumaton yhtiön merkittävistä osakkeenomistajista. Hallitus valitsee yhden jäsenistä valiokunnan puheenjohtajaksi niin ikään vuosittain hallituksen toimikaudeksi. Tarkastusvaliokunnan jäsenillä on oltava valiokunnan tehtäväalueen edellyttämä pätevyys sekä riittävä asiantuntemus kirjanpidosta, laskentatoimesta ja tilinpäätöskäytännöistä.

Tarkastusvaliokunnalla on hallituksen vahvistama työjärjestys. Tarkastusvaliokunta kokoontuu säännöllisesti vähintään neljä kertaa vuodessa.

Tarkastusvaliokunnan tehtävänä on:

- konsernin taloudellisen tilanteen ja rahoitustilanteen seuranta
- yhtiön tilinpäätösraportoinnin prosessin seuranta
- yhtiön taloudellisen raportointiprosessin valvonta
- yhtiön sisäisen valvonnan, sisäisen tarkastuksen ja riskienhallintajärjestelmien tehokkuuden seuranta
- yhtiön sisäisen valvonnan toimintaperiaatteiden käsittely
- yhtiön sisäisen tarkastuksen suunnitelmien ja raporttien käsittely
- yhtiön hallinto- ja ohjausjärjestelmästä antaman selvityksen käsittely mukaan lukien siihen sisältyvän, taloudelliseen raportointiprosessiin liittyvien sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestelmien pääpiirteiden kuvaus
- tilinpäätöksen ja konsernitilinpäätöksen lakisääteisen tilintarkastuksen seuranta
- yhtiön tilintarkastusyhteisön riippumattomuuden arviointi
- yhtiön tilintarkastusyhteisön tarjoamien oheispalvelujen arviointi
- yhtiön tilintarkastajan valintaa koskevan päätösehdotuksen ja/tai suosituksen valmistelu
- yhteydenpito tilintarkastajaan ja tilintarkastajan tarkastusvaliokunnalle laatimien raporttien käsittely
- lakien ja määräysten noudattamisen arviointi.

Tarkastusvaliokuntaan ovat kuuluneet 17.3.2016 alkaen puheenjohtaja Eero Hautaniemi ja jäsenet Teemu Kangas-Kärki ja Sakari Lassila. Tarkastusvaliokunnalla oli 5 kokousta vuonna 2016. Jäsenten osallistumisprosentti oli 100.

Henkilöstövaliokunta

Hallituksen henkilöstövaliokunnassa on vähintään kolme jäsentä. Hallitus valitsee valiokunnan jäsenet keskuudestaan vuosittain hallituksen toimikaudeksi. Hallitus valitsee yhden jäsenistä valiokunnan puheenjohtajaksi niin ikään vuosittain hallituksen toimikaudeksi. Jäsenten on oltava yhtiöstä riippumattomia Suomen listayhtiöiden hallinnointikoodin tarkoittamalla tavalla. Kokouksia pidetään vähintään kaksi kertaa vuodessa.

Henkilöstövaliokunnan tehtävänä on:

- käsitellä, arvioida ja tehdä esityksiä konsernin johdon ja henkilöstön palkkausrakenteesta sekä palkitsemis- ja kannustinjärjestelmästä
- seurata palkitsemisjärjestelmien toimivuutta sen varmistamiseksi, että johdon palkitsemisjärjestelmät edistävät yhtiön tavoitteiden saavuttamista ja perustuvat henkilökohtaiseen suoritukseen
- käsitellä ja valmistella muita johdon ja henkilöstön palkitsemiseen liittyviä kysymyksiä ja tehdä näitä koskevia esityksiä hallitukselle
- käsitellä ja valmistella sellaisia toimivan johdon nimityskysymyksiä, jotka tulevat hallituksen päätettäväksi.

Henkilöstövaliokuntaan ovat kuuluneet 17.3.2016 alkaen puheenjohtaja Heikki Bergholm ja jäsenet Miikka Maijala ja Laura Lares. Henkilöstövaliokunnalla oli 4 kokousta vuonna 2016. Jäsenten osallistumisprosentti oli 100.

Toimitusjohtaja ja johtoryhmä

L&T:n toimitusjohtajan valitsee yhtiön hallitus. Toimitusjohtaja hoitaa juoksevaa hallintoa hallituksen antamien ohjeiden ja määräysten mukaisesti ja vastaa strategiaprosessista. Toimitusjohtaja on Pekka Ojanpää.

Toimitusjohtajaa avustaa yhtiön johtamisessa johtoryhmä. Johtoryhmän jäsenten osakeomistukset ja palkkiot on esitetty vuosikertomuksen Palkitseminen-osiossa kohdassa Johtoryhmän palkitseminen ja osakeomistus.

Johtoryhmän jäsenet

Pekka Ojanpää

s. 1966, kauppatieteiden maisteri

toimitusjohtaja vuodesta 2011 ja toimialajohtaja, Kiinteistöpalvelut 1.12.2015–30.6.2016

Kemira Oyj, Kunta ja teollisuus -segmentistä vastaava johtaja 2008–2011, Kemira Specialty -liiketoiminta-alueen johtaja 2006–2008 ja osto- ja logistiikkajohtaja 2005–2006

Nokia Oyj: hankintajohtaja 2001–2004, Nokia Hungaryn toimitusjohtaja 1998–2001, myynnin ja logistiikan päällikkötehtävissä Nokia Mobile Phonesissa 1994–1998

Muut keskeisimmät tehtävät:

Ilmarinen Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö: hallintoneuvoston jäsen (2012–), Kiinteistötyönantajat ry: hallituksen jäsen (2013–2016), Technopolis Oy: hallituksen jäsen (2014–)

Timo Leinonen

s. 1970, hallintotieteiden maisteri

talousjohtaja vuodesta 2013

Ixonos Oyj: talousjohtaja 2008–2012

Suomen Terveystalo Oyj: talousjohtaja 2006–2008

Tieto-X Oyj: talousjohtaja 2002–2006, business controller 2000–2002

Petri Salermo

s. 1970, merkonomi

toimialajohtaja, Ympäristöpalvelut vuodesta 2013

Lassila & Tikanoja Oyj: liiketoimintajohtaja, Ympäristöpalvelut 2009–2012, myyntijohtaja, Ympäristöpalvelut 2003–2009, myyntipäällikkö, Ympäristöpalvelut 2001–2003

Europress Oy: myyntijohtaja 1998–2001, myynnin päällikkötehtävät 1995–1998

Antti Tervo

s. 1978, kauppatieteiden maisteri

toimialajohtaja, Teollisuuspalvelut vuodesta 2015

Lassila & Tikanoja Oyj: hankinta- ja toimitusketjusta vastaava johtaja 2012–2014

Siemens, Luoteis-Eurooppa: Head of Commodity Management 2009–2012, projektijohtaja, hankinta & toimitusketjun hallinta 2008–2009

Siemens Oy: hankintajohtaja 2005–2009, hankintapäällikkö 2003–2005, konsultti, toimitusketjun hallinta 2001–2003

Kirsi Matero

s. 1968, kauppatieteiden maisteri

henkilöstöjohtaja vuodesta 2012

Atria Oyj: henkilöstöjohtaja 2010–2011

Pfizer Oy: henkilöstöjohtaja 2007–2010

Nokia Mobile Phones: henkilöstöpäällikkö 2004–2007

Nokia Mobile Phones ja Nokia Networks: henkilöstöpäällikkö, henkilöstön kehittämisasiantuntija 1998–2003

Adulta Oy: ohjelmapäällikkö 1996–1998

Shell Oil Products: tuotepäällikkö 1994–1995

Tuomas Mäkipeska

s. 1978, kauppatieteiden maisteri

kehitysjohtaja vuodesta 2012 ja toimialajohtaja, Uusiutuvat energialähteet vuodesta 2015

Deloitte: liikkeenjohdon konsultti, Strategy & Operations 2005–2012

Fiskars Oyj: projektipäällikkö 2004–2005

Rieter Automotive Management AG: markkina-analyytikko 2003

Tapiola-ryhmä: talousassistentti 2000–2002

Tutu Wegelius-Lehtonen

s. 1970, tekniikan lisensiaatti

toimialajohtaja Kiinteistöpalvelut 1.7.2016 alkaen, toimitusketjun johtaja 16.2.2015–30.6.2016.

Hartwall Oy: tuotanto-toimitusketjun johtaja 2014

Rexel Finland Oy: markkinointi- ja kehitysjohtaja 2011–2014

YIT: hankinnan ja logistiikan johtotehtäviä YIT Oyj:ssä 2004–2008 sekä yhtiön Kiinteistötekniset palvelut - ja Kiinteistö- ja teollisuuspalvelut -toimialoilla 2009–2011

Ensto: tuotanto- ja logistiikkajohtaja 1998–2004

Muut keskeisimmät tehtävät:

Kiinteistötyöntajat ry: hallituksen jäsen (2017-)

Tomi Kontinen

s. 1967, logistiikkainsinööri

toimitusketjun johtaja 1.7.2016 alkaen

Wihuri/Wipak Group: hankintajohtaja 2012–2014 ja toimitusketjun johtaja 2014–2016

Tikkurila Group: hankintajohtaja 2006–2011

Nokia Group: logistiikka- ja hankintapäällikkötehtäviä 1995–2006

Jorma Mikkonen

s. 1963, varatuomari

yhteiskuntasuhdejohtaja vuodesta 2012

Lassila & Tikanoja Oyj: toimialajohtaja Ympäristöpalvelut 2009–2012, toimialajohtaja Teollisuuspalvelut 2000–2009

Säkkiväline Oy: hallintojohtaja 1999–2000, lakimies 1992–1999

Helsingin Suomalainen Säästöpankki: lakimies 1991–1992

Muut keskeisimmät tehtävät:

LähiTapiola Keskinäinen Vakuutusyhtiö: hallintoneuvoston jäsen (2008 -), Autoliikenteen työnantajaliitto

ALT: hallituksen jäsen (2001-), Ympäristöteollisuus ja -palvelut YTP ry, hallituksen jäsen (2015-), FEAD

(European Federation of Waste Management and Environmental Services), hallituksen jäsen (2011-)

Palkitseminen

Palkka- ja palkkioselvitys

Hallinnointikoodi edellyttää palkka- ja palkkioselvityksen julkaisemista. Tämä selvitys on laadittu hallinnointikoodin raportointia koskevan suosituksen mukaisesti.

Hallituksen palkitseminen ja osakeomistus

Hallituksen jäsenten palkkioista päättää yhtiökokous etukäteen vuodeksi kerrallaan.

Vuonna 2016 hallituksen puheenjohtajalle päätettiin maksaa 46 250 euroa, varapuheenjohtajalle 30 500 euroa ja jäsenille 25 750 euroa vuodessa. Palkkiot maksetaan siten, että vuosipalkkiosta 40 prosenttia maksetaan yhtiön hallussa olevina tai, mikäli tämä ei ole mahdollista, markkinoilta hankittavina L&T:n osakkeina ja 60 prosenttia maksetaan rahana. Osakkeet luovutetaan hallituksen jäsenille ja tarvittaessa hankitaan markkinoilta suoraan hallituksen jäsenten lukuun 14 kaupankäyntirajoituksista vapaan arkipäivän kuluessa yhtiökokouksesta. Lisäksi hallituksen puheenjohtajalle maksetaan kokouspalkkioina 1 000 euroa, hallituksen varapuheenjohtajalle 700 euroa ja kullekin jäsenelle 500 euroa kokoukselta. Hallituksen asettamien valiokuntien puheenjohtajalle ja jäsenille maksetaan myös kokouspalkkioita, valiokunnan puheenjohtajalle 700 euroa kokoukselta ja kullekin jäsenelle 500 euroa kokoukselta.

Hallituksen jäsenet eivät kuulu yhtiön osakepohjaisten kannustinohjelmien piiriin eikä heillä ole eläkesopimuksia yhtiön kanssa.

Vuonna 2016 hallituksella oli 14 kokousta, tarkastusvaliokunnalla 5 kokousta ja henkilöstövaliokunnalla 4 kokousta.

Vuonna 2016 hallituksen puheenjohtajana on toiminut Heikki Bergholm ja varapuheenjohtajana Eero Hautaniemi. Tarkastusvaliokunnan puheenjohtajana on toiminut Eero Hautaniemi ja jäsenenä Sakari Lassila ja Teemu Kangas-Kärki. Henkilöstövaliokunnan puheenjohtajana on toiminut Heikki Bergholm ja jäsenenä Miikka Maijala ja Laura Lares.

Hallitukselle maksettiin vuodelta 2016 yhtiökokouksen päättämät palkkiot.

Hallituksen jäsenille ajalta 1.1.-31.12.2016 maksetut palkkiot

	Vuosipalkkio, euroa*	Kokouspalkkiot, euroa	Yhteensä vuonna 2016, euroa	Yhteensä vuonna 2015, euroa
Heikki Bergholm	46 250	14 800	61 050	58 050
Eero Hautaniemi	30 500	11 900	42 400	40 300
Teemu Kangas-Kärki	25 750	6 000	31 750	-
Laura Lares	25 750	8 000	33 750	32 750
Sakari Lassila	25 750	8 500	34 250	32 750
Miikka Maijala	25 750	8 000	33 750	32 250

* 40 % maksetaan yhtiön hallussa olevina tai, mikäli tämä ei ole mahdollista, markkinoilta hankittavina L&T:n osakkeina.

Hallituksen jäsenten omistamat osakkeet

	31.12.2016	% osakkeista ja äänimäärästä	1.1.2016
Heikki Bergholm	827 050	2,13 %	825 885
Eero Hautaniemi	13 103	0,03 %	12 335
Teemu Kangas-Kärki	649	0,00 %	-
Laura Lares	1 972	0,00 %	1 323
Sakari Lassila	11 255	0,03 %	10 606
Miikka Maijala	73 159	0,19 %	72 510
Yhteensä	927 188	2,38 %	922 659

Johtoryhmän palkitseminen ja osakeomistus

Toimitusjohtajan ja toimitusjohtajan välittömien alaisten palkoista, palkkioista ja muista eduista päättää hallitus. Hallituksella on henkilöstövaliokunta, jonka tehtävänä on muun muassa käsitellä ja valmistella muita johdon ja henkilöstön palkitsemiseen liittyviä kysymyksiä ja tehdä näitä koskevia esityksiä hallitukselle.

Toimitusjohtajan ja muun johtoryhmän palkitsemisjärjestelmä koostuu kiinteästä kuukausipalkasta luontoisetuineen, tulospalkkiosta sekä osakepohjaisesta kannustinohjelmasta.

Toimitusjohtaja ja muu johtoryhmä kuuluvat yhtiön avainhenkilöstölle suunnattujen osakepohjaisten kannustinohjelmien piiriin. Hallitus päättää palkitsemisperusteet vuosittain. Vuodelta 2016 maksettava mahdollinen palkkio perustuu konsernin EVA-tulokseen. Palkkio vastaa enimmillään 4–12 kuukauden

palkkaa palkkion saajan tehtävästä riippuen. Päätöksen palkitsemisesta tekee hallitus henkilöstövaliokunnan esityksen perusteella.

Lisäksi käytössä on tulospalkkiojärjestelmä, jonka perusteet hallitus hyväksyy vuosittain etukäteen. Tulospalkkion suuruus perustuu operatiivisen toiminnan liikevoittoon ja se vastaa enintään 3–6 kuukauden palkkaa palkkion saajan tehtävästä riippuen. Päätöksen palkitsemisesta tekee hallitus henkilöstövaliokunnan esityksen perusteella.

Toimitusjohtajalle ja johtoryhmälle ei makseta erillisiä palkkioita tytäryhtiöiden hallitusten jäsenyyksistä.

Toimitusjohtajalle ja johtoryhmälle ei makseta lisäeläkettä.

Toimitusjohtajasopimus

Toimitusjohtajan kanssa on tehty kirjallinen toimitusjohtajasopimus. Sopimuksen mukaan toimitusjohtajan irtisanomisaika on yhtiön irtisanoessa kuusi kuukautta ja toimitusjohtajan irtisanoutuessa kuusi kuukautta. Yhtiön irtisanoessa toimitusjohtajalle maksetaan kahdentoista (12) kuukauden rahapalkkaa vastaava korvaus. Yhtiö on ottanut toimitusjohtajalle lakisääteiset eläke- ja tapaturmavakuutukset.

Toimitusjohtajan ja muun johdon palkitseminen vuonna 2016

Vuonna 2016 toimitusjohtajan palkka oli 670 555 euroa, joka sisältää palkan luontoisetuineen 585 732 euroa ja tulospalkkiot 84 823 euroa. Toimitusjohtajan palkka luontoisetuineen sisältää osakepalkkiota 161 628 euroa.

Muun johtoryhmän palkat olivat yhteensä 1 573 622 euroa, joka sisältää palkan luontoisetuineen 1 424 340 euroa ja tulospalkkiot 149 222 euroa. Johtoryhmän palkat luontoisetuineen sisältävät osakepalkkiota 211 350 euroa. Luvuissa on huomioitu palkat siltä ajalta, jona henkilöt ovat kuuluneet johtoryhmään.

Vuodelta 2016 maksetaan osakepalkkiota toimitusjohtajalle 5 944 osaketta ja muulle johtoryhmälle yhteensä 10 166 osaketta.

13.6.2011 asti toimitusjohtajana toimineen Jari Sarjon etuuspohjaisesta eläkesopimuksesta kirjattiin tuloslaskelmaan 9 000 euroa vuonna 2016.

Johtoryhmän omistamat osakkeet

	30.12.2016	1.1.2016
Pekka Ojanpää	35 524	30 492
Timo Leinonen	5 582	4 424
Petri Salerno	10 299	8 726
Antti Tervo	4 808	3 650
Kirsi Matero	5 082	4 370
Tuomas Mäkipeska	4 662	3 950
Tutu Wegelius-Lehtonen	555	0
Tomi Kontinen*	0	0
Jorma Mikkonen	5 791	5 529

*Johtoryhmän jäsen 1.7.2016 alkaen

Lyhyt- ja pitkäaikaiset kannustinjärjestelmät

Lassila & Tikanojalla on vuonna 2017 käynnistetty yksivuotinen osakepohjainen kannustinohjelma. Vuonna 2016 käynnistetty yksivuotinen osakepohjainen kannustinohjelma päättyi tilikauden lopussa. Lisäksi käytössä on tulospalkkiojärjestelmä, josta kerrotaan tarkemmin kohdassa Johtoryhmän palkitseminen ja osakeomistus.

Osakepohjainen kannustinohjelma 2017

L&T:n hallitus päätti 13.12.2016 vuoden mittaisesta osakepohjaisesta kannustinohjelmasta osana avainhenkilöstön kannustin- ja sitouttamisjärjestelmää.

Ohjelman ansaintajakso alkoi 1.1.2017 ja päättyi 31.12.2017. Mahdollinen palkkio maksetaan ansaintajaksoa seuraavana kalenterivuonna. Palkkio maksetaan osittain osakkeina ja osittain rahana. Vuodelta 2017 maksettava mahdollinen palkkio perustuu konsernin EVA-tulokseen.

Palkkion saaminen edellyttää työsuhteen jatkumista. Kannustinohjelman perusteella ansaitut osakkeet on omistettava vähintään kaksi vuotta palkkiosuorituksen jälkeen. Myös tämän jälkeen johtoryhmän jäsenen on omistettava osakkeita vähintään puolen vuoden ja muiden kolmen kuukauden bruttopalkan arvosta työsuhteen päättymiseen saakka.

Ohjelman perusteella voidaan luovuttaa yhteensä enintään 31 900 L&T:n osaketta.

Palkkiona luovutettavat osakkeet jaetaan yhtiön omistamista omista osakkeista, joten kannustinohjelmalla ei ole osakkeen arvoa laimentavaa vaikutusta. Ohjelman piiriin kuuluu 10 henkilöä.

Osakepohjainen kannustinohjelma 2016

Yhtiön hallitus päätti 16.12.2015 vuoden mittaisesta osakepohjaisesta kannustinohjelmasta osana avainhenkilöstön kannustin- ja sitouttamisjärjestelmää.

Ohjelman ansaintajakso alkoi 1.1.2016 ja päättyi 31.12.2016. Palkkio maksetaan ansaintajaksoa seuraavana kalenterivuonna. Palkkio maksetaan osittain osakkeina ja osittain rahana. Vuodelta 2016 maksettava palkkio perustuu konsernin EVA-tulokseen.

Palkkion saaminen edellyttää työsuhteen jatkumista. Kannustinohjelman perusteella ansaitut osakkeet on omistettava vähintään kaksi vuotta palkkiosuorituksen jälkeen. Myös tämän jälkeen johtoryhmän jäsenen on omistettava osakkeita vähintään puolen vuoden ja muiden kolmen kuukauden bruttopalkan arvosta työsuhteen päättymiseen saakka.

Ohjelman perusteella voitiin luovuttaa yhteensä enintään 34 200 L&T:n osaketta.

Palkkiona luovutettavat osakkeet jaettiin yhtiön omistamista omista osakkeista, joten kannustinohjelmalla ei ole osakkeen arvoa laimentavaa vaikutusta. Ohjelman piiriin kuului 10 henkilöä.

Ohjelman puitteissa luovutettiin 16 110 osaketta vuodelta 2016.

Taloudellinen raportointi

Talousraportointiin liittyvät periaatteet ovat keskeinen osa L&T:n johtamisjärjestelmää (IMS). Konsernin talousraportointiprosessiin kuuluvat sekä ulkoinen että sisäinen laskenta. Jäljempänä tarkemmin selostettavat talousraportointiprosessiin liittyvät sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestelmät ja menettelytavat on suunniteltu sen varmistamiseksi, että yhtiön julkistamat taloudelliset raportit antavat olennaisesti oikeat tiedot yhtiön taloudesta.

Tarkastusvaliokunta

L&T:n talousraportointiprosessia ja sisäisen valvonnan järjestelmien tehokkuutta seuraa ja valvoo hallituksen tarkastusvaliokunta. L&T:n hallitus on vahvistanut tarkastusvaliokunnan työjärjestyksen. Tarkastusvaliokunta on käsitellyt L&T:n sisäisen valvonnan toimintaperiaatteet ja yhtiön hallitus on ne hyväksynyt.

Tarkastusvaliokunta kokoontuu vähintään neljä kertaa vuodessa ennen osavuositarkastusten ja tilinpäätöstiedotteen julkistamista. Kokouksissa tarkastusvaliokunta käsittelee konsernin talousjohtajan esittelemän talousinformaation sekä osavuositarkastukset ja tilinpäätöstiedotteet. Kokouksiin kutsutaan myös tilintarkastaja. Tarkastusvaliokunnasta kerrotaan tarkemmin kohdassa Valiokunnat.

Talousraportointiprosessi L&T:llä

Merkittävä osuus L&T:n liiketoiminnasta tapahtuu Suomessa. Suomen talousraportointiprosessissa kirjanpitoon, myyntilaskutukseen, reskontriin, maksatukseen ja rahoitukseen liittyvät toiminnot on keskitetty. Toimintojen organisointi eri tiimeihin mahdollistaa talouteen liittyvien tehtävien eriyttämisen. Suomessa yhtenäistä prosessia tukevat myös keskitetty kirjanpitojärjestelmä ja yhteiset tilipuitteet.

Yhtiön ulkomaisilla tytäryhtiöillä on kullakin itsenäinen taloushallinto, joka toimii konsernin taloushallinnon antamien laskentaperiaatteiden ja raportointiohjeiden mukaisesti. Ulkomaiset tytäryhtiöt raportoivat konserniin kuukausittain konsernin edellyttämän raportointipaketin. Financial controllerit valvovat ulkomaisten tytäryhtiöiden taloushallintoon liittyviä toimintoja, taloudellisia raportteja ja tilinpäätöksiä.

L&T:n konsernin taloushallinto laatii konsernin laskentaperiaatteet ja -ohjeet ja ylläpitää niitä sekä tekee raportointiaikataulut. Taloushallinto yhdistelee tytäryhtiöiden tilinpäätökset konsernitilinpäätökseksi liitetietoineen sekä laatii osavuositarkastus- ja tilinpäätöstiedotteet, viralliset tilinpäätökset ja vuosikertomuksen.

Sisäinen valvonta

Yhtiön taloudellista kehitystä seurataan kuukausittain koko konsernin kattavan operatiivisen raportointijärjestelmän avulla. Järjestelmä kattaa toteutumätietojen lisäksi budjetit, ennusteet ja investointien seurannan. L&T:n toimintaa ja talousraportteja seurataan ja verrataan budjetteihin ja ennusteisiin eri organisaatiotasoilla. Konsernin johto, toimialojen ja alueiden johto sekä tulossyksiköjen johto analysoivat tulosta ja poikkeamia. Myös toimialojen business controllerit analysoivat talousraportteja ja laativat erillisselvityksiä johdon käyttöön. Controllereiden tehtäviin kuuluu myös tulosraporttien oikeellisuuden valvonta sekä tulosten analysointi.

L&T:n konsernin taloushallinto on määritellyt ja dokumentoinut ulkoisen talousraportoinnin prosessiin liittyvät kontrollitavoitteet ja kontrollipisteet. Kontrollipisteet on määritelty sekä erillisyyhtiöille että konsernilaskennalle, ja ne toimivat konsernin asettamana minimivaatimuksena talousraportoinnin sisäiselle

valvonnalle. Kontrollipisteet on annettu tiedoksi ulkomaisille tytäryhtiöille, ja konsernin taloushallinto arvioi ulkomaisten tytäryhtiöiden toimintaa asetettuihin kontrollipisteisiin nähden osana säännöllisiä käyntejään.

Yhtiöllä on hallituksen vahvistamat rahoitus-, tiedonanto- sekä riskienhallinta- ja vakuutuspolitiikat sekä sisäisen valvonnan toimintaperiaatteet.

Riskienhallinta

L&T:n johtamisjärjestelmään kuuluvassa riskienhallintaprosessissa arvioidaan myös taloushallinnon prosessien riskejä. Riskiarviossa tunnistetut riskit asetetaan tärkeysjärjestykseen, niille laaditaan toimenpidesuunnitelmat ja aikataulut sekä määritellään toimenpiteiden toteuttamisesta vastaavat henkilöt. Toimenpiteiden toteuttamista seurataan vuosittain. Riskienhallintaprosessia on kuvattu tarkemmin kohdassa Riskienhallinnan järjestämisen pääpiirteet.

Riskienhallinnan järjestämisen pääpiirteet

L&T:n riskienhallinnan tavoitteena on merkittävien riskitekijöiden tunnistaminen, niihin varautuminen ja niiden optimaalinen hallinta siten, että yhtiön tavoitteet saavutetaan. Kokonaisvaltaisella riskienhallinnalla pyritään hallitsemaan konsernin kokonaisriskiä, ei ainoastaan yksittäisiä riskitekijöitä.

Vastuut

Hallitus hyväksyy riskienhallinnan periaatteet, valvoo riskienhallinnan toteutusta ja arvioi käytettyjen menetelmien tehokkuuden. Toimitusjohtaja vastaa riskienhallinnan organisoinnista ja toteuttamisesta. Rahoitusriskien hallinnan periaatteet määritellään konsernin rahoituspolitiikassa. Vakuutusriskien hallinnan periaatteet määritellään vakuutuspolitiikassa.

Riskien tunnistaminen, arviointi ja raportointi

Riskienhallintaprosessi on määritelty L&T:n johtamisjärjestelmässä. Riskit kartoitetaan osana vuosittaista strategiaprosessia toimiala- ja konsernitasolla, ulkomaisissa yksiköissä sekä kriittisiksi määritellyissä keskitetyissä toiminnoissa. Operatiivinen johto arvioi vastuualueensa strategiset, taloudelliset, operatiiviset ja vahinkoriskitekijät. Riskien arvioinnissa otetaan huomioon tunnistetun riskin toteutumisen todennäköisyys ja seurausten vakavuus. Näiden avulla riskit sijoitetaan riskimatriisiin ja arvioidaan riskin merkittävyys. Merkittävälle riskeille laaditaan varautumissuunnitelmat, ja toteutettavat riskienhallintatoimenpiteet vastuutetaan. Merkittävimmistä havaituista riskeistä ja niihin varautumisesta raportoidaan toimitusjohtajalle ja hallitukselle.

Tilintarkastaja

Lassila & Tikanojan lakisääteisestä tilintarkastuksesta vastaa yhtiökokouksen valitsema tilintarkastaja KPMG Oy Ab päävastuullisena tilintarkastajanaan Lasse Holopainen, KHT.

Tilintarkastaja sopii hallituksen kanssa vuosittain tilintarkastussuunnitelmasta ja käy hallituksen kanssa läpi tilintarkastushavainnot. Päävastuullinen tilintarkastaja ja tarkastusvastuullinen tilintarkastaja ovat vähintään kerran vuodessa läsnä hallituksen kokouksessa.

Vuonna 2016 KPMG-ketjun palkkiot lakisääteisestä tilintarkastuksesta olivat 74 615 (70 115) euroa. Tilintarkastukseen liittymättömistä vero-, IFRS- ja due diligence -palveluista tilintarkastusyhteisölle ja sen kanssa samaan ketjuun kuuluville yhtiöille maksettiin 176 797 (59 982) euroa.

Sisäinen tarkastus

Yhtiön oman sisäisen tarkastuksen organisaation tehtävänä on tukea yhtiötä ja sen ylintä johtoa tavoitteiden saavuttamisessa tarjoamalla järjestelmällisen lähestymistavan organisaation sisäisen valvonnan, riskienhallinnan sekä johtamis- ja hallintojärjestelmän tuloksellisuuden ja tehokkuuden arviointiin ja kehittämiseen. Sisäinen tarkastus noudattaa toiminnassaan yleisesti hyväksyttyjä sisäisen tarkastuksen kansainvälisiä ammattistandardeja, eettisiä periaatteita sekä L&T:n hallituksen hyväksymää toimintaohjetta.

Sisäinen tarkastus toimii L&T:n hallituksen tarkastusvaliokunnan ja toimitusjohtajan alaisuudessa. Se voi tarvittaessa hyödyntää myös ulkopuolista asiantuntijaa sisäisen tarkastuksen toimeksiantoihin.

Sisäpiirihallinto

L&T:n hallitus on päättänyt, että konsernissa noudatetaan kulloinkin voimassa olevaa Nasdaq Helsingin sisäpiiriohjetta, ja antanut lisäksi sitä täydentävän ohjeen, joka on eräiltä osiltaan pörssin ohjetta ankarampi. Lisäksi L&T noudattaa soveltuvaa lainsäädäntöä, kuten markkinoiden väärinkäyttöasetusta ja arvopaperimarkkinalakia, sekä Finanssivalvonnan ja Euroopan arvopaperivalvontaviranomaisen ohjeita.

Yhtiön sisäpiirivastaavana toimii lakiasiaintoimittaja.

Sisäpiirihallinto 2.7.2016 saakka

2.7.2016 saakka sisäpiirirekisteritietoja ylläpidettiin Euroclear Finland Oy:n SIRE-järjestelmässä. Ilmoitusvelvollisia sisäpiiriläisiä olivat hallituksen jäsenet, toimitusjohtaja, päävastuullinen tilintarkastaja ja johtoryhmän jäsenet. Yrityskohtaiseen pysyvään sisäpiiriin kuuluivat tehtävänsä perusteella konsernin lakiasiaintoimittaja, sisäinen tarkastaja, tietohallintojohtaja ja viestintäpäällikkö sekä heidän erikseen nimeämänsä henkilöt, toimialojen johtoryhmien jäsenet, johdon assistentit, konsernin tuloksen laskemiseen ja pörssitiedotteiden laatimiseen osallistuvat henkilöt sekä muut erikseen nimetyt henkilöt. Laajoista tai muuten merkittävistä hankkeista pidettiin hankekohtaisia sisäpiirirekistereitä.

Sisäpiiriläiset eivät ole saaneet käydä kauppaa yhtiön osakkeilla kauden päättymisen ja kyseistä kautta koskevan osavuosikatsauksen tai tilinpäätöstiedotteen julkistamisen välisenä aikana.

L&T:n julkisten sisäpiiriläisten ja heidän lähipiirinsä osakkeen- ja optionomistukset ovat nähtävillä yhtiön verkkosivuilla. Näissä omistuksissa tapahtuneita muutoksia ei kuitenkaan ole päivitetty 3.7.2016 jälkeen.

Sisäpiirihallinto 3.7.2016 lähtien

Markkinoiden väärinkäyttöasetus astui voimaan 3.7.2016. MAR-sääntelyn seurauksena L&T:llä ei ole ollut julkista sisäpiiriä 3.7.2016 lähtien. L&T ei myöskään enää ylläpidä pysyvää yrityskohtaista sisäpiirirekisteriä. Sen sijaan sisäpiirihankkeisiin liittyvät henkilöt merkitään hanke- ja tapahtumakohtaisiin sisäpiiriluetteluihin.

L&T:llä markkinoiden väärinkäyttöasetuksen tarkoittamiksi liiketoimistaan ilmoitusvelvollisiksi johtohenkilöiksi (”johtohenkilöt”) on määritelty hallituksen jäsenet ja toimitusjohtaja. Näiden johtohenkilöiden ja heidän lähipiirinsä tulee ilmoittaa L&T:lle ja Finanssivalvonnalle kaikki L&T:n tai L&T:hen liittyvillä rahoitusvälineillä tehdyt liiketoimet. Johtohenkilöiden ja heidän lähipiirinsä liiketoimet julkistetaan pörssitiedotteina, jotka ovat saatavilla yhtiön nettisivuilla.

L&T:n johtohenkilöt eivät saa käydä kauppaa omaan tai kolmannen henkilön lukuun L&T:n rahoitusvälineillä 30 kalenteripäivän pituisen suljetun ajanjakson aikana ennen yhtiön osavuositarkastuksen, puolivuositarkastuksen ja tilinpäätöstiedotteen julkistamista mukaan lukien julkistamispäivä. Tulospöytäkirjoja edeltävä suljettu ajanjakso ja sen aikainen kaupankäyntikielto koskee myös niitä henkilöitä, jotka osallistuvat osavuositarkastuksen ja tilinpäätöksen valmisteluun tai joilla muutoin on säännöllinen pääsy L&T:n julkistamattomaan taloudelliseen tietoon.

Lähipiiriliiketoimet

L&T ilmoittaa tiedot lähipiiriliiketoimista hallituksen toimintakertomuksessa sekä tilinpäätöksen liitetiedoissa. Lisäksi yhtiö arvioi ja seuraa yhtiön ja sen lähipiirin välisiä liiketoimia ja pyrkii varmistamaan, että mahdolliset eturistiriidat otetaan huomioon päätöksenteossa. Yhteenveto lähipiiriliiketoimista löytyy tilinpäätöksen liitteestä 34. L&T:llä ei tällä hetkellä ole lähipiiriliiketoimia, jotka olisivat olennaisia ja lisäksi tavanomaisesta liiketoiminnasta tai tavanomaisista markkinaehdoista poikkeavia.

Hallituksen toimintakertomus

Strategia

L&T:n strategian keskeinen teema on yhdessä asiakkaidemme kanssa muuttaa kulutusyhteiskuntaa tehokkaaksi kierrätysyhteiskunnaksi. Teemme sen tuottamalla asiakkaillemme materiaali-, energia- ja kustannustehokkuutta edistäviä palveluratkaisuja, jolloin luomme kannattavaa kasvua niin asiakkaillemme kuin itsellemekin.

Visiomme on olla asiakkaidemme halutuin kumppani ympäristö-, teollisuus-, kiinteistö- ja metsäpalveluissa. Palveluyrityksenä L&T:n menestys rakentuu henkilöstömme monipuoliselle osaamiselle ja laajalle palvelutarjoomalle, joka näkyy asiakkaillemme yhtenä L&T:nä.

Vuoden 2016 strategiakerroksen yhteydessä päivitimme toimialojemme strategiat keskittyen strategian taustalla oleviin oletuksiin sekä siihen, miten sisäiset ja toimintaympäristön muutokset ovat vaikuttaneet näihin oletuksiin. Uusiutuvien energialähteiden osalta päivitimme koko kilpailustrategian. Samalla pidensimme strategian tarkastelujännettä vuoteen 2020. Tämän tarkastelun pohjalta meidän ei ollut tarpeellista muuttaa yhtiömme strategista suuntaa tai taloudellisia tavoitteita merkittävästi, mutta joitain tarkennuksia teimme kokonaisuuteen. Keskitymme jatkossakin tuottavuuden parantamiseen, mutta kasvutavoitteidemme tukemiseksi lisäämme samalla fokuksia uusien palvelutuotteiden kehittämiseen, digitaalisiin ratkaisuihin sekä asiakas- ja henkilöstökokemuksen parantamiseen.

Toimintaympäristön muutokset kiihdyttävät uudistumisen tarvetta

Suomen talouden odotetaan elpyvän hitaasti lähivuosina ja kilpailu jatkuu kireänä kaikilla päämarkkinoillamme. Tämä edellyttää meidän tarkastelevan kustannusrakennettamme kriittisesti ja löytämään jatkuvasti keinoja tuottavuuden kasvattamiseksi ja tulevaisuuden kilpailukyvyyn turvaamiseksi. Vuonna 2016 kävimme yhteistoimintaneuvotteluja ja sopeutimme organisaatiotamme yhä muuttuvaan markkinatilanteeseen. Samalla yksinkertaistimme konsernirakenteitamme ja laajensimme liiketoimintojen päätöksentekovaltuuksia.

Digitaalisuus haastaa monella tapaa perinteisen tavan tuottaa palveluita, myös meidän alallamme. Uskomme, että tulevaisuudessa ne yritykset menestyvät, jotka kykenevät ketterästi ja joustavasti sopeutumaan käynnissä olevaan muutokseen. Pystyäksemme tehokkaasti hyödyntämään digitaalisuuden mukanaan tuomat mahdollisuudet, lisäämme merkittävästi panostuksiamme digitaalisiin ratkaisuihin, joita kehitämme ketterin menetelmin ja asiakkaitamme osallistaen.

Asiakkaamme odottavat meiltä jatkuvasti parempaa palvelua, asiantuntijuutta ja mitattavaa lisäarvoa niin kustannus-, energia- kuin materiaalitehokkuuden saralla. Samalla kiertotalous ja digitalisaatio luovat meille yhä uusia mahdollisuuksia palveluiden ja asiakaskokemuksen kehittämiseen. Vuonna 2016 käynnistimme systemaattisen asiakaskokemuksen johtamisen niin yhtiö- kuin toimialatasolla ja vahvistimme palvelukehityksen resursointia. Linkitämme henkilöstökokemuksen johtamisen vahvasti asiakaskokemukseen, sillä palveluyrityksessä näitä kokonaisuuksia on vaikea erottaa toisistaan.

Strategiset painopisteet ohjaavat kehitystä

Toteutamme strategiaamme kehitysohjelmien ja -projektien kautta, jotka pohjautuvat valitsemiimme strategiaan painopisteisiin. Vuonna 2016 edistimme johdonmukaisesti jo aiemmin käynnistämiämme strategisia ohjelmia Työvoiman hallinnan ja Kiinteistöpalveluiden toimintamallin tehostamiseksi. Lisäksi käynnistimme uuden kokonaisuuden asiakas- ja henkilöstökokemuksen parantamiseksi

Työvoiman hallinta

- Jalkautimme työaikajoustot ja työvuorosuunnittelujärjestelmän siivouksen yksiköihin.
- Jalkautimme digitaalisen työajankäyttöön Ympäristöpalveluissa.
- Käynnistimme työaikajoustojen ja työvuorosuunnittelujärjestelmän käyttöönottoprojektin prosessipuhdistuksessa.
- Otimme käyttöön keskitetyn resursointiorganisaation tukemaan siivouksen ja kiinteistöhuollon optimoitua työvuorosuunnittelua.

Tehokas toimintamalli

- Kiinteistöpalveluiden uusi toimintamalli ja sitä tukeva toiminnanohjausjärjestelmä viimeisteltiin käyttökuntoon kiinteistöhuollon osalta ja otettiin käyttöön kahdessa pilottiyksikössä, Espoossa ja Turussa. Jalkautukset jatkuvat vuoden 2017 puolella.
- Seuraavaksi mallia ja sitä tukevaa järjestelmää on suunniteltu laajennettavaksi siivoukseen ja kiinteistötalouteen. Näiden palvelulinjojen osalta työt on jo käynnistetty.

Asiakas- ja henkilöstökokemus

- Käynnistimme systemaattisen asiakaskokemuksen johtamisen niin yhtiö- kuin toimialatasolla.
- Jatkossa tavoitteenamme on se, että kuulemme asiakkaan tarpeet entistä paremmin ja kehitämme toimintaamme asiakkailta saamamme palautteen pohjalta. Panostamme aktiivisesti arjessa tapahtuvaan kehitykseen yhdessä asiakkaiden kanssa ja asiakkaidemme liiketoiminnallisia tavoitteita tukien. Yhdessä henkilöstömme kanssa sovimme konkreettiset ja mitattavat asiakaslupaukset, jotka ohjaavat tekemistämme ja muuttavat kulttuuriamme entistä asiakaslähtöisemmäksi. Samalla pyrimme varmistamaan sen, että henkilöstömme kokemus ja vire tukevat erinomaisen asiakaskokemuksen muodostumista.

Taloudelliset tavoitteet

	Tavoite				
	2020	2016	2015	2014	2013
Kasvu	5 %	2,4 %	1,0 %	-4,3 %	-0,9 %
Sijoitetun pääoman tuotto	20 %	17,4 %	16,5 %	15,4 %	10,6 %
Liikevoitto	9 %	7,6 %	7,7 %	7,6 %	5,0 %
Gearing	0–70 %	17,3 %	19,8 %	25,2 %	30,4 %

Konsernin liikevaihto ja tulos

Vuoden 2016 liikevaihto oli 661,8 miljoonaa euroa (646,3 Me) ja se kasvoi 2,4 %. Liikevoitto oli 50,5 miljoonaa euroa (49,9 Me), mikä oli 7,6 % (7,7 %) liikevaihdosta. Osakekohtainen tulos oli 1,13 euroa (0,98 e).

Liikevaihto kasvoi 6,6 % Teollisuuspalveluissa orgaanisesti, 1,9 % Kiinteistöpalveluissa pääosin orgaanisesti ja 3,2 % Ympäristöpalveluissa yritysostojen ansiosta. Uusiutuviissa energialähteissä liikevaihto laski 6,6 % puupohjaisten polttoaineiden vähäisen kysynnän vuoksi.

Kannattavuus parani erityisesti Kiinteistöpalveluissa ja oli myös Teollisuuspalveluissa vertailukautta parempi. Ympäristöpalvelujen ja Uusiutuvien energialähteiden liikevoitto laski selvästi.

Konsernin osakekohtaista tulosta paransi toisella vuosineljänneksellä emoyhtiön hallinto-oikeudelta saama lainvoimainen päätös, jonka mukaan L&T Recoil Oy:n takausvastuun perusteella vuonna 2014 maksuunpantu noin 16,7 miljoonan euron maksu on emoyhtiölle verotuksessa vähennyskelpoinen siltä osin kuin erä ei ole saatavissa konkurssipesästä takaisin. Aiemmissa katsauksissaan yhtiö on käsitellyt maksun

verovähennyskelvottomana eränä asian keskeneräisyyden vuoksi. Päätöksen vaikutus osakekohtaiseen tulokseen on 0,09 euroa.

Tuloslaskelma vuosineljänneksittäin

Me	10-12/2016	7-9/2016	4-6/2016	1-3/2016	10-12/2015
Liikevaihto					
Ympäristöpalvelut	66,5	68,2	68,2	61,8	64,2
Teollisuuspalvelut	21,4	23,9	20,9	15,9	20,3
Kiinteistöpalvelut	71,8	71,5	72,8	72,2	71,7
Uusiutuvat energialähteet	11,6	5,3	7,0	12,8	11,7
Toimialojen välinen liikevaihto	-3,0	-2,9	-2,1	-2,1	-2,8
L&T yhteensä	168,3	166,0	166,9	160,7	165,2
Liikevoitto					
Ympäristöpalvelut	6,5	10,2	9,2	5,4	7,4
Teollisuuspalvelut	2,6	3,4	2,1	-0,3	1,8
Kiinteistöpalvelut	2,6	6,1	3,7	1,2	1,0
Uusiutuvat energialähteet	0,7	0,1	0,0	0,7	0,3
Konsernihallinto ja muut	-1,8	-0,7	-1,0	-0,1	-1,0
L&T yhteensä	10,5	19,1	14,1	6,8	9,7
Liikevoittoprosentti					
Ympäristöpalvelut	9,7	14,9	13,5	8,8	11,6
Teollisuuspalvelut	11,9	14,2	10,3	-2,0	9,1
Kiinteistöpalvelut	3,6	8,5	5,1	1,6	1,5
Uusiutuvat energialähteet	6,2	2,0	0,3	5,1	2,6
L&T yhteensä	6,2	11,5	8,4	4,2	5,9
Rahoitustuotot ja -kulut, netto	0,1	-0,4	-0,2	0,1	-1,0
Voitto ennen veroja	10,6	18,7	13,9	6,9	8,6

Ulkomaan toiminnan liikevaihto maittain

Me	2016	2015	2014
Ruotsi	22,4	22,3	23,8
Latvia*	-	-	2,8
Venäjä	6,7	6,7	9,3

* Yhtiö myi Latvian liiketoimintansa 13.3.2014

Toimialakatsaukset

Ympäristöpalvelut

Ympäristöpalveluiden koko vuoden liikevaihto kasvoi 3,2 % ja oli 264,8 miljoonaa euroa (256,5 Me). Liikevoitto oli 31,3 miljoonaa euroa (35,8 Me).

Aiemmin toteutetut yritysostot ja palveluiden kysynnän vahvistuminen jätehuollossa ja etenkin rakennussektorilla kasvattivat toimialan liikevaihtoa.

Toimialan liikevoittoon vaikuttivat toimintaympäristössä tapahtuneet merkittävät muutokset kuten keräyspaperin markkinan lasku ja kotitalouksien pakkausmateriaalien siirtyminen tuottajien vastuulle. Myös uusioraaka-aineiden ja kierrätyspolttoaineiden volyymit ja hintataso olivat alhaisella tasolla.

Teollisuuspalvelut

Teollisuuspalveluiden koko vuoden liikevaihto kasvoi 6,6 % ja oli 82,1 miljoonaa euroa (77,0 Me). Liikevoitto oli 7,8 miljoonaa euroa (6,8 Me).

Toimialan liikevaihto kasvoi erityisesti ympäristörakentamisessa. Myös prosessipuhdistuksen ja viemärihuollon liikevaihto kasvoi. Vaarallisten jätteiden liikevaihto pysyi edellisen vuoden tasolla. Koko toimialan kasvu oli orgaanista.

Kannattavuus kasvoi kaikilla palvelulinjoilla ja erityisesti ympäristörakentamisessa. Prosessipuhdistuksen ja viemärihuollon liikevoitto parani selkeästi. Parantuneen kannattavuuden mahdollisti vahva kysyntä ja toiminnan tehostaminen.

Kiinteistöpalvelut

Kiinteistöpalveluiden koko vuoden liikevaihto kasvoi 1,9 % ja oli 288,3 miljoonaa euroa (282,9 Me). Liikevoitto oli 13,5 miljoonaa euroa (8,1 Me).

Toimialan liikevaihto kasvoi korjausrakentamisessa, kiinteistötöknikassa ja siivouksessa, mutta laski kiinteistöhuollossa.

Kiinteistöpalveluiden muut palvelulinjat paransivat selkeästi kannattavuuttaan tehtyjen tehostamistoimenpiteiden ansiosta, mutta siivouksen kannattavuus laski selvästi kireänä jatkuneen hintakilpailun seurauksena. Rakentamismarkkinan piristyminen näkyi lisääntyneenä korjausrakentamisen ja kiinteistötöknikan palvelujen kysyntänä.

Uusiutuvat energialähteet

Uusiutuvien energialähteiden koko vuoden liikevaihto laski 6,6 % 36,8 miljoonaan euroon (39,4 Me). Liikevoitto oli 1,5 miljoonaa euroa (2,1 Me).

Toimialan liikevaihtoa ja liikevoittoa vertailukaudesta laskivat ennen kaikkea lyhyestä lämmityskaudesta johtuva metsäenergian alhainen kysyntä, metsähakkeella tuotetun sähkön heikko kannattavuus ja kilpailevien polttoaineiden alhainen hinta.

Liikevaihto toimialoittain

Me	2016	2015	Muutos %
Ympäristöpalvelut	264,8	256,5	3,2
Teollisuuspalvelut	82,1	77,0	6,6
Kiinteistöpalvelut	288,3	282,9	1,9
Uusiutuvat energialähteet	36,8	39,4	-6,6
Eliminoinnit	-10,1	-9,5	
Yhteensä	661,8	646,3	2,4

Liikevoitto toimialoittain

Me	2016	%	2015	%	Muutos %
Ympäristöpalvelut	31,3	11,8	35,8	14,0	-12,7
Teollisuuspalvelut	7,8	9,5	6,8	8,9	13,8
Kiinteistöpalvelut	13,5	4,7	8,1	2,9	67,7
Uusiutuvat energialähteet	1,5	4,1	2,1	5,3	-28,0
Konsernihallinto ja muut	-3,7		-3,0		
Yhteensä	50,5	7,6	49,9	7,7	1,2

Rahoitus ja investoinnit

Liiketoiminnan rahavirta oli 76,4 miljoonaa euroa (89,8). Käyttöpääomaa vapautui 2,7 miljoonaa euroa (vapautui 9,5). Vertailukauden poikkeuksellisen korkeaan liiketoiminnan rahavirtaan vaikutti kesällä 2015 käyttöön otettu myyntisaamisten factoring-järjestely.

Korollista vierasta pääomaa oli kauden lopussa 66,9 miljoonaa euroa (95,8).

Korolliset nettovelat olivat 38,7 miljoonaa euroa (41,8 Me) ja ne laskivat 27,0 miljoonaa euroa edellisestä kvartaalista ja 3,1 miljoonaa euroa vertailukaudesta.

Nettorahoituskulut vuonna 2016 olivat 0,4 miljoonaa euroa (2,2 me). Nettorahoituskulut olivat 0,1 % (0,3 %) liikevaihdosta ja lukuun sisältyi 1,4 miljoonaa euroa Venäjän ruplan vahvistumisesta aiheutunutta valuuttakurssivoittoa.

Pitkäaikaisten lainojen keskikorko korkosuojaukset huomioon ottaen oli 1,6 % (1,5 %). Vuonna 2017 lainoja erääntyy yhteensä 2,6 miljoonaa euroa.

Omavaraisuusaste oli 50,4 % (46,5 %) ja gearing-prosentti 17,3 (19,8). Likvidit varat olivat kauden lopussa 28,2 miljoonaa euroa (54,0).

Sekä 100 miljoonan euron yritystodistusohjelma että 30,0 miljoonan euron komittoitu limiitti olivat kauden lopussa vertailukauden tapaan käyttämättä.

Vuonna 2016 bruttoinvestoinnit olivat 41,6 miljoonaa euroa (49,6; 44,7) ja ne koostuivat pääasiassa kone- ja kalustohankinnoista, investoinneista tietojärjestelmiin sekä yritysostoista. Käynnissä olevista merkittävistä tietojärjestelmähankkeista kiinteistöpalveluiden uuden toiminnanohjausjärjestelmän ja uusien talousjärjestelmien ensimmäiset käyttöönotot ajoittuivat vuoden loppupuolelle ja vuoden 2017 alkupuolelle.

Rahoituksen avainlukuja

	2016	2015	2014
Korollinen vieras pääoma, Me	66,9	95,8	96,0
Korolliset nettovelat, Me	38,7	41,8	52,0
Korkokulut, Me	1,7	1,4	1,3
Nettorahoituskulut, Me	-0,4	-2,2	-21,9
Nettorahoituskulut, % liikevaihdosta	0,1	0,3	3,4
Nettorahoituskulut, % liikevoitosta	0,7	4,4	45,2
Omavaraisuusaste, %	50,4	46,5	46,3
Gearing, %	17,3	19,8	25,2
Liiketoiminnan rahavirta, Me	76,4	89,8	79,6
Käyttöpääoman muutos rahavirtalaskelmassa, Me	2,7	9,5	2,2

Sijoitettu pääoma

Me	31.12.2016	31.12.2015	31.12.2014
Pitkäaikaiset varat	308,3	303,4	296,5
Vaihto-omaisuus ja saamiset	116,3	108,3	117,8
Likvidit varat	28,2	54,0	44,5
Laskennalliset verovelat	-24,8	-24,9	-24,7
Ostovelat ja muut velat	-129,9	-121,7	-120,4

Varaukset	-6,8	-8,0	-7,5
Muut korottomat velat	-1,5	-3,7	-3,4
Sijoitettu pääoma	289,9	307,4	302,9

Investoinnit taseryhmittäin

Me	2016	2015	2014
Kiinteistöt	4,7	3,3	1,4
Koneet, kalusto ja muut aineelliset hyödykkeet	26,3	32,3	31,2
Liikearvo ja muut aineettomat hyödykkeet yrityskaupoista	1,4	6,0	6,8
Muut aineettomat hyödykkeet	9,3	7,9	4,6
Muut pitkäaikaiset varat	0,0	0,0	0,7
Yhteensä	41,6	49,6	44,7

Investoinnit toimialoittain

Me	2016	2015	2014
Ympäristöpalvelut	18,5	24,4	26,6
Teollisuuspalvelut	8,2	7,5	6,6
Kiinteistöpalvelut	14,5	17,3	11,3
Uusiutuvat energialähteet	0,3	0,3	0,2
Konsernihallinto ja muut	0,0	0,0	0,0
Yhteensä	41,6	49,6	44,7

Rahalainat, vastuut ja vastuusitoumukset lähipiiriin kuuluville

Lähipiiritapahtumat selvitetään konsernitilinpäätöksen liitetiedossa 33 Lähipiiritapahtumat.

Muutokset konsernirakenteessa

Konserniin ostettiin kajaanilaisen jäte- ja viemärihuoltoon erikoistuneen Huurinainen Oy:n osakkeet sekä Pieksämäellä toimivan JPM-Kuljetus Oy:n liiketoiminta.

Tilikauden tärkeimmät tapahtumat

4.1.2016 yhtiö tiedotti, että se on lopettanut 2.9.2015 tiedotetun omien osakkeiden hankinnan. Omien osakkeiden osto aloitettiin 15.9.2015 ja hankintaohjelma lopetettiin 31.12.2015. Viimeinen osakeosto toteutettiin 21.12.2015. Osakeosto-ohjelman aikana hankittiin yhteensä 253 406 osaketta. Omien osakkeiden hankinnan päättymisen jälkeen yhtiöllä on hallussaan yhteensä 437 721 omaa osaketta, joka vastaa noin 1,1 % osakkeista ja äänistä.

3.2.2016 yhtiö tiedotti muuttavansa strategiakaudelle 2014 - 2018 asetettua nettovelkaantumisasasteen vaihteluväliä. Uusi vaihteluväli on 0 - 70 prosenttia. Aiempi vaihteluväli oli 30 - 80 prosenttia. Muutos perustuu vahvaan kassavirtaan sekä varautumiseen mahdollisiin yritysostoihin ja muihin investointeihin.

10.6.2016 yhtiö ilmoitti, että Kiinteistöpalveluiden toimialajohtajaksi on 1.7.2016 alkaen nimitetty tekn. lis. Tutu Wegelius-Lehtonen, joka on toiminut L&T:n toimitusketjusta vastaavana johtajana ja johtoryhmän jäsenenä helmikuusta 2015 lähtien. Wegelius-Lehtosen paikalle toimitusketjusta vastaavaksi johtajaksi ja johtoryhmän jäseneksi on 1.7.2016 alkaen nimitetty logistiikkainsinööri Tomi Kontinen.

Henkilöstö

Henkilöstömäärä oli vuonna 2016 kokoaikaiseksi muutettuna keskimäärin 7 199 (7 099, 7 257). Kauden lopussa yhtiön palveluksessa oli koko- ja osa-aikaisia yhteensä 7 931 (8 085, 7 830) henkilöä. Heistä työskenteli Suomessa 7 023 (7 192, 7 076) ja muissa maissa 908 (893, 754) henkilöä.

Henkilöstö maittain vuoden lopussa

Koko- ja osa-aikaiset yhteensä

	2016	2015	2014
Suomi	7 023	7 192	7 076
Ruotsi	652	640	507
Venäjä	256	253	247
Yhteensä	7 931	8 085	7 830

Yritysvastuu

Yritysvastuun johtaminen on osa L&T:n normaalia liiketoiminnan johtamista ja kehittämistä, ja sitä ohjataan L&T:n strategia- ja vuosisuunnittelun sekä johtamisjärjestelmän kautta. L&T:n johtamisjärjestelmä on sertifioitu ISO 9001, ISO 14001 ja OHSAS 18001 -standardien mukaisesti.

Yritysvastuuohjelmassamme olemme määrittäneet olennaisten vastuullisuusnäkökohtiemme tavoitteet. Yritysvastuun ohjausryhmä, jonka puheenjohtaja on yhtiön toimitusjohtaja, seuraa ohjelman ja sen toteuttamiseksi käynnistettyjen projektien etenemistä säännöllisesti sekä arvioi ja tarvittaessa päivittää vuosittain ohjelman tavoitteet.

Yritysvastuuohjelmassa ovat L&T:n tärkeimmät vastuullisuuteen liittyvät tavoitteet sekä vuoden 2016 saavutukset ja toimenpiteet. Ohjelman painopisteet perustuvat keskeisten sidosryhmiemme odotuksiin, ja olemme ottaneet siinä huomioon ympäristö- ja palvelualan yritykselle ominaiset liiketoiminnan ja toimintaympäristön erityispiirteet.

Yritysvastuuohjelman osa-alueiden toteuttamiseksi meillä on käynnissä 16 projektia, jotka tähtäävät muun muassa vastuullisen toimitusketjun, työturvallisuuden, sisäisen ympäristöosaamisen, kiinteistöjen energiatehokkuuden ja päästöjen vähentämisen kehittämiseen. Projektien edistymistä seuraa yritysvastuun ohjausryhmä.

L&T:n yritysvastuuohjelmaa ja toimenpiteitä on käsitelty yksityiskohtaisemmin vuoden 2016 yritysvastuuraportissa, joka on julkaistu osana yhtiön vuoden 2016 vuosikertomusta. Raportti on laadittu noudattaen kansainvälisen Global Reporting Initiative -ohjeiston (GRI) antamia suosituksia.

Tutkimus ja kehitys

Tutkimusmenot kirjataan kuluksi tuloslaskelmaan kaudelle, jolla ne syntyvät. Kehittämismenot aktivoidaan, kun yritys pystyy todentamaan kehitettävän tuotteen teknisen toteutettavuuden ja kaupalliset hyödyntämismahdollisuudet sekä kun hankintameno pystytään luotettavasti määrittämään. Muut kehittämismenot kirjataan kuluksi.

Yhtiön tämän hetken aktivoitava kehitystyö kohdistuu lähinnä ohjelmisto- ja järjestelmähankkeisiin.

Taseeseen aktivoitiin ohjelmistoprojekteista kehitysmenoja 7,6 miljoonaa euroa (6,0; 2,3).

Ohjelmistoprojektin kustannukset aktivoidaan siitä lähtien, kun projektit ovat siirtyneet tutkimusvaiheesta kehittämisvaiheeseen, ja projektin tulos on yksilöitävissä oleva aineeton hyödyke.

Pääosin tuloslaskelmaan kuluksi kirjattavan tuotekehityksen tehtävänä on vastata L&T:n palvelutuotevalikoiman kilpailukyvyistä ja edesauttaa näin yhtiön tavoitteiden saavuttamisessa.

L&T oli mukana myös useissa tutkimushankkeissa, jotka tähtäsivät jätteiden kierrätyksen ja kierrätyspolttoaineiden kehittämiseen, ympäristövaikutusten arviointeihin ja vähentämiseen sekä uusien ympäristöliiketoimintojen kehittämiseen.

Riskit ja riskienhallinta

L&T:n riskienhallinnan tavoitteena on merkittävien riskitekijöiden tunnistaminen, niihin varautuminen ja niiden optimaalinen hallinta siten, että yhtiön tavoitteet saavutetaan. Kokonaisvaltaisella riskienhallinnalla pyritään hallitsemaan konsernin kokonaisriskiä, ei ainoastaan yksittäisiä riskitekijöitä.

Vastuut

Hallitus hyväksyy riskienhallinnan periaatteet, valvoo riskienhallinnan toteutusta ja arvioi käytettyjen menetelmien tehokkuuden. Toimitusjohtaja vastaa riskienhallinnan organisoinnista ja toteuttamisesta. Rahoitusriskien hallinnan periaatteet määrittää konsernin rahoituspolitiikassa. Vakuutusriskien hallinnan periaatteet määrittää vakuutuspolitiikassa.

Riskien tunnistaminen, arviointi ja raportointi

Riskienhallintaprosessi on määritelty L&T:n johtamisjärjestelmässä. Riskit kartoitetaan osana vuosittaista strategiaprosessia toimiala- ja konsernitasolla, ulkomaisissa yksiköissä sekä kriittisiksi määritellyissä keskitetyissä toiminnoissa. Operatiivinen johto arvioi vastuualueensa strategiset, taloudelliset, operatiiviset ja vahinkoriskitekijät. Riskien merkittävyyttä arvioidaan riskimatriisin avulla ja näin ollen ne arvotetaan myös rahamääräisesti. Merkittävälle riskeille laaditaan varautumissuunnitelmat, ja toteutettavat riskienhallintatoimenpiteet vastuutetaan. Merkittävimmistä havaituista riskeistä ja niihin varautumisesta raportoidaan toimitusjohtajalle ja hallitukselle.

Riskianalyysi

Osiassa Strategiset ja operatiiviset riskit kuvataan L&T:n liiketoiminnan merkittävimpiä strategisia, operatiivisia ja vahinkoriskejä, jotka toteutuessaan voivat vaarantaa tai estää liiketoiminnan tavoitteiden saavuttamisen. Rahoitusriskejä ja niiden hallintaa on selostettu konsernitilinpäätöksen liitetiedossa 36 Rahoitusriskien hallinta.

Strategiset ja operatiiviset riskit

Tieto- ja viestintäjärjestelmiin liittyvät riskit

Tieto- ja viestintäjärjestelmiin liittyvät riskit voivat toteutuessaan aiheuttaa tilapäisiä katkoja L&T:n toimintaan ja asiakaspalveluun. Vuonna 2016 on jatkettu määrätietoista työtä järjestelmäympäristön kehittämiseksi ja IT-ympäristön käyttövarmuuden turvaamiseksi.

Markkinoihin liittyvät riskit

Talouden taantuman mahdollinen jatkuminen ja asiakkaiden toiminnan volyymin lasku, uusien kilpailijoiden tulo markkinoille ja lainsäädännön muutokset muodostavat merkittävän osan markkinoihin liittyvistä riskeistä. Päästöoikeuksien, uusioraaka-aineiden tai öljytuotteiden markkinahintojen kehitys voi vaikuttaa yhtiön liiketoimintoihin. Yleisen taloudellisen tilanteen edelleen jatkuva epävarmuus vaikeuttaa ennakoimista. Markkinoilla tapahtuvat merkittävät muutokset voivat vaikuttaa liiketoiminnan kasvuun negatiivisesti ja johtaa kannattavuuden heikkenemiseen. Markkinoihin liittyvää riskiä pienentää L&T:n riippumattomuus yksittäisistä suurista asiakkaista ja L&T:n palvelutarjonnan monipuolisuus. L&T kehittää ja tuo jatkuvasti markkinoille uusia palvelutuotteita, joilla pyritään muun muassa erottautumaan kilpailijoista ja luomaan muita lisäarvotekijöitä hinnan lisäksi. Markkinariskeihin varaudutaan kiinnittämällä erityistä huomioita tuottavuuden parantamiseen ja asiakassuhteen hoitoon.

Yritysosotot

L&T tavoittelee kasvua sekä orgaanisesti että yritysostojen kautta. Yritysosotosten onnistuminen vaikuttaa yhtiön kasvu- ja kannattavuustavoitteiden toteutumiseen. Jos yritysostoissa epäonnistutaan, yhtiön kilpailukyky ja kannattavuus voivat kärsiä ja yhtiön riskiprofiili voi muuttua. Riskiä hallitaan kauppasopimuksilla, ostokohteiden liiketoiminnan strategisella ja taloudellisella analysoinnilla, tekemällä kattavat due diligence -tutkimukset ostokohteista sekä erityisesti kaupan toteutumisen jälkeisellä tehokkaasti läpiviedyllä yhdistymisohjelmalla.

Toiminta kehittyvillä markkinoilla

L&T:llä on liiketoimintaa muun muassa Venäjällä. Liiketoiminta kehittyvillä markkinoilla asettaa yhtiön alttiiksi poliittisten, taloudellisten ja yhteiskunnallisten olosuhteiden muutoksiin liittyville riskeille. Esimerkiksi palveluiden vapaata hinnoittelua saatetaan niissä rajoittaa. Riskiä pyritään minimoimaan panostamalla kansainvälisen markkinatilanteen ja liiketoimintakulttuurin tuntemiseen muun muassa teettämällä tutkimuksia kehittyviin markkinoihin liittyvistä maakohtaisista riskeistä.

Osaavan henkilöstön saatavuus

L&T:n liiketoiminta on työvoimavaltaista. Työllisyystilanteen kausiluontoiset vaihtelut saattavat lisätä työntekijöiden vaihtuvuutta, mikä luo työvoiman saatavuuteen haasteita. Väestön ikärakenteesta johtuen kilpailu osaavasta työvoimasta kovenee. L&T:llä on meneillään henkilöstöresurssien hallintaan ja hankintaan useita ohjelmia, joiden tavoitteena on turvata henkilöstöresurssien tehokas käyttö, henkilöstön osaaminen, työvoiman saatavuus, mukaan lukien ulkomaisen henkilöstön hankinta. Panostamme työyhteisöjen toimivuuteen, johtamiseen, monikulttuurisuuden lisäämiseen, tehtäväkiertoon ja työturvallisuuteen. L&T pyrkii olemaan alansa houkuttelevin yritys työntekijöille.

Vahinkoriskit

Mahdollisten ennalta arvaamattomien vahinkoriskien varalta L&T:llä on jatkuva, kaikki toimintamaat kattava vakuutusturva, joka sisältää muun muassa henkilöstö-, omaisuus-, keskeytys-, vastuu-, ympäristö- ja kuljetusvahingot.

Tulipalon vaara

Ympäristöpalveluiden liiketoimintaan kuuluva kierrätyspolttoaineiden valmistus on palonarkaa toimintaa. Tulipalon seurauksena kierrätyslaitoksen toiminta voi keskeytyä lyhyeksi tai pitkäksi aikaa. Riskin merkittävyyttä pienentää kuitenkin se, että yksittäisillä laitoksilla tai tuotantolinjoilla ei ole olennaisen suurta merkitystä L&T:n kokonaiskannattavuudelle. Vakuuttamisen lisäksi yhtiö pyrkii minimoimaan palovahinkoriskejä systemaattisella jatkuvuussuunnittelulla, rakentamalla automatisoituja sammutusjärjestelmiä ja kouluttamalla henkilökuntaa vaaratilanteiden varalta.

Ympäristövahinkojen vaara

L&T:n liiketoimintaan kuuluu vaarallisten jätteiden keräystä ja kuljetusta sekä prosessointia yhtiön omissa laitoksissa. Vaarallisten jätteiden virheellisen käsittelyn tai laitevaurioiden seurauksena on mahdollista, että haitallisia aineita pääsee ympäristöön tai ne aiheuttavat henkilövahinkoja räjähdysten tai myrkytyksen seurauksena. Tällaisten vahinkojen seurauksena L&T:lle voi syntyä korvausvaateita. Ympäristövahinkoihin liittyviä riskejä hallitaan vakuuttamisen lisäksi laitosten järjestelmällisillä ympäristökartoituksilla, laitteistojen ennakkohuoltosuunnitelmilla, auditoinneilla, henkilöstön pitkäjänteisellä kouluttamisella ja hätätilanneharjoittelulla.

Henkilöstön ennen aikaiset eläkkeet

Henkilöstön työkyvyttömyys- ja tapaturmaeläkekustannusten kohoaminen voi vaikuttaa olennaisesti kilpailukykyyn ja kannattavuuteen erityisesti Kiinteistöpalveluissa. Suurtyönantajana L&T vastaa täysimääräisesti henkilöstönsä työkyvyttömyydestä aiheutuvista eläkekustannuksista. L&T panostaa

henkilöstön terveyden edistämiseen ja työterveyshuollon ohjaamiseen Sirius-ohjelmalla, jonka tavoitteena on sairauspoissaolojen ja työkyvyttömyys- ja tapaturmaeläkkeiden vähentäminen sekä niistä aiheutuvien kustannusten hallinta.

Hallinnointi

Selvitys hallinto- ja ohjausjärjestelmästä

Selvitys hallinto- ja ohjausjärjestelmästä tilikaudelta 2016 annetaan erillisenä kertomuksena.

Hallintoelimet

Lassila & Tikanoja Oyj:n yhtiöjärjestyksen mukaisesti yhtiön hallinnosta ja toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä huolehtii hallitus, johon kuuluu vähintään kolme (3) ja enintään seitsemän (7) yhtiökokouksen valitsemaa jäsentä. Hallituksen jäsenten toimikausi päättyy vaalia seuraavan ensimmäisen varsinaisen yhtiökokouksen päättyessä.

Yhtiöllä on toimitusjohtaja, jonka valitsee hallitus. Yhtiöjärjestyksen muuttamisesta päättää osakeyhtiölain mukaisesti yhtiökokous. Toimitusjohtajan kanssa tehdyn kirjallisen toimitusjohtajasopimuksen mukaan toimitusjohtajan irtisanomisaika on yhtiön irtisanoessa kuusi kuukautta.

17.3.2016 pidetty varsinainen yhtiökokous vahvisti hallituksen jäsenten lukumääräksi kuusi (6). Hallituksen jäseneksi valittiin uudelleen seuraavan varsinaisen yhtiökokouksen päättymiseen saakka Heikki Bergholm, Eero Hautaniemi, Laura Lares, Sakari Lassila ja Miikka Maijala sekä uutena jäsenenä Teemu Kangas-Kärki. Yhtiökokouksen jälkeen pitämässään järjestäytymiskokouksessa hallitus valitsi puheenjohtajaksi Heikki Bergholmin ja varapuheenjohtajaksi Eero Hautaniemen. Tarkastusvaliokunnan puheenjohtajaksi valittiin Eero Hautaniemi ja jäseniksi Sakari Lassila ja Teemu Kangas-Kärki. Henkilöstövaliokunnan puheenjohtajaksi valittiin Heikki Bergholm ja jäseneksi Miikka Maijala ja Laura Lares.

Tilintarkastaja on KPMG Oy Ab päävastuullisena tilintarkastajanaan KHT Lasse Holopainen.

Toimitusjohtajana on 1.11.2011 alkaen toiminut Pekka Ojanpää.

Johtoryhmän jäsenet

Kiinteistöpalveluiden toimialajohtajaksi nimitettiin 1.7.2016 Tutu Wegelius-Lehtonen, joka on toiminut L&T:n toimitusketjusta vastaavana johtajana ja johtoryhmän jäsenenä helmikuusta 2015 lähtien. Toimitusketjusta vastaavaksi johtajaksi ja johtoryhmän jäseneksi nimitettiin Tomi Kontinen.

Johtoryhmään kuuluivat 31.12.2016 toimitusjohtaja Pekka Ojanpää, talousjohtaja Timo Leinonen, Ympäristöpalvelut-toimialan toimialajohtaja Petri Salerno, Teollisuuspalvelut-toimialan toimialajohtaja Antti Tervo, Kiinteistöpalvelut-toimialan toimialajohtaja Tutu Wegelius-Lehtonen, henkilöstöjohtaja Kirsi Matero, kehitysjohtaja ja Uusiutuvat energialähteet -toimialan toimialajohtaja Tuomas Mäkipeska, toimitusketjusta vastaava johtaja Tomi Kontinen ja yhteiskuntasuhdejohtaja Jorma Mikkonen.

Osakkeet ja osakkeenomistajat

Osakepääoma ja osakkeiden lukumäärä

Lassila & Tikanoja Oyj:n osakepääomassa ja osakemäärässä ei ole tapahtunut muutoksia vuosina 2015 ja 2016. Yhtiön rekisteröity osakepääoma on 19 399 437 euroa. Osakkeita on 38 798 874 kappaletta. Osakkeiden keskimääräinen lukumäärä ilman yhtiön hallussa olevia osakkeita vuonna 2016 oli 38 375 007. Kullakin osakkeella on yksi ääni. Yhtiöjärjestyksessä ei ole määritetty osakkeiden enimmäismäärää eikä enimmäisosakepääomaa. Osakkeella ei ole nimellisarvoa eikä kirjanpidollista vasta-arvoa.

Yhtiön osakkeet on liitetty Euroclear Finland Oy:n ylläpitämään arvo-osuusjärjestelmään. Euroclear Finland ylläpitää yhtiön virallista osakasluetteloa.

Osakkeenomistajat

Lassila & Tikanoja Oyj:llä oli vuoden 2016 lopussa 10 812 osakkeenomistajaa (9 790, 10 152). Hallintarekisteröityjen ja suorassa ulkomaisessa omistuksessa olevien osakkeiden osuus oli 17,6 % osakekannasta (21,6;17,9).

Hallituksen ja toimitusjohtajan omistukset

Yhtiön hallituksen jäsenet ja toimitusjohtaja sekä heidän määräysvallassaan olevat yhteisöt omistivat 31.12.2016 yhteensä 999 491 yhtiön osaketta. Niiden osuus osake- ja äänimäärästä on 2,6 %.

Kaupankäynti osakkeilla vuonna 2016

Yhtiön osakkeet noteerataan Nasdaq Helsinki Oy:n keskisuurten yhtiöiden listalla toimialaluokassa Teollisuustuotteet ja -palvelut. Kaupankäyntitunnus on LAT1V ja ISIN-koodi FI0009010854.

Yhtiön osakkeen vaihto ilman omia osakkeita Nasdaq Helsingissä vuoden 2016 aikana oli 6 475 324 kappaletta, mikä on 16,9 % (26,0 %, 26,3 %) ulkona olevien osakkeiden keskimääräisestä lukumäärästä. Vaihdon arvo oli 110,1 miljoonaa euroa (172,4; 145,2). Korkein hinta oli 19,59 euroa ja alin 14,37 euroa. Päätoskurssi oli 19,20 euroa. Yhtiön osakekannan markkina-arvo ilman yhtiön hallussa olevia omia osakkeita oli kauden lopussa 736,9 miljoonaa euroa (695,1; 584,7).

Omat osakkeet

Yhtiön hallussa oli katsauskauden lopussa 420 868 omaa osaketta, jotka edustavat 1,1 % kaikista osakkeista ja äänistä.

Hallituksen valtuutukset

Lassila & Tikanoja Oyj:n 17.3.2016 pidetty varsinainen yhtiökokous päätti hallituksen valtuuttamisesta yhtiön omien osakkeiden hankkimiseen yhtiön vapaalla omalla pääomalla. Lisäksi yhtiökokous päätti hallituksen valtuuttamisesta päättämään osakeannista sekä osakkeisiin oikeuttavien erityisten oikeuksien antamisesta.

Hallitus on valtuutettu hankkimaan enintään 2 000 000 kappaletta (5,2 % koko osakemäärästä) yhtiön omia osakkeita. Hankkimisvaltuutus on voimassa 18 kuukautta. Tilikauden lopussa hankkimisvaltuutus oli käyttämättä.

Hallitus on valtuutettu päättämään uusien tai yhtiön hallussa mahdollisesti olevien osakkeiden annista osakeannilla ja/tai optio-oikeuksien tai muiden osakeyhtiölain 10 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen osakkeisiin oikeuttavien erityisten oikeuksien antamisesta siten, että valtuutuksen nojalla voidaan antaa ja/tai luovuttaa yhteensä enintään 2 000 000 osaketta, joka on 5,2 % koko osakemäärästä. Valtuutus on voimassa 18 kuukautta.

Äänioikeuden rajoitukset

Yhtiöjärjestyksen mukaan osakkeenomistajan äänioikeus yhtiökokouksessa on rajoitettu viidesosaan yhtiökokouksessa edustetuista osakkeista.

Osakkeenomistuksen jakautuminen sektoreittain 31.12.2016

	Omistajien lukumäärä	%-osuus	Osakemäärä, kpl	% osakkeista ja äänimäärästä
Yritykset ja asuntoyhtiöt	575	5,3 %	2 684 337	6,9 %
Rahoitus- ja vakuutuslaitokset	47	0,4 %	8 143 137	21,0 %
Julkisyhteisöt	17	0,2 %	3 691 819	9,5 %
Kotitalouksia palvelevat voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	256	2,4 %	5 560 885	14,3 %
Kotitaloudet	9 875	91,3 %	11 570 124	29,8 %
Ulkomaiset osakkeenomistajat	46	0,4 %	264 362	0,7 %
Omat osakkeet	1	0,0 %	420 868	1,1 %
Hallintarekisteröidyt osakkeet	9	0,1 %	6 843 682	17,6 %
Yhteistilillä			40 528	0,1 %
Yhteensä			38 798 874	100,0 %

Osakkeenomistuksen jakautuminen suuruusluokittain 31.12.2016

Osakkeita kpl	Omistajien lukumäärä	%-osuus	Osakemäärä, kpl	% osakkeista ja äänimäärästä
1-1 000	9 356	86,5 %	2 351 261	6,1 %
1 001-5 000	1 052	9,7 %	2 350 110	6,1 %
5 001-10 000	166	1,5 %	1 222 042	3,1 %
10 001-100 000	188	1,7 %	5 433 900	14,0 %
100 001-500 000	35	0,3 %	7 699 049	18,8 %
yli 500 000	15	0,1 %	19 701 984	50,8 %
	10 812	100,0 %	38 337 478	98,8 %
joista hallintarekisteröityjä			6 843 682	17,6 %
Yhteistilillä			40 528	0,1 %
Omat osakkeet	1	0,0 %	420 868	1,1 %
Yhteensä	10 813	100,0 %	38 798 874	100,0 %

Suurimmat osakkeenomistajat 31.12.2016

	Osakkeenomistaja	Osakemäärä, kpl	% osakkeista ja äänimäärästä
1	Evald ja Hilda Nissin Säätiö	2 413 584	6,2
2	Nordea-rahastot	2 386 843	6,2
3	Mandatum Henkivakuutusosakeyhtiö	2 311 238	6,0
4	Maijala Juhani	1 529 994	3,9
5	Keskinäinen Työeläkevakuutusyhtiö Elo	1 229 073	3,2
6	Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen	934 836	2,4
7	Evli-rahastot	833 200	2,2
8	Bergholm Heikki	827 050	2,1
9	Maijala Mikko	720 000	1,9
10	Valtion Eläkerahasto	562 000	1,5
11	Turjanmaa Kristiina	529 200	1,4
12	Stiftelsen för Åbo Akademi	522 700	1,4
13	Lassila & Tikanoja Oyj	420 868	1,1
14	SEB-rahastot	402 211	1,0
15	Danske Invest rahastot	396 753	1,0
16	Fondita-rahastot	360 000	0,9
17	Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Varma	349 791	0,9
18	Maijala Eeva	345 000	0,9
19	Oy Chemec Ab	340 000	0,9
20	Föreningen Konstsamfundet rf	310 000	0,8
	Yhteensä	17 724 341	45,7

Voitonjako

Osingonjakopolitiikka

Lassila & Tikanoja Oyj:n osingon määrä on sidottu tilikauden tulokseen. Se osa tuloksesta, jota ei katsota tarvittavan yhtiön terveen kehityksen varmistamiseen, jaetaan osakkaille.

Vuonna 2016 yhtiön osakekohtainen tulos oli 1,13 euroa (0,98; 0,47) ja liiketoiminnan rahavirta/osake 1,99 euroa (2,33; 2,06). Yhtiön hallitus esitti 16.3.2017 pidettävälle yhtiökokoukselle, että osinkoa jaetaan 0,92 euroa osakkeelta.

Vuodelta 2015 maksettiin osinkoa 0,85 euroa osakkeelta ja vuodelta 2014 0,75 euroa osakkeelta.

Lähiaikojen epävarmuustekijöitä

Talouden epävarmuus voi aiheuttaa merkittäviä muutoksia Ympäristöpalveluiden uusioraaka-ainemarkkinoilla sekä Kiinteistöpalveluiden ja Teollisuuspalveluiden kysyntään.

Heilahtelu fossiilisten polttoaineiden hinnassa voi vaikuttaa yhtiön tuottamien kierrätys- ja uusiutuvien polttoaineiden kysyntään.

Yhtiö on aloittanut uuden toiminnanohjausjärjestelmän käyttöönoton vuoden 2016 aikana ja jatkaa käyttöönottoa vuoden 2017. Käyttöönotto saattaa aiheuttaa toimintamallin muutoksesta johtuvia väliaikaisia päällekkäisiä kustannuksia, jotka voivat heikentää yhtiön tulosta.

Näkymät vuodelle 2017

L&T:n vuoden 2017 liikevaihdon ja liikevoiton arvioidaan olevan samalla tasolla kuin vuonna 2016.

Tilinpäätöspäivän jälkeiset tapahtumat

Yhtiön johdolla ei ole tiedossa olennaisia tilinpäätöspäivän jälkeisiä tapahtumia, jotka olisivat vaikuttaneet tilinpäätöksen laadintaan.

OSAKEKOHTAISET TUNNUSLUVUT

	2016	2015	2014	2013	2012
1. Osakekohtainen tulos, €	1,13	0,98	0,47	0,57	0,89
2. Laimennettu osakekohtainen tulos, €	1,13	0,98	0,47	0,57	0,89
3. Oma pääoma/osake, €	5,81	5,51	5,34	5,46	6,01
4. Osinko / osake, € *	0,92	0,85	0,75	0,50	0,35
5. Osinko / tulos, %	81,3	86,5	160,0	87,2	39,3
6. Pääoman palautus / osake, €	-	-	-	-	0,75
7. Pääoman palautus / tulos, %	-	-	-	-	84,2
8. Efektiivinen osinkotuotto, %	4,8	4,7	5,0	3,3	6,4
9. Efektiivinen pääomanpalautustuotto, %	-	-	-	-	5,2
10. Hinta/voittosuhte (P/E)	17,0	18,4	32,3	26,6	13,1
11. Liiketoiminnan rahavirta /osake, €	1,99	2,33	2,06	2,23	2,08
Tilikauden					
12. alin kaupantekokurssi, €	14,37	14,54	12,75	11,60	8,59
13. ylin kaupantekokurssi, €	19,59	18,74	15,84	15,59	12,15
14. keskimääräinen kurssi, €	16,96	17,25	14,31	13,81	10,55
15. viimeinen kaupantekokurssi, €	19,20	18,12	15,14	15,23	11,64
16. Osakekannan markkina-arvo 31.12., milj. €	744,9	703,0	584,7	589,5	450,4
Ulkona olevien osakkeiden lukumäärä					
17. keskimäärin vuoden aikana	38 375 007	38 589 658	38 728 721	38 703 933	38 688 373
18. vuoden lopussa	38 378 006	38 361 153	38 617 980	38 706 627	38 692 064
19. keskimäärin vuoden aikana laimennettu	38 389 881	38 604 906	38 739 668	38 720 630	38 701 004
20. Vaihdetujen osakkeiden lukumäärä, kpl	6 475 324	10 271 667	10 191 394	7 206 872	9 967 494
21. % keskimääräisestä osakemäärästä	16,9	26,6	26,3	18,7	25,8
22. Osakkeiden vaihto, M€	110,1	177,2	147,2	99,5	105,1

* 2016 Hallituksen ehdotus

TALOUDELLISTA KEHITYSTÄ KUVAAVAT TUNNUSLUVUT

	2016	2015	2014	2013	2012
23. Liikevaihto, milj. €	661,8	646,3	639,7	668,2	674,0
24. Liikevoitto, milj. €	50,5	49,9	48,5	33,2	48,4
25. % liikevaihdosta	7,6	7,7	7,6	5,0	7,2
26. Voitto ennen veroja, milj. €	50,1	47,7	26,6	30,3	43,0
27. % liikevaihdosta	7,6	7,4	4,2	4,5	6,4
28. Tilikauden voitto , milj. €	43,4	37,9	18,1	22,2	34,5
29. % liikevaihdosta	6,6	5,9	2,8	3,3	5,1
30. Tilikauden voitto emoyhtiön omistajille, milj. €	43,4	37,9	18,1	22,2	34,5
31. % liikevaihdosta	6,6	5,9	2,8	3,3	5,1
32. EVA, milj. €	30,7	30,3	29,1	12,4	24,1
33. Liiketoiminnan rahavirta, milj. €	76,4	89,8	79,6	86,4	80,5
34. Taseen loppusumma, milj. €	452,8	465,8	458,3	496,0	481,3
35. Oman pääoman tuotto, % (ROE)	20,0	18,2	8,7	10,0	15,3
36. Sijoitetun pääoman tuotto, % (ROI)	17,4	16,5	15,4	10,6	14,4
37. Omavaraisuusaste, %	50,4	46,5	46,3	43,7	49,4
38. Gearing, %	17,3	19,8	25,2	30,4	35,3
39. Korolliset nettovelat, milj. €	38,7	41,8	52,0	64,4	82,3
40. Bruttoinvestoinnit, milj. €	41,6	49,6	44,7	32,7	49,4
41. % liikevaihdosta	6,3	7,7	7,0	4,9	7,3
42. Henkilöstö kokoaikaiseksi muutettuna keskimäärin	7 199	7 099	7 257	8 267	8 399
43. Henkilöstö kokopäiväiset ja osa-aikaiset yhteensä	7 931	8 085	7 830	8 847	8 962

Tunnuslukujen laskentaperusteet

Osakekohtaiset tunnusluvut

1. Osakekohtainen tulos , €	=	$\frac{\text{Emoyhtiön osakkeenomistajille kuuluva tilikauden tulos}}{\text{Osakkeiden laimentamaton lukumäärä keskimäärin}}$
2. Laimennettu osakekohtainen tulos , €	=	$\frac{\text{Emoyhtiön osakkeenomistajille kuuluva tilikauden tulos}}{\text{Osakkeiden laimennettu lukumäärä keskimäärin}}$
3. Oma pääoma/osake, €	=	$\frac{\text{Emoyhtiön osakkeenomistajille kuuluva oma pääoma}}{\text{Osakkeiden laimentamaton lukumäärä tilinpäätöspäivänä}}$
4. Osakekohtainen osinko*	=	$\frac{\text{Tilikauden osingonjako}}{\text{Osakkeiden laimentamaton lukumäärä tilinpäätöspäivänä}}$
5. Osinko/tulos, %*	=	$\frac{\text{Osakekohtainen osinko}}{\text{Osakekohtainen tulos}} \times 100$
8. Efektiivinen osinkotuotto, %*	=	$\frac{\text{Osakekohtainen osinko}}{\text{Tilikauden päätöskurssi}} \times 100$
10. Hinta/voittosuhde (P/E)	=	$\frac{\text{Tilikauden päätöskurssi}}{\text{Osakekohtainen tulos}}$
11. Liiketoiminnan rahavirta /osake, €	=	$\frac{\text{Liiketoiminnan nettorahavirta}}{\text{Osakkeiden laimentamaton lukumäärä keskimäärin}}$
16. Osakekannan markkina-arvo, M€	=	Osakkeiden laimentamaton lukumäärä tilinpäätöspäivänä x tilikauden päätöskurssi

* Laskentakaavoja sovelletaan myös pääomanpalautuksen tunnuslukuihin

Taloudellista kehitystä kuvaavat tunnusluvut

32. EVA	=	Liikevoitto - sijoitetulle pääomalle (vuosineljännesten keskiarvo) laskettu kustannus Sijoitetulle pääomalle laskettu kustannus lasketaan käyttäen konsernin painotettua keskimääräistä pääomankustannusta (WACC). WACC 2016: 6,56 % WACC 2015: 6,51 % WACC 2014: 6,58 % WACC 2013: 6,52 % WACC 2012: 7,10 %
35. Oman pääoman tuotto, % (ROE)	=	$\frac{\text{Voitto/tappio}}{\text{Oma pääoma (tilikauden alun ja tilikauden lopun keskiarvo)}} \times 100$
36. Sijoitetun pääoman tuotto, %	=	$\frac{\text{Voitto/tappio ennen veroja + rahoituskulut}}{\text{Oma pääoma + korolliset rahoitusvelat (tilikauden alun ja tilikauden lopun keskiarvo)}} \times 100$
37. Omavaraisuusaste, %	=	$\frac{\text{Oma pääoma}}{\text{Taseen loppusumma - saadut ennakot}} \times 100$
38. Gearing	=	$\frac{\text{Korolliset nettorahoitusvelat}}{\text{Oma pääoma}} \times 100$
39. Korolliset nettovelat, milj. €	=	Korollinen vieras pääoma - likvidit varat

Konsernin tuloslaskelma

1.1. - 31.12. M€	2016	2015	Liite
Liikevaihto	661,8	646,3	1
Myytyjä suoritteita vastaavat kulut	-586,8	-572,0	
Bruttokate	75,0	74,2	
Liiketoiminnan muut tuotot	4,8	3,7	5
Myyntin ja markkinoinnin kulut	-12,5	-12,9	
Hallinnon kulut	-15,1	-13,0	
Liiketoiminnan muut kulut	-1,8	-2,1	5
Liikevoitto	50,5	49,9	
Rahoitustuotot	1,6	0,3	7
Rahoituskulut	-2,0	-2,5	7
Voitto ennen veroja	50,1	47,7	
Tuloverot	-6,7	-9,7	8
Tilikauden voitto	43,4	37,9	
Tilikauden voiton jakautuminen:			
Emoyhtiön omistajille	43,4	37,9	
Määräysvallattomille omistajille	0,0	0,0	
Emoyhtiön omistajille kuuluvasta voitosta laskettu osakekohtainen tulos:			
Osakekohtainen tulos, €	1,13	0,98	9
Laimennettu osakekohtainen tulos, €	1,13	0,98	

Konsernin laaja tuloslaskelma

1.1. - 31.12. M€	2016	2015	Liite
Tilikauden voitto	43,4	37,9	
Erät, joita ei siirretä myöhemmin tulosvaikutteiseksi			
Etuuspohjaisten eläkejärjestelyiden uudelleen määrittämisestä johtuvat erät	0,0	0,1	24
Erät, joita ei siirretä myöhemmin tulosvaikutteiseksi, yhteensä	0,0	0,1	
Erät, jotka saatetaan myöhemmin siirtää tulosvaikutteiseksi			
Suojausrahasto, käyvän arvon muutos	0,4	0,4	
Muuntoerot	-0,1	0,1	
Muuntoerot määräysvallattomille omistajille	0,0	0,0	
Erät, jotka saatetaan myöhemmin siirtää tulosvaikutteiseksi, yhteensä	0,3	0,4	
Tilikauden laaja tulos, verojen jälkeen	43,7	38,4	
Tilikauden laajan tuloksen jakautuminen			
Emoyhtiön omistajille	43,7	38,5	
Määräysvallattomille omistajille	0,0	0,0	

Lisätietoja konsernin laajan tuloslaskelman veroista on liitetiedossa 8. Tuloverot.

Konsernitilinpäätöksen liitetiedot muodostavat olennaisen osan tilinpäätöstä.

Konsernitase

31.12. M€	2016	2015	Liite
VARAT			
Pitkäaikaiset varat			
Aineettomat hyödykkeet			11
Liikearvo	116,5	113,7	12
Hankittu sopimuskanta	5,2	5,4	
Kilpailukieltosopimukset	0,1	0,2	
Muut aineettomat hyödykkeet yrityskaupoista	0,6	0,6	
Muut aineettomat hyödykkeet	20,8	15,0	
	143,2	134,9	
Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet			13
Maa-alueet	5,3	5,0	
Rakennukset ja rakennelmat	40,7	39,9	
Koneet ja kalusto	104,8	111,0	
Muut aineelliset hyödykkeet	0,1	0,1	
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	5,3	5,5	
	156,1	161,5	
Muut pitkäaikaiset varat			
Myytavissä olevat sijoitukset	0,6	0,6	15, 29
Rahoitusleasingsaamiset	1,2	2,1	16, 29
Laskennalliset verosaamiset	5,5	2,4	8, 17
Muut saamiset	1,7	2,0	29
	9,0	7,0	
Pitkäaikaiset varat yhteensä	308,3	303,4	
Lyhytaikaiset varat			
Vaihto-omaisuus	24,9	23,6	18
Myyntisaamiset ja muut saamiset	90,5	84,4	19, 29
Johdannaissaamiset	0,3	0,0	29, 30
Ennakkomaksut	0,6	0,3	
Myytavissä olevat lyhytaikaiset rahoitusvarat	0,0	5,0	20, 29
Rahavarat	28,2	49,0	21, 29
Lyhytaikaiset varat yhteensä	144,5	162,4	
Varat yhteensä	452,8	465,8	

Konsernitiilinpäätöksen liitetiedot muodostavat olennaisen osan tilinpäätöstä.

Konsernitase

31.12. M€	2016	2015	Liite
OMA PÄÄOMA JA VELAT			
Oma pääoma			
Emoyhtiön omistajille kuuluva oma pääoma			22
Osakepääoma	19,4	19,4	
Muut rahastot	-3,1	-3,4	
Sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto	0,4	0,5	
Kertyneet voittovarot	162,7	156,8	
Tilikauden voitto	43,4	37,9	
	222,8	211,2	
Määräysvallattomien omistajien osuus	0,2	0,1	
Oma pääoma yhteensä	223,0	211,4	
Velat			
Pitkäaikaiset velat			
Laskennalliset verovelat	24,8	24,9	8, 17
Eläkevelvoitteet	1,0	0,9	24
Varaukset	4,8	4,1	25
Rahoitusvelat	63,5	61,0	26, 29
Muut velat	0,3	0,4	27, 29
	94,3	91,2	
Lyhytaikaiset velat			
Rahoitusvelat	3,4	34,9	26, 29
Ostovelat ja muut velat	129,9	121,9	28, 29
Johdannaisvelat	0,1	1,1	29, 30
Tilikauden verotettavaan tulokseen perustuvat verovelat	0,1	1,4	
Varaukset	2,0	3,9	25
	135,5	163,2	
Velat yhteensä	229,8	254,4	
Oma pääoma ja velat yhteensä	452,8	465,8	

Konsernitilinpäätöksen liitetiedot muodostavat olennaisen osan tilinpäätöstä.

Konsernin rahavirtalaskelma

1.1. - 31.12. M€	2016	2015	Liite
Liiketoiminnan rahavirta			
Tilikauden voitto	43,4	37,9	
Oikaisut	43,8	52,7	32
Tulorahoitus ennen käyttöpääoman muutosta	87,2	90,6	
Käyttöpääoman muutos			
Myyntisaamisten ja muiden saamisten muutos	-2,5	11,8	
Vaihto-omaisuuden muutos	-1,4	-1,0	
Ostovelkojen ja muiden velkojen muutos	6,6	-1,3	
Käyttöpääoman muutos	2,7	9,5	
Maksetut korot	-2,0	-1,7	
Saadut korot	0,3	0,3	
Maksetut verot	-11,7	-8,9	
Liiketoiminnan nettorahavirta	76,4	89,8	
Investointien rahavirta			
Hankitut tytäryritykset ja liiketoiminnot vähennettynä hankintahetken rahavaroilla	-1,8	-6,5	2
Ennakkomaksut konserniyrityksistä ja liiketoiminnoista	-	-3,6	
Investoinnit aineellisiin ja aineettomiin käyttöomaisuushyödykkeisiin	-33,9	-37,6	
Aineellisten ja aineettomien käyttöomaisuushyödykkeiden myynnit	0,8	-	
Muiden pitkäaikaisten saamisten muutos	0,2	1,7	
Saadut osingot investoinneista	0,0	0,0	
Investointien nettorahavirta	-34,6	-46,1	
Rahoituksen rahavirta			
Lyhytaikaisten lainojen muutos	-0,2	0,2	
Pitkäaikaisten lainojen nostot	-	25,0	
Pitkäaikaisten lainojen takaisinmaksut	-34,8	-25,2	
Maksetut osingot	-32,6	-29,0	
Omien osakkeiden hankinta	-	-4,7	
Rahoituksen nettorahavirta	-67,6	-33,7	
Likvidien varojen nettomuutos	-25,9	10,0	
Likvidit varat tilikauden alussa	54,0	44,0	
Valuuttakurssien muutosten vaikutus	0,0	0,0	
Likvidit varat taseessa tilikauden lopussa	28,2	54,0	21

Konsernitilinpäätöksen liitetiedot muodostavat olennaisen osan tilinpäätöstä.

Laskelma konsernin oman pääoman muutoksista

M€	Osake- pääoma	Muunto- erot	Suojaus- rahasto	Sijoitetun vapaan pääoman rahasto	Kertyneet voittovar	Emoyhtiön omistajille kuuluva oma pääoma	Määräys- vallat- tomien omistajien osuus	Oma pääoma yhteensä	Liite
Oma pääoma 1.1.2016	19,4	-2,9	-0,4	0,5	194,7	211,2	0,1	211,4	
Laaja tulos									
Tilikauden tulos					43,4	43,4	0,0	43,4	
Etuuspohjaisten eläkejärjestelyiden uudelleen määrittämisestä johtuvat erät					0,0	0,0		0,0	
Suojausrahasto käyvän arvon muutos			0,4			0,4		0,4	
Muuntoerot		-0,1				-0,1	0,0	-0,1	
Tilikauden laaja tulos yhteensä		-0,1	0,4		43,4	43,7	0,0	43,7	
Liiketoimet omistajien kanssa									
Osakeperusteisten etuuksien kirjaaminen kuluksi				0,0	0,5	0,5		0,5	23
Maksetut osingot					-32,6	-32,6		-32,6	
Palautuneet osingot					0,0	0,0		0,0	
Liiketoimet omistajien kanssa yhteensä				0,0	-32,1	-32,1		-32,1	
Muut muutokset					0,0	0,0		0,0	
Oma pääoma 31.12.2016	19,4	-3,0	-0,1	0,4	206,1	222,8	0,2	223,0	
M€	Osake- pääoma	Muunto- erot	Suojaus- rahasto	Sijoitetun vapaan pääoman rahasto	Kertyneet voittovar	Emoyhtiön omistajille kuuluva oma pääoma	Määräys- vallat- tomien omistajien osuus	Oma pääoma yhteensä	Liite
Oma pääoma 1.1.2015	19,4	-3,0	-0,9	0,3	190,3	206,2	0,2	206,3	
Laaja tulos									
Tilikauden tulos					37,9	37,9	0,0	37,9	
Etuuspohjaisten eläkejärjestelyiden uudelleen määrittämisestä johtuvat erät					0,1	0,1		0,1	
Suojausrahasto käyvän arvon muutos			0,5		-0,1	0,4		0,4	
Muuntoerot		0,1			0,0	0,1	0,0	0,1	
Tilikauden laaja tulos yhteensä		0,1	0,5		37,9	38,5	0,0	38,4	
Liiketoimet omistajien kanssa									
Osakeperusteisten etuuksien kirjaaminen kuluksi				0,1	0,2	0,3		0,3	23
Maksetut osingot					-29,0	-29,0		-29,0	
Palautuneet osingot					0,0	0,0		0,0	
Omien osakkeiden ostot					-4,7	-4,7		-4,7	
Liiketoimet omistajien kanssa yhteensä				0,1	-33,5	-33,4		-33,4	
Muut muutokset					0,0	0,0		0,0	
Oma pääoma 31.12.2015	19,4	-2,9	-0,4	0,5	194,7	211,2	0,1	211,4	

Lisätietoja omasta pääomasta on liitetiedossa 22. Oma pääoma, ja omaan pääomaan kirjatusta veroista liitetiedossa 8. Tuloverot.

Konsernitilinpäätöksen liitetiedot muodostavat olennaisen osan tilinpäätöstä.

KONSERNITILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

Konsernin perustiedot

Lassila & Tikanoja -konserni on erikoistunut ympäristönhuoltoon sekä kiinteistöjen ja laitosten ylläpitoon. Konsernilla on toimintaa Suomessa, Ruotsissa ja Venäjällä.

Konsernin emoyritys on Lassila & Tikanoja Oyj, jonka y-tunnus on 1680140-0. Lassila & Tikanoja Oyj on suomalainen julkinen osakeyhtiö, jonka kotipaikka on Helsinki. Yhtiön rekisteröity osoite on Valimotie 27, 00380 Helsinki.

Lassila & Tikanoja Oyj:n osake noteerataan NASDAQ OMX Helsingissä.

Jäljennös konsernitilinpäätöksestä on saatavissa internetosoitteesta www.lassila-tikanoja.fi tai konsernin emoyrityksen pääkonttorista osoitteesta Valimotie 27, 00380 Helsinki.

Lassila & Tikanoja Oyj:n hallitus on hyväksynyt kokouksessaan 31. päivänä tammikuuta 2017 tämän tilinpäätöksen julkistettavaksi. Suomen osakeyhtiölain mukaan osakkeenomistajilla on mahdollisuus hyväksyä tai hylätä tilinpäätös sen julkistamisen jälkeen pidettävässä yhtiökokouksessa. Yhtiökokouksella on myös mahdollisuus tehdä päätös tilinpäätöksen muuttamisesta.

Tilinpäätöksen laatimisperusta

Konsernitilinpäätös on laadittu kansainvälisten tilinpäätösstandardien (International Financial Reporting Standards, IFRS) mukaisesti, ja sitä laadittaessa on noudatettu 31.12.2016 voimassa olleita IAS- ja IFRS-standardeja sekä SIC- ja IFRIC-tulkintoja. Kansainvälisillä tilinpäätösstandardeilla tarkoitetaan Suomen kirjanpitolaissa ja sen nojalla annetuissa säännöksissä EU:n asetuksessa (EY) N:o 1606/2002 säädetyn menettelyn mukaisesti EU:ssa sovellettavaksi hyväksyttyjä standardeja ja niistä annettuja tulkintoja. Konsernitilinpäätöksen liitetiedot ovat myös suomalaisten, IFRS-säännöksiä täydentävien kirjanpito- ja yhteisölain säädännön vaatimusten mukaiset.

Konsernitilinpäätös on laadittu alkuperäisiin hankintamenoihin perustuen lukuun ottamatta sellaisia myytävissä olevia sijoituksia, joiden käypä arvo voidaan määrittää markkinahintojen avulla, ja johdannaissopimuksia, jotka on arvostettu käypään arvoon. Osakeperusteiset maksut on kirjattu käypään arvoon niiden myöntämispäivänä.

Tilinpäätöstiedot esitetään miljoonina euroina.

Tilinpäätöksen laatiminen IFRS-standardien mukaisesti edellyttää L&T:n johdolta tiettyjen arvioiden tekemistä ja harkintaan perustuvia ratkaisuja. Tietoa harkintaan perustuvista ratkaisuista, joita johto on käyttänyt konsernin noudattamia tilinpäätöksen laatimisperiaatteita soveltaessaan ja joilla on eniten vaikutusta tilinpäätöksessä esitettäviin lukuihin, sekä tulevaisuutta koskevista oletuksista ja arvioihin liittyvistä keskeisistä oletuksista on esitetty laatimisperiaatteiden kohdassa ”Tilinpäätöksen laatimisperiaatteiden valintaan ja soveltamiseen liittyvä johdon harkinta”.

Sovelletut uudet ja uudistetut standardit ja tulkinnat

Konserni on soveltanut 1.1.2016 alkaen seuraavia uusia ja uudistettuja standardeja ja tulkintoja:

- Vuosittaiset parannukset IFRS-standardeihin, muutuskokoelma 2012–2014 (sovellettava 1.1.2016 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla): Annual Improvements -menettelyn kautta standardeihin tehtävät pienet ja vähemmän kiireelliset muutokset kerätään yhdeksi kokonaisuudeksi ja toteutetaan kerran vuodessa. Muutokset koskevat neljää standardia. Muutosten vaikutukset vaihtelevat standardeittain, mutta ne eivät ole merkittäviä.
- Muutokset IAS 1:een Tilinpäätöksen esittäminen - Tilinpäätöksessä esitettäviä tietoja koskeva hanke (sovellettava 1.1.2016 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla). Muutokset selventävät IAS 1:n ohjeistusta olennaisuuteen, tuloslaskelma- ja tase-erien yhdistämiseen, väliotsikoiden esittämiseen sekä tilinpäätöksen rakenteeseen ja laadintaperiaatteisiin liittyen. Lassila & Tikanoja Oyj:n konsernitilinpäätökseen ei ole tehty muutoksia esittämistavoissa.

- Muutokset IAS 16:een Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet ja IAS 38:aan Aineettomat hyödykkeet – Hyväksyttävien poistomenetelmien selventäminen (sovellettava 1.1.2016 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla): Muutoksilla kielletään aineettomien hyödykkeiden poistojen tekeminen myyntituottoihin perustuen. Poikkeuksellisesti poistot voidaan tehdä myyntituottoihin perustuen ainoastaan, jos myyntituottojen ja aineettoman hyödykkeen taloudellisen hyödyn kulumisen korreloivat erittäin paljon toisiinsa. Aineellisiin hyödykkeisiin ei voida soveltaa myyntituottoihin perustuvaa poistomenetelmää. Standardimuutoksilla ei ole ollut vaikutusta Lassila & Tikanoja Oyj:n konsernitilinpäätökseen.
- Muutokset IAS 16:een Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet ja IAS 41:ään Maatalous – Tuottavat kasvit (sovellettava 1.1.2016 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla): Standardimuutokset sallivat tuottavien biologisten hyödykkeiden kirjaamisen vaihtoehtoisesti hankintameno, kun aiemmin ne tuli kirjata käypään arvoon. Näistä tuottavista biologisista hyödykkeistä saatavat tuotteet arvostetaan kuitenkin edelleen IAS 41:n mukaisesti käypään arvoon vähennettynä myynnistä aiheutuvilla menoilla. Standardimuutoksilla ei ole ollut vaikutusta Lassila & Tikanoja Oyj:n konsernitilinpäätökseen.
- Muutokset IAS 27:ään Erillistilinpäätös – Pääomaosuusmenetelmä erillistilinpäätöksessä (sovellettava 1.1.2016 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla): Standardimuutosten myötä yhteisöjen on mahdollista käsitellä tytär-, yhteis- ja osakkuusyhtiöihin tehdyt sijoitukset erillistilinpäätöksissään pääomaosuusmenetelmää käyttäen. Standardimuutoksilla ei ole ollut vaikutusta Lassila & Tikanoja Oyj:n konsernitilinpäätökseen.
- Muutokset IFRS 10:een Konsernitilinpäätös, IFRS 12:een Tilinpäätöksessä esitettävät tiedot osuuksista muissa yhteisöissä ja IAS 28:aan Sijoitukset osakkuus- ja yhteisyhtiöihin - Sijoitusyhteisöt: Konsernitilinpäätökseen yhdistelemistä koskevan poikkeuksen soveltaminen (Sovellettava 1.1.2016 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla): Muutokset selventävät helpotusta konsernitilinpäätöksen laadintapakosta tilanteessa, jossa konserniin sisältyy sijoitusyhteisöjä. Muutokset tuovat helpotuksia myös ei-sijoitusyhteisömuotoisten sijoittajien sellaisten osakkuus- ja yhteisyhtiöisijoitusten käsittelyyn, jotka itsessään ovat sijoitusyhteisöjä. Muutoksilla ei ole ollut vaikutusta Lassila & Tikanoja Oyj:n konsernitilinpäätökseen.
- Muutokset IFRS 11:een Yhteisjärjestelyt - Kirjanpitokäsittely hankittaessa osuuksia yhteisissä toiminnoissa (sovellettava 1.1.2016 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla): Standardimuutokset edellyttävät liiketoimintojen yhdistämisen kirjanpitoperiaatteiden soveltamista yhteisten toimintojen hankintoihin silloin kun kyseessä on liiketoiminta. Muutoksilla ei ole ollut vaikutusta Lassila & Tikanoja Oyj:n konsernitilinpäätökseen.

Konsernitilinpäätöksen laatimisperiaatteet

Yhdistelyperiaatteet

Tytäryhtiöt

Konsernitilinpäätös sisältää emoyhtiö Lassila & Tikanoja Oyj:n lisäksi kaikki tytäryhtykset, joissa konsernilla on määräysvalta. Määräysvalta syntyy kun konserni olemalla osallisena yhteisössä altistuu yhteisön muuttuvalle tuotolle tai on oikeutettu sen muuttuvaan tuottoon ja se pystyy vaikuttamaan tähän tuottoon käyttämällä yhteisöä koskevaa valtaansa.

Konsernin keskinäinen osakkeenomistus on eliminoitu käyttäen hankintamenetelmää. Luovutettu vastike ja hankitun yhtiön yksilöitävissä olevat varat ja velat arvostetaan hankintahetken käypiin arvoihin. Hankintaan liittyvät menot, lukuun ottamatta vieraan tai oman pääoman ehtoisten arvopapereiden liikkeeseen laskusta aiheutuvia menoja, on kirjattu kuluksi. Mahdollinen ehdollinen lisäkauppahinta on arvostettu käypään arvoon hankintahetkellä ja se on luokiteltu joko velaksi tai omaksi pääomaksi. Velaksi luokiteltu lisäkauppahinta arvostetaan käypään arvoon jokaisen raportointikauden päättymispäivänä ja tästä syntyvä voitto tai tappio kirjataan tulosaikutteisesti. Omaksi pääomaksi luokiteltua lisäkauppahintaa ei arvosteta uudelleen. Mahdollinen määräysvallattomien omistajien osuus hankinnan kohteessa arvostetaan joko käypään arvoon tai määrään, joka vastaa määräysvallattomien omistajien osuuden suhteellista osuutta hankinnan kohteen yksilöitävissä olevasta nettovarallisuudesta. Arvostamisperiaate määritetään erikseen kullekin yrityshankinnalle. Tytäryhtiöiden hankinnasta syntyneen liikearvon käsittelyä kuvataan kohdassa ”Liikearvo ja muut aineettomat hyödykkeet”.

Tytäryhtykset yhdistellään konsernitilinpäätökseen siitä hetkestä lähtien, jolloin konserni on saanut määräysvallan, siihen saakka, jolloin määräysvalta lakkaa.

Kauden voitto tai tappio ja laaja tulos kohdistetaan emoyrityksen omistajille ja määräysvallattomille omistajille, vaikka tämä johtaisi siihen, että määräysvallattomien omistajien osuudesta tulisi negatiivinen. Määräysvallattomille omistajille kuuluva osuus omasta pääomasta esitetään omana eränään taseessa oman pääoman osana. Emoyrityksellä tytäryrityksessä olevan omistussosuuden muutokset, jotka eivät johda määräysvallan menettämiseen, käsitellään omaa pääomaa koskevinä liiketoimina. Konsernilla ei ole olennaisia määräysvallattomien omistajien osuuksia.

Vaiheittain toteutuvan hankinnan yhteydessä aiempi omistussuus arvostetaan käypään arvoon ja tästä syntyvä voitto tai tappio kirjataan tulosvaikutteisesti. Konsernin menettäessä määräysvallan tytäryrityksessä, arvostetaan jäljelle jäävä sijoitus määräysvallan menettämispäivän käypään arvoon ja tästä syntyvä erotus kirjataan tulosvaikutteisesti.

Konsernin sisäiset liiketapahtumat, saamiset, velat, realisoitumattomat voitot sekä sisäinen voitonjako on eliminoitu konsernitilinpäätöksessä. Realisoitumattomia tappioita ei eliminoida siinä tapauksessa, että tappio johtuu arvonalentumisesta. Tilikauden voiton tai tappion sekä laajan tuloksen jakautuminen emoyhtiön omistajille ja määräysvallattomille omistajille esitetään erillisen tuloslaskelman ja laajan tuloslaskelman yhteydessä ja osuus omista pääomista esitetään omana eränään taseessa konsernin omassa pääomassa.

Osakkuusyrietykset

Osakkuusyrietykset ovat yrityksiä, joissa konsernilla on huomattava vaikutusvalta. Huomattava vaikutusvalta syntyy pääsääntöisesti silloin, kun konserni omistaa yli 20 % yrityksen äänivallasta tai kun konsernilla on muutoin huomattava vaikutusvalta mutta ei määräysvaltaa. Osakkuusyrietykset on yhdisteltä konsernitilinpäätökseen pääomaosuusmenetelmää käyttäen.

Ulkomaan rahan määräisten erien muuntaminen

Konsernin yksiköiden tulosta ja taloudellista asemaa koskevat luvut määritetään siinä valuutassa, joka on kunkin yksikön pääasiallisen toimintaympäristön valuutta (toimintavaluutta). Konsernitilinpäätös on esitetty euroina, joka on konsernin emoyrityksen toiminta- ja esittamisvaluutta.

Ulkomaan rahan määräiset liiketapahtumat on kirjattu toimintavaluutan määräisinä käyttäen tapahtumapäivän valuuttakurssia. Käytännössä käytetään usein kurssia, joka likimain vastaa tapahtumapäivän kurssia. Ulkomaan rahan määräiset monetaariset erät muunnetaan euroiksi käyttäen tilinpäätöspäivän valuuttakursseja. Ei-monetaariset erät arvostetaan tapahtumapäivän kurssiin. L&T:llä ei ole ulkomaan rahan määräisiä ei-monetaarisia eräi, jotka arvostettaisiin käypiin arvoihin. Ulkomaan rahan määräisistä liiketapahtumista ja monetaaristen erien muuntamisesta syntyneet kurssivoitot ja -tappiot merkitään tuloslaskelmaan. Liiketoiminnan kurssivoitot ja -tappiot sisältyvät vastaaviin eriin liikevoiton yläpuolelle. ja rahoituserien kurssivoitot ja -tappiot sisältyvät rahoitustuottoihin tai -kuluihin.

Niiden konserniyritysten, joiden toimintavaluutta ei ole euro, tuloslaskelmat muunnetaan euroiksi tilikauden keskikurssiin ja taseet tilinpäätöspäivän kurssiin. Tilikauden tuloksen ja laajan tuloksen muuntaminen eri kursseilla tuloslaskelmassa ja taseessa aiheuttaa muuntoeron, joka kirjataan oman pääoman muuntoerorahastoon. Ulkomaisten tytäryhtiöiden hankintamenon eliminoinnista sekä hankinnan jälkeen kertyneiden oman pääoman erien muuntamisesta syntyneet muuntoerot kirjataan muuntoerorahastoon.

Ulkomaisten yksiköiden hankinnasta syntyvät liikearvot ja näiden yksiköiden varojen ja velkojen kirjanpitoarvoihin hankinnan yhteydessä tehtävät käypien arvojen oikaisu on käsitelty kyseisten yksiköiden varoina ja velkoina ja muunneltu euroiksi tilinpäätöspäivän kurssia käyttäen.

Liikearvo ja muut aineettomat hyödykkeet

Liikearvo on se osa hankintamenosta, jolla luovutettu vastike, määräysvallattomien omistajien osuus hankinnan kohteessa ja aiemmin omistettu osuus yhteenlaskettuina ylittävät hankitun nettovarallisuuden käyvän arvon hankintahetkellä. Liikearvosta ei tehdä poistoja, vaan se testataan vuosittain arvonalentumisen varalta viimeisen neljänneksen aikana. Taseessa liikearvot esitetään alkuperäiseen hankintamenoa vähennettynä mahdollisilla arvonalentumisilla.

Liiketoimintojen yhdistämisissä hankitut aineettomat hyödykkeet arvostetaan käypään arvoon. Aineettomien hyödykkeiden taloudellisen vaikutusajan arvioidaan olevan rajallinen tai rajoittamaton. L&T:llä liiketoimintojen

yhdistämisissä kirjatut aineettomat hyödykkeet ovat mm. asiakassuhteita, kilpailukieltosopimuksia ja ympäristölupia. Niillä on rajallinen taloudellinen vaikutusaika, joka vaihtelee kolmesta kolmeentoista vuoteen.

Muut aineettomat hyödykkeet ovat pääasiassa ohjelmistoja ja ohjelmistolisenssejä.

Ohjelmistoprojektien kustannukset aktivoidaan muihin aineettomiin hyödykkeisiin siitä lähtien kun projektit ovat siirtyneet tutkimusvaiheesta kehittämisvaiheeseen ja projektin tulos on yksilöitävissä oleva aineeton hyödyke. Tällaisen aineettoman hyödykkeen tulee tuottaa L&T:lle vastaista taloudellista hyötyä, joka ylittää sen kehittämisestä syntyneet menot. Hankintameno käsittää kaikki menot, jotka johtuvat välittömästi omaisuuserän saattamisesta valmiiksi toimimaan johdon tarkoittamalla tavalla. Suurimmat menoerät ovat ulkopuolisille maksetut konsulttipalkkiot ja oman henkilöstön palkka- ja muut kustannukset.

Ohjelmistojen ja ohjelmistolisenssien poisto aika on viisi vuotta.

Poistojen kirjaaminen lopetetaan, kun aineeton käyttöomaisuushyödyke luokitellaan myytävänä olevaksi (tai sisältyy myytävänä olevaksi luokiteltuun luovutettavien erien ryhmään) IFRS 5 *Myytävänä olevat pitkäaikaiset omaisuuserät ja lopetetut toiminnot* -standardin mukaisesti.

Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet

Aineellinen käyttöomaisuus on arvostettu hankintamenoa vähennettynä kertyneillä poistoilla ja arvonalentumistappioilla. Alkuperäinen hankintameno sisältää menot, jotka aiheutuvat välittömästi kyseisen aineellisen omaisuuserän hankkimisesta. Ehdot täyttävän aineellisen käyttöomaisuushyödykkeen hankkimisesta, rakentamisesta tai valmistamisesta välittömästi johtuvat vieraan pääoman menot aktivoidaan osaksi omaisuuserän hankintamenoa.

Liiketoimintojen yhdistämisissä aineellinen käyttöomaisuus arvostetaan hankintahetken käypään arvoon. Taseessa aineellinen käyttöomaisuus esitetään vähennettynä kertyneillä poistoilla ja mahdollisilla arvonalentumisilla.

Aineellisista käyttöomaisuushyödykkeistä tehdään tasapoistot arvioitun taloudellisen vaikutusajan kuluessa lukuun ottamatta uusia kaatopaikkoja. Arvioitujen taloudellisten vaikutusajat tarkistetaan jokaisena tilinpäätöspäivänä, ja jos ne eroavat merkittävästi aikaisemmista arvioista, poistoaikoja muutetaan kuvastamaan taloudellisen hyödyn odotuksissa tapahtuneita muutoksia.

Tilinpäätöksen poistot perustuvat seuraaviin arvioituihin taloudellisiin vaikutusaikoihin:

Rakennukset ja rakennelmat	5–30 vuotta
Kuljetusvälineet	6–15 vuotta
Koneet ja kalusto	4–15 vuotta

Valmistuneisiin kaatopaikkoihin sovelletaan suoriteyksikköön perustuvaa poistomenetelmää, jossa poistot tehdään läjitysalueelle toimitetun jätteen viemän tilavuuden mukaan. Maa-alueista ei tehdä poistoja.

Mikäli käyttöomaisuushyödyke koostuu useammasta osasta, joiden taloudelliset vaikutusajat ovat eripituiset, kukin osa käsitellään erillisenä hyödykkeenä. Tavanomaiset korjaus- ja kunnossapitokustannukset kirjataan tuloslaskelmaan sillä tilikaudella, jolla ne ovat syntyneet. Kooltaan merkittävien uudistus- ja parannushankkeiden menot kirjataan taseeseen, jos on todennäköistä, että taloudellisen hyödyn lisäys koituu tulevaisuudessa konsernin hyväksi. Kun aineellinen käyttöomaisuushyödyke luokitellaan myytävänä olevaksi IFRS 5 *Myytävänä olevat pitkäaikaiset omaisuuserät ja lopetetut toiminnot* -standardin mukaisesti, poistojen kirjaaminen lopetetaan. Aineellisten käyttöomaisuushyödykkeiden luovutuksesta ja käytöstä poistamisesta syntyvät voitot ja tappiot kirjataan tulosvaikutteisesti ja ne esitetään liiketoiminnan muissa tuotoissa tai kuluissa.

Aineettomien ja aineellisten hyödykkeiden arvonalentumiset

Konserni arvioi jokaisena raportointikauden päättymispäivänä omaisuuserien tasearvoja mahdollisen arvonalentumisen selvittämiseksi. Jos viitteitä ilmenee, arvioidaan kyseisestä omaisuuserästä kerrytettävissä oleva rahamäärä. Arvonalentumisen kirjaamistarvetta tarkastellaan rahavirtaa tuottavien yksiköiden tasolla, eli sillä alimmalla yksikötasolla, joka on pääosin muista yksiköistä riippumaton ja jonka rahavirrat ovat erotettavissa muista rahavirroista.

Kerryttävissä oleva rahamäärä on omaisuuserän käypä arvo vähennettynä luovutuksesta aiheutuvilla kustannuksilla tai sitä korkeampi käyttöarvo. Käyttöarvolla tarkoitetaan kyseisestä omaisuuserästä tai rahavirtaa tuottavasta yksiköstä saatavissa olevia arvioituja vastaisia nettorahavirtoja, jotka diskontataan nykyarvoonsa. Diskonttauskorkona käytetään ennen veroja määritettyä korkoa, joka kuvastaa markkinoiden näkemystä rahan aika-arvosta ja omaisuuserään liittyvistä riskeistä.

Arvon alentumistappio kirjataan tuloslaskelmaan, kun omaisuuserän kirjanpitoarvo on suurempi kuin siitä kerryttävissä oleva rahamäärä. Rahavirtaa tuottavaan yksikköön kohdistuva arvon alentumistappio kohdistetaan ensin vähentämään rahavirtaa tuottavalle yksikölle kohdistettua liikearvoa ja tämän jälkeen vähentämään muita yksikön omaisuuseriä tasasuhteisesti.

Muusta omaisuuserästä kuin liikearvosta aikaisemmin kirjattu arvon alentumistappio peruutetaan, mikäli olosuhteissa on tapahtunut muutos ja kerryttävissä oleva rahamäärä on muuttunut. Liikearvosta kirjattua arvon alentumistappiota ei peruuteta.

Liikearvojen arvon alentumistestit tehdään vuosittain tai aina, kun viitteitä arvon alenemisesta ilmenee. Kerryttävissä olevista rahamääristä tehdään sekä käyttöarvoon että nettomyyntihintaan perustuvat laskelmat niille rahavirtaa tuottaville yksiköille, joille liikearvot on kohdistettu.

Keskeneräiset aineettomat hyödykkeet ovat ohjelmistoprojekteja, joille ei voida tehdä erillisiä arvon alentumistestejä, koska niillä ei ole itsenäistä rahavirtaa. Jos tilikauden päättyessä todetaan, että projektit aiotaan saattaa loppuun ja ottaa ohjelmistot käyttöön, arvonalennukselle ei katsota olevan tarvetta. Keskeneräiset aineettomat hyödykkeet testataan kuitenkin osana sitä rahavirtaa tuottavaa yksikköä, johon ne kuuluvat.

Vuokrasopimukset

Konserni vuokralle ottajana

Rahoitusleasingsopimuksilla vuokralle otetut hyödykkeet kirjataan aineelliseen käyttöomaisuuteen. Ne merkitään taseeseen määrään, joka on hyödykkeen käypä arvo tai sitä alempi vähimmäisvuokrien nykyarvo, ja poistetaan vuokrasopimuksen voimassaoloaikana tai sitä lyhyempänä taloudellisena vaikutusaikana. Jos kuitenkin on kohtuullisen varmaa, että vuokralle otetun hyödykkeen omistusoikeus siirtyy L&T:lle vuokratuotoksen päättymiseen mennessä, poistot hyödykkeestä tehdään kuten vastaavasta L&T:n omistamasta hyödykkeestä. Sopimuksista johtuvat velvoitteet kirjataan lainoihin. Kukin vuokraerä jaetaan rahoituskuluksi ja velan lyhennykseksi. Rahoituskulut kohdistetaan vuokra-ajalle siten, että jäljellä olevalle velalle tulee kullakin tilikaudella samansuuruinen korkoprosentti.

Konserni vuokralle antajana

Ympäristöpalvelut-toimiala vuokraa asiakkaille laitteita, esimerkiksi jätepuristimia, pitkäaikaisilla vuokrasopimuksilla, joiden mukaan olennainen osa omistamiseen liittyvistä riskeistä ja eduista siirtyy vuokralle ottajalle. Tällaiset sopimukset luokitellaan rahoitusleasingsopimuksiksi ja niihin tehty nettosijoitus kirjataan sopimuksen alkamishetkellä myyntisaamiseksi. Kukin vuokraerä jaetaan rahoitustuotoksi ja myyntisaamisen lyhennykseksi. Rahoitustuotot kohdistetaan vuokra-ajalle siten, että jäljellä olevalle saamiselle tulee kullakin tilikaudella samansuuruinen tuotto prosentti.

Sellaiset hyödykkeiden ja toimitilojen vuokrasopimukset, joissa omistamiselle ominaiset riskit ja edut säilyvät olennaisilta osin vuokranantajalla, luokitellaan muiksi vuokrasopimuksiksi. Niihin liittyvät vuokrat kirjataan tasasuuruksina erinä vuokra-ajan kuluessa tuotoiksi tai kuluiksi riippuen siitä, onko L&T vuokralle antajana vai ottajana. Muilla vuokrasopimuksilla vuokralle annetut hyödykkeet kirjataan aineellisiin käyttöomaisuushyödykkeisiin ja poistetaan taloudellisena vaikutusaikana kuten vastaavat omassa käytössä olevat käyttöomaisuushyödykkeet.

Myytävänä olevaksi luokitellut pitkäaikaiset omaisuuserät ja lopetetut toiminnot

Pitkäaikaiset omaisuuserät (tai luovutettavien erien ryhmä) ja lopetettuihin toimintoihin liittyvät omaisuuserät sekä näihin liittyvät velat luokitellaan myytävänä oleviksi, mikäli niiden kirjanpitoarvoa vastaava määrä tulee kertymään pääasiassa omaisuuserän myynnistä jatkuvan käytön sijaan. Myytävänä olevaksi luokittelun edellytyksien katsotaan täyttyvän, kun myynti on erittäin todennäköinen ja omaisuuserä (tai luovutettavien

erien ryhmä) on välittömästi myytävissä nykyisessä kunnossaan yleisin ja tavanomaisin ehdoin, kun johto on sitoutunut myyntiin ja myynnin odotetaan tapahtuvan vuoden kuluessa luokittelusta.

Välittömästi ennen luokittelua myytävänä olevaksi kyseiset omaisuuserät tai luovutettavien erien ryhmän varat ja velat arvostetaan niihin sovellettavien IFRS-standardien mukaisesti. Luokitteluhetkestä lähtien myytävänä olevat omaisuuserät (tai luovutettavien erien ryhmä) arvostetaan kirjanpitoarvoon tai myynnistä aiheutuvilla menoilla vähennettyyn käypään arvoon sen mukaan, kumpi niistä on alempi. Poistot näistä omaisuuseristä lopetetaan luokitteluhetkellä. Mikäli luokittelukriteeri ei täyty, perutaan luokittelu ja omaisuuserä arvostetaan luokittelua edeltäneeseen tasearvoon vähennettynä poistoilla ja arvonalennuksilla tai sitä alempaan kerrytettävissä olevaan rahamäärään. Myytävänä olevaksi luokiteltu pitkäaikainen omaisuuserä sekä myytävänä olevaksi luokiteltuun luovutettavien erien ryhmään kuuluvat omaisuuserät esitetään taseessa erillään muista omaisuuseristä. Samoin velat, jotka sisältyvät myytävänä oleviksi luokiteltuun luovutettavien erien ryhmään, esitetään taseessa erillään muista veloista. Lopetettujen toimintojen tulos esitetään tuloslaskelmassa omalla rivillään. Tuloslaskelman vertailutietoja oikaistaan niiden toimintojen osalta, jotka on luokiteltu lopetuksi viimeisimmän esitettävän tilinpäätöskauden aikana. Lopetettujen toimintojen tulos siirretään siten omalle rivilleen myös vertailutietojen osalta. Tilikausilla 2016 ja 2015 konsernissa ei ollut lopetettuja toimintoja.

Vaihto-omaisuus

Vaihto-omaisuus arvostetaan hankintamenoon tai sitä alhaisempaan nettorealisointiarvoon. Nettorealisointiarvo on tavanomaisessa liiketoiminnassa saatu arvioitu myyntihinta, josta on vähennetty tuotteen valmiiksi saattamiseen tarvittavat menot ja myynnistä johtuvat menot. L&T Biowatin ja ympäristötuotteiden vaihto-omaisuus arvostetaan painotetun keskihinnan menetelmää käyttäen. Muut varastot määritetään fifo-periaatteella.

Kierrätyslaitoksilla valmistetaan kierrätysmateriaaleista myytäviä uusioraaka-aineita. Näiden materiaalien varastojen hankintameno muodostuu materiaalikustannuksista, välittömistä palkoista, muista välittömistä valmistusmenoista sekä osuudesta muuttuvista ja kiinteistä yleismenoista normaalilla toiminta-asteella.

Rahoitusvarat ja rahoitusvelat

Rahoitusvarat ja -velat luokitellaan lainoihin ja muihin saamisiin, myytävissä oleviin rahoitusvaroihin, käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviin rahoitusvaroihin ja -velkoihin sekä muihin velkoihin. Luokittelu tehdään hankinnan yhteydessä hankinnan tarkoituksen perusteella.

Rahoitusvaroihin kuuluva erä kirjataan pois taseesta silloin, kun oikeudet omaisuuserän rahavirtoihin lakkaavat tai kun siihen liittyvät riskit ja edut ovat siirtyneet merkittävältä osin L&T:n ulkopuolelle.

Lainat ja muut saamiset ovat johdannaisvaroihin kuulumattomia rahoitusvaroja, joihin liittyvät maksut ovat kiinteitä tai määritettävissä olevia ja joita ei noteerata toimivilla markkinoilla. Näiden arvostusperuste on jaksettu hankintameno efektiivisen koron menetelmää käyttäen. Myyntisaamiset ja muut saamiset sisältyvät tähän ryhmään ja ne merkitään taseeseen alkuperäisen arvon mukaisina vähennettynä hyvityksillä ja arvonalentumistappioilla.

Myytävissä olevat rahoitusvarat sisältävät rahasto-osuuksia, sijoitus- ja yritystodistuksia. Ryhmään määritellään kuuluviksi toisaalta varsinaiseen liiketoimintaan kuulumattomat, ei-tuotantokäytössä olevat rahoitusvarat ja toisaalta sellaiset rahoitusvarat, joita voidaan myydä liiketoiminnassa tarvittavan käyttöpääoman hankkimiseksi.

Tilinpäätöksissä myytävissä olevat rahoitusvarat arvostetaan osakesijoituksia lukuun ottamatta käypään arvoon käyttämällä tilinpäätöspäivän markkinahintoja. Käyvän arvon muutokset kirjataan muun laajan tuloksen eriin ja esitetään verovaikutus huomioon ottaen oman pääoman arvonmuutosrahasto-erässä. Kertyneet käyvän arvon muutokset kirjataan omasta pääomasta tulosvaikutteisiksi luokittelun muutoksista johtuvina oikaisuina silloin, kun sijoitus myydään, erääntyy tai kun sen arvo on alentunut siten, että sijoituksesta tulee kirjata arvonalentumistappio. Kaikki noteeraamattomat osakkeet arvostetaan hankintamenoon tai tätä alempaan arvoon, mikäli niistä on kirjattu arvonalentumistappio. Näiden osakkeiden markkinat ovat epäaktiiviset eikä niiden käypä arvo ole luotettavasti määriteltävissä. Näistä kirjataan arvonalentumistappio kun sijoituksen käypä arvo on merkittävästi tai pitkäaikaisesti alempi kuin hankintameno.

Silloin kun myytävissä olevat sijoitukset on tarkoitus pitää yli 12 kuukautta tilinpäätöspäivästä lukien, ne sisältyvät pitkäaikaisiin varoihin. Kaikki niiden ostot ja myynnit kirjataan selvityspäivänä.

Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat ja -velat ovat suojauslaskennan ulkopuolella olevia johdannaissopimuksia. Niitä koskevat laatomisperiaatteet on esitetty alla kohdassa Johdannaissopimukset ja suojauslaskenta.

L&T:n ottamat lainat kirjataan selvityspäivänä taseeseen alun perin saadun vastikkeen perusteella käypään arvoon, johon sisällytetään hankinnasta tai liikkeellelaskusta välittömästi johtuvat transaktiokustannukset. Myöhemmin lainat arvostetaan efektiivisen koron menetelmällä jaksotettuun hankintameno.

Ostovelat ja muut lyhytaikaiset korottomat velat kirjataan taseeseen alkuperäiseen arvoonsa.

Johdannaissopimukset ja suojauslaskenta

Rahoituspolitiikkansa mukaisesti L&T käyttää johdannaissopimuksia pienentääkseen korko- ja hyödykekurssimuutoksiin liittyviä rahoitusriskejä. L&T:n tekemät johdannaissopimukset ovat olleet koronvaihtosopimuksia, jotka on tehty vaihtuvakorkoisten lainojen rahavirran suojaamiseksi korkoriskiltä, ja hyödykeswap-sopimuksia, jotka on tehty tulevien dieselostojen hintavaihteluiden tasaamiseksi, sekä valuuttatermiini ja -optiosopimuksia, jotka on tehty ulkomaanvaluuttamääraisten konsernilainojen suojaamiseksi valuuttariskiltä.

Johdannaiset merkitään taseeseen alun perin käypään arvoon. Hankinnan jälkeen ne arvostetaan kunkin tilinpäätöshetken käypiin arvoihin. Käyvät arvot perustuvat tilinpäätöspäivän markkinanoteerauksiin. Käypään arvoon arvostamisesta syntyvät voitot ja tappiot käsitellään kirjanpidossa johdannaissopimuksen käyttötarkoituksen määräämällä tavalla.

Kaikki korko- ja hyödykesuojaukset täyttävät konsernin riskienhallinnan asettamat tehokkaan suojauksen vaatimukset. Suojauslaskennan piirissä olevien johdannaisten voitot ja tappiot kirjataan yhdenmukaisesti alla olevan kohde-etuuden kanssa. Johdannaissopimukset määritellään syntymishetkellään tulevien kassavirtojen ja ennustettujen ostojen suojauksiksi (rahavirtasuojaus) tai johdannaissopimuksiksi, joihin ei sovelleta suojauslaskentaa (taloudellinen suojaus).

L&T soveltaa rahavirran suojauslaskentaa kaikkiin koronvaihto- ja hyödykejohdannaissopimuksiin. L&T dokumentoi suojauslaskentaa aloittaessaan suojattavan kohteen ja suojausinstrumentin välisen suhteen sekä konsernin riskienhallintatavoitteet ja suojausstrategian.

L&T dokumentoi ja arvioi suojauksen alkaessa ja jokaisen osavuosikatsauksen yhteydessä suojaussuhteiden tehokkuuden tarkastelemalla suojaavan instrumentin kykyä kumota suojattavan erän rahavirtojen muutokset.

Siltä osin kuin rahavirran suojaus on tehokas, suojausinstrumenttien käypien arvojen muutokset kirjataan oman pääoman suojausrahastoon. Kun suojausinstrumentti erääntyy, se myydään tai kun suojauslaskennan kriteerit eivät enää täytä IAS 39:n vaatimuksia, suojausinstrumentista kertynyt voitto tai tappio jää omaan pääomaan, kunnes suojattava rahavirta toteutuu. Jos suojattavan rahavirran ei enää odoteta toteutuvan, suojausinstrumentista kertynyt voitto tai tappio kirjataan välittömästi tuloslaskelmaan. Suojaussuhteen tehoton osuus merkitään myös välittömästi tuloslaskelmaan.

Valuuttatermiini ja -optiosopimuksiin ei ole sovellettu IAS 39:n mukaista suojauslaskentaa ja niiden käypien arvojen muutokset on kirjattu tuloslaskelmaan rahoitustuotoksi tai -kuluksi. Johdannaiset, joihin ei sovelleta suojauslaskentaa, luokitellaan kaupankäyntitarkoituksessa pidettäväksi rahoitusvaroiksi ja -veloiksi.

Kaikkien johdannaisten positiiviset käyvät arvot kirjataan taseeseen johdannaissaamisiin. Johdannaisten negatiiviset käyvät arvot kirjataan vastaavasti johdannaissovelkoihin. Kaikki johdannaisten käyvät arvot sisältyvät lyhytaikaisiin varoihin tai velkoihin.

Rahavarat

Rahavarat sisältävät käteisen rahan, vaadittaessa nostettavat pankkitalletukset ja muut lyhytaikaiset likvidit sijoitukset. Niiden maturiteetti on enintään kolme kuukautta hankinta-ajankohdasta. Ne kirjataan selvityspäivänä ja arvostetaan alkuperäiseen hankintamenoon. Valuuttamääräiset erät on muunnettu euroiksi käyttäen tilinpäätöspäivän keskikursseja.

Rahoitusvarojen arvonalentuminen

Konserni arvioi jokaisena tilinpäätöspäivänä, onko olemassa viitteitä siitä, että jonkin rahoitusvaroihin kuuluvan erän arvo on alentunut. Mikäli arvonalentumisesta on näyttöä, käyvän arvon rahastoon kertynyt tappio siirretään tuloslaskelmaan. Myytävissä oleviin rahoitusvaroihin luokiteltujen osakkeiden arvonalentumistappiota ei peruuteta tuloslaskelman kautta kuten korkoinstrumenteista kirjattu arvonalentumistappion myöhempi peruuntuminen.

Epävarmat saamiset arvioidaan kuukausittain suoritettavan tarkastelun perusteella. Jos on objektiivista näyttöä siitä, että saamisten tasearvo on suurempi kuin niistä kerrytettävissä oleva rahamäärä, erotus kirjataan arvonalentumistappiona tuloslaskelmaan liiketoiminnan muihin kuluihin. Kriteerinä saamisen arvonalentumistappion kirjaamiseen pidetään velallisen merkittäviä taloudellisia vaikeuksia, yrityssaneerausta, perintätoimiston antamaa luottotappiosuositusta tai maksujen pitkäaikaista laiminlyöntiä. Mikäli saamisten tasearvon ja niistä kerrytettävissä olevan rahamäärän erotus myöhemmin pienenee, arvonalentumistappio peruutetaan tulosvaikutteisesti.

Vieraan pääoman menot

Vieraan pääoman menot kirjataan kuluksi sillä tilikaudella, jonka aikana ne ovat syntyneet.

Tietyt ehdot täyttävän hyödykkeen hankintameno on sisällytetään välittömästi kyseisen hyödykkeen hankkimisesta, rakentamisesta tai valmistamisesta aiheutuvat vieraan pääoman menot.

Lainojen hankinnasta välittömästi johtuneet transaktiomenot on sisällytetty lainan alkuperäiseen hankintamenoon ja jaksotettu laina-aikana korkokuluksi efektiivisen koron menetelmällä.

Oma pääoma

Kantaosakkeet esitetään osakepääomana. Menot, jotka liittyvät omien osakkeiden liikkeeseen laskuun tai hankintaan, esitetään oman pääoman vähennyseränä. Jos konserni hankkii takaisin omia oman pääoman ehtoisia instrumentteja, näiden instrumenttien hankintameno vähennetään omasta pääomasta.

Varaukset

Varaus kirjataan, kun konsernilla on aikaisemman tapahtuman seurauksena syntynyt oikeudellinen tai tosiasiallinen velvoite kolmatta osapuolta kohtaan ja tapahtumaan liittyy maksuvelvoite, jonka toteutuminen on todennäköistä ja jonka suuruus on arvioitavissa luotettavasti. Varaus arvostetaan velvoitteen kattamiseksi vaadittavien menojen nykyarvoon. Ajan kulumisesta johtuva varauksen lisäys kirjataan korkokuluksi. Varauksen muutokset merkitään tuloslaskelmaan samaan erään kuin varaus on alun perin kirjattu. Varaus kirjataan, mikäli erän täsmällistä määrää tai tapahtumisajankohtaa ei tiedetä. Muussa tapauksessa erä kirjataan siirtovelkoihin. Varausten määrää arvioidaan jokaisena tilinpäätöspäivänä ja niiden määrä muutetaan vastaamaan parasta arvioita tarkasteluhetkellä.

Ympäristöön liittyvät varaukset kirjataan silloin, kun syntynyt olemassa oleva velvoite, jonka seurauksena maksuvelvoitteen syntyminen on todennäköistä ja sen määrä on luotettavasti arvioitavissa. Ympäristön ennalleen palauttamiseen liittyvät ympäristövaraukset tehdään projektin alkaessa. Varauksena aktivoidut kustannukset ja omaisuuden alkuperäinen hankintameno poistetaan omaisuuden taloudellisen vaikutusajan kuluessa ja varaukset diskontataan nykyarvoonsa. Taseessa euromääräisesti suurimmat varaukset ovat kaatopaikkojen ja pilaantuneiden maiden käsittelyalueen peittokustannusvaraukset.

Tuloutusperiaatteet

Tuotot palveluista kirjataan, kun palvelut on suoritettu. Mikäli laitoksilla valmistetaan myytäviä materiaaleja, kirjataan materiaalien hankintameno vaihto-omaisuuteen. Mikäli käsiteltävällä materiaalilla ei ole myyntihintaa, kirjataan kustannusvaraukset siirtovelkoihin.

Tuotot myydyistä tavaroista kirjataan, kun tavaroiden omistamiseen liittyvät merkittävät riskit ja edut ovat siirtyneet ostajalle ja tuoton määrä on määritettävissä luotettavasti.

Liikevaihtoa laskettaessa myyntituottoja oikaistaan välillisillä veroilla ja alennuksilla.

Korkotuotot on kirjattu efektiivisen koron menetelmällä. Konsernin osinkotuotot ovat vähäiset ja ne kirjataan oikeuden syntymishetkellä, mikäli tieto osingoista saadaan tällöin. Muutoin ne kirjataan maksupäivänä.

Bruttokate

Bruttokate on nettosumma, joka muodostuu kun liikevaihdosta vähennetään myyjiä suoritteita vastaavat kulut.

Liikevoitto

Liikevoitto on nettosumma, joka muodostuu, kun bruttokatteeseen lisätään liiketoiminnan muut tuotot, vähennetään myynnin ja markkinoinnin, hallinnon ja liiketoiminnan muut kulut sekä vähennetään aineellisten ja aineettomien käyttöomaisuushyödykkeiden poistot ja mahdolliset arvonalentumiset.

Pitkäaikaishankkeet

Pitkäaikaishankkeen tulot ja menot kirjataan tuotoiksi ja kuluiksi valmistumisasteen perusteella, kun hankkeen lopputulos voidaan arvioida luotettavasti. Kaatopaikkojen sulkemisurakat ovat osatuloutettavia pitkäaikaishankkeita, joiden aloitus ja valmistuminen ajoittuvat eri tilikausille. Hankkeen valmistumisaste määritellään tarkasteluhetkeen mennessä suoritetusta työstä aiheutuneiden menojen osuutena hankkeen arvioiduista kokonaismenoista. Jos syntyneet menot ja kirjatut voitot ovat suuremmat kuin hankkeesta laskutettu määrä, erotus esitetään taseessa erässä myyntisaamiset ja muut saamiset. Jos syntyneet menot ja kirjatut voitot ovat pienemmät kuin hankkeen laskutus, erotus esitetään erässä saadut ennakot.

Silloin kun pitkäaikaishankkeen lopputulosta ei voida arvioida luotettavasti, hankkeesta johtuvat menot kirjataan kuluksi samalla tilikaudella, jolla ne ovat syntyneet ja hankkeesta saatavia tuottoja kirjataan vain siihen määrään asti, kuin toteutuneita menoja vastaava rahamäärä on saatavissa. Mikäli on todennäköistä, että hankkeen valmiiksi saamiseen tarvittavat kokonaismenot ylittävät hankkeesta saatavat kokonaistulot, odotettavissa oleva tappio kirjataan kuluksi välittömästi.

Pilaantuneiden maiden vastaanottotoiminnan lopputulokset eivät ole arvioitavissa luotettavasti. Näiden hankkeiden osalta tuottoja kirjataan hankkeiden toteutuneita menoja vastaava määrä.

Tutkimus ja kehitys

Tutkimusmenot on kirjattu tuloslaskelmaan sillä tilikaudella, jonka aikana ne ovat syntyneet. Uusien palvelukonseptien antamat hyödyt ovat todennettavissa vasta niin myöhäisessä vaiheessa, että aktivointikriteereiden ei ole katsottu täyttyvän ennen palvelun luovuttamista. Taseeseen on aktivoitu ohjelmistoprojekteihin liittyviä kehitysmenoja, joista on tarkempi kuvaus kohdassa **Liikearvo ja muut aineettomat hyödykkeet**.

Julkiset avustukset

Syntyneiden menojen korvaukseksi saadut julkiset avustukset kirjataan tuloslaskelmaan silloin, kun konserni täyttää avustuksen saamisen edellytykset ja on kohtuullisen varmaa, että avustukset tullaan saamaan. Ne esitetään liiketoiminnan muissa tuotoissa. Välittömästi henkilöstön palkkaukseen liittyvät julkiset työllistämis-, oppisopimus- ja muut vastaavat tuet kirjataan henkilöstökulujen vähennykseksi.

Käyttöomaisuushyödykkeiden hankintaan liittyvät julkiset avustukset kirjataan alkuperäisten hankintamenojen vähennykseksi. Avustukset tuloutuvat pienempien poistojen muodossa hyödykkeen taloudellisena vaikutusaikana.

Työsuhde-etuudet

Eläkevelvoitteet

Eläkejärjestelyt luokitellaan etuuspohjaisiksi ja maksupohjaisiksi järjestelyiksi. Maksupohjaisissa järjestelyissä konserni suorittaa kiinteitä maksuja eläkkeistä eikä sillä ole oikeudellista eikä tosiasiallista velvoitetta lisämaksujen suorittamiseen. Kaikki sellaiset järjestelyt, jotka eivät täytä näitä ehtoja, ovat etuuspohjaisia eläkejärjestelyjä. Maksupohjaisiin eläkejärjestelyihin tehdyt suoritukset kirjataan tuloslaskelmaan sillä tilikaudella, jota veloitus koskee. L&T:n eläkejärjestelyt noudattavat kunkin maan paikallisia säädöksiä ja käytäntöjä ja ovat pääosin maksupohjaisia.

L&T:llä on pieniä, pääosin yrityskauppojen mukana tulleita, etuuspohjaisia eläkejärjestelyjä. Näistä etuuspohjaisista eläkkeistä osa on konsernin omalla vastuulla ja osalle on otettu eläkevakuutus. Velvoitteet on laskettu kustakin järjestelystä erikseen käyttäen ennakoituun etuoikeusyksikköön perustuvaa menetelmää. Eläkemenot kirjataan kuluksi henkilöiden palvelusajalle auktorisoitujen vakuutusmatemaatikkojen suorittamien laskelmien perusteella. Eläkevelvoitteen nykyarvoa laskettaessa diskonttokorko perustuu yritysten liikkeeseenlaskemien korkealaatuisten joukkovelkakirjalainojen markkinatuottoon, joiden maturiteetti vastaa olennaisilta osin laskettavan eläkevastuun arvioitua maturiteettia. Riskipreemio perustuu sellaisten yritysten liikkeelle laskemiin joukkovelkakirjalainoihin, joiden luottokelpoisuusluokitus on AAA. Taseeseen kirjattavan eläkevelvoitteen nykyarvosta vähennetään eläkejärjestelyyn kuuluvat varat tilinpäätöspäivän käypään arvoon arvostettuina. Taseeseen merkitään etuuspohjaisen eläkejärjestelyn nettovelka (tai -omaisuuserä).

Kauden työsuoritukseen perustuva meno (eläkemeno) ja etuuspohjaisen järjestelyn nettovelan nettokorko kirjataan tulosvaikutteisesti ja esitetään työsuhte-etuuksista aiheutuissa kuluissa. Etuuspohjaisen nettovelan (tai -omaisuuserän) uudelleen määrittämisestä aiheutuvat erät (mm. vakuutusmatemaattiset voitot ja tappiot sekä järjestelyyn kuuluvien varojen tuotto lukuun ottamatta nettokorkoon sisältyviä eriä) kirjataan muihin laajan tuloksen eriin sillä tilikaudella, jona ne syntyvät.

Aiempaan työsuoritukseen perustuvat menot kirjataan kuluksi tulosvaikutteisesti aikaisempaan seuraavista ajankohdista: joko kun järjestelyn muuttaminen tai supistaminen tapahtuu tai kun yhteisö kirjaa tähän liittyvät uudelleenjärjestelymenot tai työsuhteen päättämiseen liittyvät edut.

Osakeperusteiset maksut

Konsernilla on useita kannustinjärjestelyjä, joissa maksut suoritetaan joko oman pääoman ehtoisina instrumentteina tai käteisvaroina. Järjestelyissä myönnettävät etuudet arvostetaan käypään arvoon niiden myöntämishetkellä ja kirjataan kuluksi tasaisesti oikeuden syntymisjakson aikana. Järjestelyn tulosvaikutus esitetään työsuhte-etuuksista aiheutuissa kuluissa.

Tuloverot

Konsernin verot muodostuvat kauden verotettavaan tuloon perustuvista veroista ja laskennallisista veroista. Verokulu kirjataan tuloslaskelmaan, mutta suoraan omaan pääomaan tai muun laajan tuloksen eriin kirjattavien erien verovaikutus kirjataan kyseisiin eriin. Kauden verotettavaan tuloon perustuvat verot lasketaan verotettavasta tulosta kunkin maan voimassaolevan verokannan perusteella. Veroja oikaistaan mahdollisilla edellisiin kausiin liittyvillä veroilla.

Laskennalliset verot lasketaan kirjanpidon ja verotuksen välisistä väliaikaisista eroista omaisuus- ja velkaerien verotusarvojen ja kirjanpitoarvojen välillä. Laskennalliset verot lasketaan käyttämällä tilinpäätöspäivänä voimassa olevia verokantoja, ja verokantojen muuttuessa tiedossa olevalla uudella verokannalla. Verotuksessa vähennyskeltottomista liikearvon arvonalentumisista ei kirjata laskennallista veroa. Laskennallinen verosaaminen kirjataan siihen määrään asti kuin on todennäköistä, että se voidaan hyödyntää tulevaisuudessa syntyvää verotettavaa tuloa vastaan.

Merkittävimmät väliaikaiset erot muodostuvat mm. FAS:ssa tehdyistä liikearvon poistoista ja käyttöomaisuushyödykkeiden poistoista.

Osingonjako

Osinkovelka yhtiön osakkeenomistajille kirjataan velaksi tilinpäätökseen, kun yhtiökokous on päättänyt osingonjaosta.

Tilinpäätöksen laatimisperiaatteiden valintaan ja soveltamiseen liittyvä johdon harkinta ja arvioihin liittyvät keskeiset epävarmuustekijät

Konsernin johto joutuu IFRS-tilinpäätöstä laatiessaan tekemään tulevaisuutta koskivia arvioita ja oletuksia, joiden lopputulemat voivat poiketa tehdyistä arvioista ja oletuksista. Johto joutuu lisäksi käyttämään harkintaa tehdessään päätöksiä tilinpäätöksen laatimisperiaatteiden valinnasta ja niiden soveltamisesta.

Harkintaan perustuvat ratkaisut koskevat erityisesti niitä tapauksia, joissa voimassaolevassa IFRS-normistossa on vaihtoehtoisia kirjaamis-, arvostamis- tai esittämistapoja. Merkittävin osa-alue, joissa johto on käyttänyt edellä kuvattua harkintaa, liittyy hankittujen liiketoimintojen yhteydessä kirjattujen omaisuuserien ja velkojen kirjaamiseen ja käypään arvoon arvostamiseen.

Tilinpäätöksen laatiminen edellyttää L&T:n johdolta sellaisten arvioiden ja oletusten käyttämistä, jotka vaikuttavat taseen laadintahetken varojen ja velkojen sekä tilikauden tuottojen ja kulujen määriin. Arviot ja oletukset pohjautuvat johdon parhaaseen näkemykseen tilinpäätöshetkellä ja niiden taustalla on aiemmat kokemukset sekä tulevaisuutta koskevat, tilinpäätöshetkellä todennäköisimpinä pidetyt oletukset.

Keskeiset tulevaisuutta koskevat oletukset ja sellaiset raportointikauden päättymispäivän arvioihin liittyvät keskeiset epävarmuustekijät, jotka aiheuttavat merkittävimmät riskit konsernin varojen ja velkojen kirjanpitoarvojen muuttumisesta olennaisesti seuraavan tilikauden aikana on kuvattu alla:

Liiketoimintojen yhdistämisissä hankittujen varojen ja velkojen käyvän arvon määrittäminen

Liiketoimintojen yhdistämisissä hankitut varat ja velat arvostetaan IFRS 3:n mukaan käypään arvoon. Johto käyttää mahdollisuuksien mukaan saatavilla olevia markkina-arvoja käypien arvojen määrittämisessä. Mikäli tämä ei ole mahdollista, arvostaminen perustuu omaisuuserän historialliseen tuottoon. Erityisesti aineettomien hyödykkeiden arvostaminen perustuu diskontattuihin kassavirtoihin ja edellyttää johdon arvioita tulevista kassavirroista. Arviot perustuvat johdon parhaaseen näkemykseen, mutta on mahdollista että toteumat poikkeavat käytetyistä arvioista (liitetieto 2. Hankitut liiketoiminnot). Omaisuuden tasearvoja arvioidaan jatkuvasti mahdollisten arvonalennusten selvittämiseksi. Tästä kerrotaan lisää laatimisperiaatteiden kohdassa Arvon alentumiset.

Liikearvojen arvonalentumistestaus

Liikearvojen arvonalentumistesteissä kerrytettävissä olevista rahamääristä tehdään käyttöarvoon perustuvat laskelmat niille rahavirtaa tuottaville yksiköille, joille liikearvot on kohdistettu. Nämä laskelmat edellyttävät johdon arvioiden käyttämistä. Vaikka johdon käsityksen mukaan käytetyt oletukset ovat asianmukaisia, saattavat arviot tulevista rahavirroista erota olennaisesti tulevaisuudessa toteutuvista. Lisätietoja kerrytettävissä olevan rahamäärän herkkyydestä on annettu liitetiedoissa (liitetieto 12. Liikearvojen arvonalentumistestit).

Tulevilla tilikausilla sovellettaviksi tulevat uudet ja muutetut standardit sekä tulkinnat

Konserni ei ole vielä soveltanut seuraavia, IASB:n jo julkistamia uusia tai uudistettuja standardeja ja tulkintoja. Konserni ottaa ne käyttöön kunkin standardin ja tulkinnan voimaantulopäivästä lähtien, tai mikäli voimaantulopäivä on muu kuin tilikauden ensimmäinen päivä, voimaantulopäivää seuraavan tilikauden alusta lukien.

* = Kyseistä säännöstä ei ole hyväksytty sovellettavaksi EU:ssa 31.12.2016.

- IFRS 15 *Myyntituotot asiakassopimuksista* (sovellettava 1.1.2018 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla): IFRS 15 luo kattavan viitekehyksen sen määrittämiseksi, milloin myyntituottoja voidaan tulouttaa ja kuinka paljon. IFRS 15 korvaa voimassaolevan tuloutusta koskevan ohjeistuksen. IFRS 15:n mukaan yhteisön on kirjattava myyntituotot sellaisena rahamääränä, joka kuvastaa vastiketta, johon yhteisö odottaa olevansa oikeutettu kyseisiä tavaroita tai palveluja vastaan.

Lassila & Tikanoja tulee soveltamaan standardia 1.1.2018 alkaen. Yhtiö ei ole vielä päättänyt

sovellettavaa siirtymämenetelmää.

Lassila & Tikanojan liikevaihto muodostuu seuraavista tulovirroista:

- Ympäristöpalvelut -toiminta käsittää jätehuolto- ja kierrätysliiketoiminnan sekä ympäristötuotteiden ja ympäristöjohtamisen palvelut.
- Teollisuuspalvelut -toimiala koostuu teollisuusprosesseissa syntyviin materiaalivirtoihin ja niiden hyödyntämiseen keskittyvistä materiaalihyötykäyttöratkaisuista, teollisuusprosessien puhdistuksiin erikoistuneesta prosessipuhdistuksesta, vaarallisten jätteiden keräyksestä ja käsittelystä sekä viemäriverkostojen ylläpitoon erikoistuneista viemärihuolto- ja kuvauspalveluista
- Kiinteistöpalvelut -toimiala tarjoaa siivous- ja tuki-, kiinteistönhuolto- ja kiinteistötalotekniikkapalveluita sekä korjausrakentamista.
- Uusiutuvat energialähteet -toimiala (L&T Biowatti) sisältää puupohjaiset polttoaineet, kierrätyspolttoaineet ja metsäpalvelut.

Yhtiö on analysoinut asiakassopimuksia toimialoittain / tulovirroittain. Merkittävä osa yhtiön tulovirroista muodostuu palvelujen tuottamisesta. Palvelut tuloutetaan tällä hetkellä sitä mukaa, kun palveluja tuotetaan. Yhtiö on alustavasti arvioinut, että palvelua koskeva määräysvalta siirtyy ajan kuluessa, koska asiakas samanaikaisesti saa ja kuluttaa yhtiön suoritteesta saamansa hyödyn sitä mukaa kuin yhteisö tuottaa suoritetta. Näin ollen yhtiö täyttää suoritevelvoitteen ja kirjaa myyntituoton uuden standardin mukaisesti ajan kuluessa. Merkittäviä muutoksia olemassa oleviin tuloutuskäytäntöihin ei tämän hetken arvioiden mukaan näin ollen ole tulossa.

Sopimusten läpikäynnin yhteydessä on myös tunnistettu asiakkauksia ja sopimuksia, joissa tuloutuksen ajoitus ja esimerkiksi muuttuvan vastikkeen laskentatapa voivat muuttua. Muutokset liittyvät lähinnä projektien ja ympäristörakentamisen tuloutuksen ajoitukseen ja määrään. Projektiliiketoiminnan ja ympäristörakentamisen yhteenlaskettu osuus konsernin liikevaihdosta on alle 10 %. Tilikauden 2017 ensimmäisen vuosipuoliskon aikana sopimusten läpikäyntiä jatketaan.

Lisäksi IFRS 15 edellyttää nykyistä tarkempia liitetietoja. Yhtiön muodostaa tilikauden 2017 aikana prosessit, joiden avulla nämä liitetiedot tullaan keräämään.

- Muutokset IFRS 15:een *Myyntituotot asiakassopimuksista - Clarifications to IFRS 15 Revenue from Contracts with Customers** (sovellettava 1.1.2018 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla). Selvennykset on sisällytetty edellä kuvattuun IFRS 15 vaikutusten arviointiin.
- IFRS 9 *Rahoitusinstrumentit* ja siihen tehdyt muutokset (sovellettava 1.1.2018 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla): IFRS 9 korvaa nykyisen IAS 39-standardin. Uuteen standardiin sisältyy uudistettu ohjeistus rahoitusinstrumenttien kirjaamisesta ja arvostamisesta. Tämä kattaa myös uuden, odotettuja luottotappioita koskevan kirjanpitokäsittelyn mallin, jota sovelletaan rahoitusvaroista kirjattavien arvonalentumisten määrittämiseen. Standardin yleistä suojauslaskentaa koskevat säännökset on myös uudistettu. IAS 39:n säännökset rahoitusinstrumenttien taseeseen kirjaamisesta ja taseesta pois kirjaamisesta on säilytetty. IFRS 9:n vaikutuksia Lassila & Tikanojan konsernitilinpäätökseen on arvioitu eikä muutosten oleteta olevan merkittäviä.
- IFRS 16 *Vuokrasopimukset** (sovellettava 1.1.2019 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla). Uusi standardi korvaa IAS 17 -standardin ja siihen liittyvät tulkinnot. IFRS 16 -standardi edellyttää vuokralle ottajilta vuokrasopimusten merkitsemistä taseeseen vuokranmaksuvelvoitteena sekä siihen liittyvänä omaisuuseränä. Taseeseen merkitseminen muistuttaa paljon IAS 17:n mukaista rahoitusleasingin kirjanpitokäsittelyä. Taseeseen merkitsemisestä on kaksi helpotusta, jotka koskevat lyhytaikaisia enintään 12 kuukautta kestäviä vuokrasopimuksia sekä arvoltaan enintään USD 5 000 olevia hyödykkeitä. Vuokralle antajien kirjanpitokäsittely tulee säilymään suurelta osin nykyisen IAS 17:n mukaisena. Konsernissa on aloitettu standardin vaikutuksien alustava arviointi.
- Muutos IAS 7:ään *Rahavirtalaskelmat- Disclosure Initiative** (sovellettava 1.1.2017 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla). Muutoksilla pyritään siihen, että tilinpäätöksen käyttäjät voisivat arvioida rahoitustoiminnasta syntyvien rahavirtavirtavaikutteisten ja ei-rahavirtavaikutteisten velkojen muutoksia. Standardimuutos vaikuttaa Lassila & Tikanoja Oyj:n konsernitilinpäätöksen liitetietoihin.
- Muutos IAS 12:een *Tuloverot - Recognition of Deferred Tax Assets for Unrealised Losses ** (sovellettava 1.1.2017 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla). Muutokset selventävät, että vähennyskelpoisen väliaikaisen eron olemassa olo riippuu yksinomaan omaisuuserän ja sen verotusarvon vertaamisesta tilinpäätöshetkellä, eikä siihen vaikuta mahdolliset tulevat muutokset omaisuuserän kirjanpitoarvossa tai

siinä tavassa, kuinka kirjanpitoarvoa vastaava määrä kertyy tulevaisuudessa. Standardimuutoksella ei ole vaikutusta Lassila & Tikanoja Oyj:n konsernitilinpäätökseen.

- Muutokset IFRS 2:een *Osakeperusteiset maksut - Clarification and Measurement of Sharebased Payment Transactions* * (sovellettava 1.1.2018 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla). Muutokset selventävät tietyntyyppisten järjestelyjen kirjanpitokäsittelyä. Ne koskevat kolmea osa-aluetta: käteisvaroina maksettavien maksujen arvostaminen, osakeperusteiset maksut, joista on vähennetty lähdevero sekä osakeperusteisten maksujen muuttaminen käteisvaroina maksettavasta omana pääomana maksettavaksi. Standardimuutoksella ei ole vaikutusta Lassila & Tikanoja Oyj:n konsernitilinpäätökseen.
- Muutokset IFRS 4:ään *Vakuutus sopimukset - Applying IFRS 9 Financial Instruments with IFRS 4 Insurance Contracts** (sovellettava 1.1.2018 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla). Muutoksilla vastataan toimialan huoleen liittyen soveltamisen aloittamiseen eri ajankohtina. Standardiin tuodaan kaksi vaihtoehtoista menettelytapaa tilapäisen kirjanpidossa syntyvän yhteensopimattomuuden ja volatiliiteetin helpottamiseksi. Standardimuutoksilla ei ole vaikutusta Lassila & Tikanoja Oyj:n konsernitilinpäätökseen.
- Muutokset IFRS 10:een *Konsernitilinpäätös* ja IAS 28:een *Sijoitukset osakkuus- ja yhteisyrityksiin – Sale or Contribution of Assets between an Investor and its Associate or Joint Venture* * (voimaantuloa on toistaiseksi lykätty eikä voimaantulon ajankohtaa ole päätetty). Standardimuutoksella tarkennetaan ohjeistusta, kun kyseessä on omaisuuserien myynti tai panos sijoittajan ja sen osakkuus- tai yhteisyrityksen välillä. Standardimuutoksella ei ole vaikutusta Lassila & Tikanoja Oyj:n konsernitilinpäätökseen.
- Tulkinta IFRIC 22 *Foreign Currency Transactions and Advance Consideration** (sovellettava 1.1.2018 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla). Kun ulkomaanrahan määräinen – omaisuuserään, kuluun tai tuottoon liittyvä – ennakosuoritus maksetaan tai vastaanotetaan, IAS 21 *Valuuttakurssien muutosten vaikutukset* ei ota kantaa siihen, miten kyseisen erän muuntamisen toteutumispäivä määritetään. Tulkinta selventää, että toteutumispäivä on se päivä, jolloin yhteisö alun perin kirjaa ennakosuorituksesta ennakkomaksun tai tuloennakon. Liiketoimen muodostuessa useista ennakosuorituksista, toteutumispäivä määritetään erikseen kullekin yksittäiselle suoritukselle. Standardimuutoksella ei ole vaikutusta Lassila & Tikanoja Oyj:n konsernitilinpäätökseen.
- Muutokset IAS 40:ään *Sijoituskiinteistöt - Transfers of Investment Property** (sovellettava 1.1.2018 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla). Muutokset selventävät, että johdon aikomusten muuttuminen ei yksinään osoita sijoituskiinteistön käyttötarkoituksen muuttumista. Käyttötarkoituksen muutosta osoittavat esimerkit standardissa on myös muutettu niin, että ne viittaavat myös rakenteilla olevaan kiinteistöön samoin kuin valmiiseen kiinteistöön. Standardimuutoksella ei ole vaikutusta Lassila & Tikanoja Oyj:n konsernitilinpäätökseen.
- *Vuosittaiset parannukset IFRS-standardeihin*, muutuskokoelma 2014–2016 * (sovellettava IFRS 12:n osalta 1.1.2017 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla, IFRS 1:n ja IAS 28:n osalta 1.1.2018 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla): Annual Improvements -menettelyn kautta standardeihin tehtävät pienet ja vähemmän kiireelliset muutokset kerätään yhdeksi kokonaisuudeksi ja toteutetaan kerran vuodessa. Muutokset koskevat kolmea standardia. Muutosten vaikutukset vaihtelevat standardeittain, mutta ne eivät ole merkittäviä.

1. Segmentti-informaatio

Konsernilla on neljä raportoitavaa segmenttiä, jotka ovat konsernin toimialayksiköt.

1.1.2013 alkaen konsernin liiketoiminnat ja raportoivat segmentit järjestettiin uudelleen tukemaan ydinliiketoimintojen ja painopisteiden muutosta. Raportoivat segmentit vuosina 2015 ja 2016 ovat olleet Ympäristöpalvelut -toimiala, Teollisuuspalvelut -toimiala, Kiinteistöpalvelut -toimiala ja Uusiutuvat energialähteet -toimiala.

Segmenttien välinen hinnoittelu tapahtuu käypään markkinahintaan. Segmentti-informaatio raportoidaan ylimmälle operatiiviselle päätöksentekijälle sisäisen raportoinnin kanssa yhdenmukaisella tavalla. Ylimpänä operatiivisena päätöksentekijänä toimii Lassila & Tikanen Oyj:n toimitusjohtaja. Konsernihallinto ja muut –erä sisältää konsernijohdon kulut sekä kulut, jotka aiheutuvat pörssiyhtiönä toimimisesta, ja näitä tuottoja ja kuluja vastaavat varat ja velat. Lisäksi konsernihallinnon varoihin kuuluvat myytävissä olevat sijoitukset.

Segmentin varat ovat sellaisia liiketoiminnan eriä, joita segmentti käyttää liiketoiminnassaan, ja jotka ovat järkevällä perusteella kohdistettavissa segmentille. Segmentin velat ovat sellaisia liiketoiminnan velkoja, jotka aiheutuvat segmentin liiketoiminnasta, ja jotka ovat järkevällä perusteella kohdistettavissa segmentille. Segmentin varat sisältävät aineettomat hyödykkeet, aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet, rahoitusleasing -saamiset, vaihto-omaisuuden sekä myyntisaamiset ja muut saamiset lukuun ottamatta siirtosaamia koroista ja verosaamia. Segmentin velat sisältävät varaukset ja eläkevelvoitteet sekä pitkäaikaisista veloista ennakot, siirtovelat ja kauppahintavelat ja lyhytaikaisista veloista ostovelat ja muut velat lukuun ottamatta siirtovelkoja koroista ja verovelkoja.

Kohdistamattomat varat sisältävät likvidit varat, saamiset korko- ja valuuttajohdannaisista, siirtosaamiset koroista ja muista rahoituseristä sekä verosaamiset. Kohdistamattomat velat sisältävät lainat, velat korko- ja valuuttajohdannaisista, siirtovelat koroista ja muista rahoituseristä sekä verovelat.

Konsernin toimintasegmentit tilikaudella:

Ympäristöpalveluiden toiminta käsittää jätehuolto- ja kierrätysliiketoiminnan sekä ympäristötuotteiden ja ympäristöjohtamisen palvelut.

Teollisuuspalvelut –toimiala koostuu teollisuusprosesseissa syntyviin materiaaliavirtoihin ja niiden hyödyntämiseen keskittyvistä materiaalihyötykäyttöratkaisuista, teollisuusprosessien puhdistuksiin erikoistuneesta prosessipuhdistuksesta, vaarallisten jätteiden keräyksestä ja käsittelystä sekä viemäriverkostojen ylläpitoon erikoistuneista viemärihuolto- ja kuvauspalveluista.

Kiinteistöpalvelut –toimiala tarjoaa siivous- ja tuki-, kiinteistönhuolto- ja kiinteistötekniikkapalveluita korjausrakentamista sekä kiinteistöjohtamisen asiantuntijapalveluita.

Uusiutuvat energialähteet (L&T Biowatti) toimittaa asiakkailleen puupohjaisia polttoaineita, kierrätyspolttoaineita ja ainespuuta sekä tarjoaa metsäpalveluita metsänomistajille.

2016

M€	Ympäristö- palvelut	Teollisuus- palvelut	Kiinteistö- palvelut	Uusiutuvat energia- lähteet	Konserni- hallinto ja muut	Eliminoinnit	Konserni
Liikevaihto							
Liikevaihto, ulkoinen	261,2	78,7	285,3	36,6		0,0	661,8
Toimialojen välinen liikevaihto	3,6	3,4	2,9	0,2		-10,1	0,0
Liikevaihto yhteensä	264,8	82,1	288,3	36,8		-10,1	661,8
Liikevoitto	31,3	7,8	13,5	1,5	-3,7		50,5
Liikevoitto, %	11,8	9,5	4,7	4,1			7,6
Rahoitustuotot ja -kulut							-0,4
Voitto ennen veroja							50,1
Tuloverot							-6,7
Tilikauden voitto							43,4
Varat							
Toimialan varat	215,4	69,5	97,2	23,5	11,1		416,8
Kohdistamattomat varat							36,0
Varat yhteensä							452,8
Velat							
Toimialan velat	54,7	22,4	46,9	7,0	6,6		137,7
Kohdistamattomat velat							92,2
Velat yhteensä							229,8
Investoinnit	18,5	8,2	14,5	0,3	0,0		41,6
Poistot	19,6	6,7	12,2	0,3	0,0		38,8

2015

M€	Ympäristö- palvelut	Teollisuus- palvelut	Kiinteistö- palvelut	Uusiutuvat energia- lähteet	Konserni- hallinto ja muut	Eliminoinnit	Konserni
Liikevaihto							
Liikevaihto, ulkoinen	253,1	75,0	279,0	39,2		0,0	646,3
Toimialojen välinen liikevaihto	3,4	2,0	4,0	0,2		-9,5	0,0
Liikevaihto yhteensä	256,5	77,0	282,9	39,4		-9,5	646,3
Liikevoitto	35,8	6,8	8,1	2,1	-3,0		49,9
Liikevoitto, %	14,0	8,9	2,9	5,3			7,7
Rahoitustuotot ja -kulut							-2,2
Voitto ennen veroja							47,6
Tuloverot							-9,7
Tilikauden voitto							37,9
Varat							
Toimialan varat	214,2	71,4	97,6	23,3	1,0		407,5
Kohdistamattomat varat							58,2
Varat yhteensä							465,8
Velat							
Toimialan velat	52,1	21,9	49,8	4,8	2,1		130,7
Kohdistamattomat velat							123,7
Velat yhteensä							254,4
Investoinnit	24,4	7,5	17,3	0,3	0,0		49,6
Poistot	19,9	6,6	13,3	0,3	0,0		40,0

Varojen täsmäytys kokonaisvaroihin

M€	2016	2015
Raportoitavien segmenttien varat	405,6	406,5
Muiden erien varat	11,1	1,0
	416,8	407,5
Kohdistamattomat varat		
Likvidit varat	28,2	54,0
Verosaamiset	6,0	2,4
Muut kohdistamattomat varat	1,9	1,8
Yhteensä	36,0	58,2
Varat yhteensä	452,8	465,8

Velkojen täsmäytys kokonaisvelkoihin

M€	2016	2015
Raportoitavien segmenttien velat	131,1	128,6
Muiden erien velat	6,6	2,1
	137,7	130,7
Kohdistamattomat velat		
Velat, korko- ja valuuttajohdannaiset	66,2	95,3
Siirtovelat, korot ja muut rahoituserät	1,0	2,1
Verovelat	24,9	26,2
Yhteensä	92,2	123,7
Velat yhteensä	229,8	254,4

1.2. Maantieteellisiä alueita koskevat tiedot

Maantieteellisten alueiden liikevaihto esitetään asiakkaan sijainnin mukaan ja varat esitetään varojen sijainnin mukaan.

M€	2016	2015
Liikevaihto		
Suomi	622,7	607,3
Muut maat	39,1	38,9
Yhteensä	661,8	646,3
Varat		
Suomi	390,2	382,7
Muut maat	26,5	24,9
Kohdistamattomat varat	36,0	58,2
Yhteensä	452,8	465,8
Investoinnit		
Suomi	41,0	48,6
Muut maat	0,6	0,9
Yhteensä	41,6	49,6

2. Hankitut liiketoiminnot

Liiketoimintojen yhdistämisissä aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet arvostetaan käypään arvoon vastaavien hyödykkeiden markkinahintojen perusteella ottaen huomioon hyödykkeiden ikä, kuluminen ja muut vastaavat tekijät. Aineelliset hyödykkeet poistetaan johdon arvion perustuvana taloudellisena vaikutusajana ottaen huomioon konsernissa noudatettavat poistoperiaatteet.

Liiketoimintojen yhdistämisissä hankitut aineettomat hyödykkeet kirjataan erillään liikearvosta hankinta-ajankohdan käypään arvoon, mikäli ne ovat yksilöitävissä. Hankituissa liiketoiminnoissa konserni on hankkinut pääasiassa kilpailukieltosopimuksia ja asiakkuuksia. Asiakassopimusten ja niihin liittyvien asiakassuhteiden käypä arvo on määritetty asiakassuhteiden arvioidun kestoajan ja nykyisistä asiakkuuksista syntyvien diskontattujen nettorahavirtojen perusteella. Kilpailukieltosopimusten arvo on laskettu vastaavalla tavalla sopimuksen kestoajan rahavirtojen kautta. Muut aineettomat erät poistetaan sopimukseen tai johdon arviointiin perustuvana taloudellisena vaikutusajanaan.

Liiketoimintojen yhdistämisistä syntynyt liikearvo muodostuu hankittujen yritysten henkilöstön ammattitaidon lisäksi muista aineettomista eristä. Tällaisia eriä ovat hankituissa yrityksissä oleva uusien asiakkaiden hankintapotentiaali, uusien tuotteiden ja palveluiden kehitysmahdollisuudet sekä hankitun liiketoiminnan vahva alueellinen asema. Kaikista liiketoimintojen yhdistämisistä syntyy lisäksi synergiaetuja, jotka ovat pääasiassa säästöjä tuotannon kiinteissä kustannuksissa.

Hankittujen liiketoimintojen hankintamenoihin voi tulla muutoksia kauppakirjojen kauppahintaa koskevien ehtojen perusteella. Monissa hankinnoissa pieni osa kauppahinnasta on sidottu lyhytaikaisiin (alle 12 kk) tulevaisuuden tapahtumiin. Nämä ehdolliset kauppahinnat kirjataan hankintahetkellä käypään arvoon ja muutokset kirjataan tulosvaikutteisesti kauden tuloslaskelmaan.

1.1.2016 L&T osti jäte- ja viemärihuoltoon erikoistuneen Huurinainen Oy:n koko osakekannan sekä JPM-Kuljetus Oy:n liiketoiminnan.

Vuoden 2015 aikana Lassila & Tikanoja Oyj toteutti seuraavat yrityskaupat:

- 2.2.2015 kylmälaitteiden suunnittelu-, myynti-, asennus-, huolto- ja korjauspalveluita tarjoavan Jyväskylä Oy:n liiketoiminta.
- 2.3.2015 kiinteistöhuoltoyhtiö NN-Kiinteistötyö Oy:n koko osakekanta.
- 1.6.2015 CEUS Oy:n rakennusautomaatioliiketoiminta.
- 1.6.2015 Kiinteistö- ja jätehuolto Vuorisen jätehuoltoliiketoiminta.
- 3.6.2015 Tampereella toimivan HH-kiinteistöpalvelut Oy:n Hämeenlinnan liiketoiminta.
- 1.7.2015 Kuljetus J Hirvonen Oy:n koko osakekanta.
- 3.8.2015 kaupan kylmäjärjestelmien suunnittelua, toteutusta ja huoltoa tarjoavan seinäjokelaisen Lakeuden Kylmäkeskus Oy:n koko osakekanta.
- 1.12.2015 Puijon Kiinteistöhuolto Oy:n koko osakekanta.

Tiedot hankituista yrityksistä ja liiketoiminnoista on esitetty yhteenlaskettuina, koska mikään niistä ei ole yksitellen tarkasteltuna olennainen. Käyvät arvot on määritetty kaupan toteutumisajankohtana. Mistään liiketoiminnoista ei ole luovuttu hankinnan seurauksena. Kaikki hankinnat on maksettu käteisellä. Osakekaupoilla saavutettiin sadan prosentin osuus äänivallasta. Ehdollinen vastike on sidottu hankitun liiketoiminnan asiakassopimusten siirtymiseen L&T Oyj:lle ja arviot vastikkeiden käyvistä arvioista on määritelty todennäköisyydellä painotetun loppukauppahinnan mukaan. Ehdollisen vastikkeen arviot eivät ole muuttuneet hankintahetken ja tilinpäätöshetken välillä. Myynti- ja muut saamiset ovat kirjattu käypään arvoon hankintahetkellä. Yksittäisiä kauppahintoja ei ole esitetty erikseen, koska mikään niistä ei ole yksitellen tarkasteltuna olennainen.

Ostettujen yritysten ja liiketoimintojen vaikutus konsernin liikevaihtoon oli 5,9 miljoonaa euroa (2015: 8,1 miljoonaa euroa) ja liikevoittoon 0,7 miljoonaa euroa (2015: 0,6 miljoonaa euroa).

HANKITUT LIKETOIMINNOT YHTEENLASKETTUNA

M€	2016	2015
Aineettomat hyödykkeet	1,1	2,5
Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet	1,8	1,6
Sijoitukset	0,0	0,0
Saamiset	1,7	1,4
Rahavarat	2,3	0,9
Varat yhteensä	6,9	6,4
Muut velat	1,0	2,3
Laskennallinen verovelka	0,0	0,3
Velat yhteensä	1,0	2,6
Hankittu nettovarallisuus	5,9	3,8
Kokonaisvastike	8,8	7,4
Liikearvo	2,9	3,6
Vaikutus rahavirtaan		
Rahana maksettu vastike	-8,8	-7,4
Hankitun yrityksen rahavarat	2,3	0,9
Maksettu edellisenä vuonna	3,6	-
Maksamatta	1,0	-
Investointien kassavirta	-1,8	-6,5

3. Työsuhde-etuuksista aiheutuvat kulut

M€	2016	2015
Palkat ja palkkiot	223,4	219,3
Eläkekulut		
Maksupohjaiset järjestelyt	43,2	42,0
Etuuspohjaiset järjestelyt	0,0	0,0
Osakepalkitseminen	0,6	0,6
Muut henkilösivukulut	13,7	11,7
Yhteensä	280,8	273,6

Tiedot osakepalkkioista esitetään liitetiedossa 23. Osakeperusteiset maksut.

Tiedot johdon työsuhde-etuuksista esitetään liitetiedossa 33. Lähipiiritapahtumat.

Tiedot etuuspohjaisten eläkkeiden tase-eristä esitetään liitetiedossa 24. Eläkevelvoitteet.

Henkilöstö kokoaikaiseksi muutettuna keskimäärin

	2016	2015
Toimihenkilöt	1 295	1 225
Työntekijät	5 904	5 874
Yhteensä	7 199	7 099
Suomi	6 306	6 226
Muut maat	893	873
Yhteensä	7 199	7 099

4. Poistot ja arvonalentumiset

Poistot toiminnoittain

M€	Aineettomat hyödykkeet	Aineelliset käyttöomaisuus- hyödykkeet	Yhteensä
2016			
Poistot			
Hankinnan ja valmistuksen poistot	4,8	33,6	38,5
Myynnin ja markkinoinnin poistot	0,0	0,1	0,1
Hallinnon poistot	0,2	0,0	0,2
Poistot yhteensä	5,0	33,8	38,8
2015			
Poistot			
Hankinnan ja valmistuksen poistot	4,9	34,8	39,7
Myynnin ja markkinoinnin poistot	0,0	0,2	0,2
Hallinnon poistot	0,1	0,0	0,1
Poistot yhteensä	5,0	35,1	40,0

5. Liiketoiminnan muut tuotot ja kulut

M€	2016	2015
Liiketoiminnan muut tuotot		
Käyttöomaisuuden myyntivoitot	1,1	0,7
Myyntisaamisten arvonalentumistappioiden peruutukset	0,2	0,3
Saadut korvaukset ja julkiset avustukset	0,6	0,7
Hyödykejohdannaisten arvonmuutokset	0,7	0,1
Muut	2,1	1,9
Yhteensä	4,8	3,7
Liiketoiminnan muut kulut		
Käyttöomaisuuden myynti- ja romutustappiot	0,1	0,2
Myyntisaamisten arvonalentumistappiot	1,0	0,9
Muut	0,7	1,1
Yhteensä	1,8	2,1

6. Tutkimus- ja kehitysmenot

Tuloslaskelmaan sisältyy kuluksi kirjattuja tutkimus- ja kehittämismenoja keskitetysti ohjatuista kehitysprojekteista 1,6 miljoonaa euroa (2015: 0,9 milj. e).

7. Rahoitustuotot ja -kulut

M€	2016	2015
Rahoitustuotot		
Osinkotuotot myytävissä olevista sijoituksista	0,0	0,0
Korkotuotot myytävissä olevista rahoitusvaroista ja muista saamisista	0,0	0,0
Korkotuotot lainoista ja muista saamisista	0,2	0,3
Myytävissä olevien sijoitusten myyntivoitot	0,0	0,0
Valuuttakurssivoitot	1,4	0,0
Rahoitustuotot yhteensä	1,6	0,3
Rahoituskulut		
Korkokulut jaksotettuun hankintamenoön arvostettavista lainoista	1,7	1,4
Muut rahoituskulut	0,3	0,4
Valuuttakurssitappiot	0,0	0,8
Rahoituskulut yhteensä	2,0	2,5

8. Tuloverot

Tuloverot tuloslaskelmassa

M€	2016	2015
Tilikauden verotettavaan tuloon perustuvat verot	-9,9	-9,6
Edellisten tilikausien verot	-0,1	0,0
Laskennalliset verot	3,3	-0,1
Yhteensä	-6,7	-9,7

Tuloslaskelman verokulun ja konsernin kotimaan verokannalla laskettujen verojen välinen täsmäytyslaskelma

M€	2016	2015
Tulos ennen veroja	50,1	47,7
Verot Suomen verokannan mukaan 20 % (2015: 20,0 %)	-10,0	-9,5
Ulkomaisten tytäryhtiöiden erilaisten verokantojen vaikutus	0,0	0,0
Vähennyskeltottomat kulut	-0,1	-0,1
Verovapaat tulot ja myyntivoitot	0,3	0,0
Verot aiemmilta tilikausilta	-0,1	0,0
Tilikauden tappioista kirjaamaton laskennallinen vero	0,1	0,1
L&T Recoil Oy:n takausvastuun verovähennys*	3,3	-
Muut erät	-0,2	-0,3
Yhteensä	-6,7	-9,7

* Konsernin verokuluihin vaikutti parantavasti emoyhtiön hallinto-oikeudelta saama lainvoimainen päätös, jonka mukaan L&T Recoil Oy:n takausvastuun perusteella vuonna 2014 maksuunpantu noin 16,7 miljoonan euron maksu on emoyhtiölle verotuksessa vähennyskelpoinen. Aiemmissa tilinpäätöksissä yhtiö on käsitellyt maksun verovähennyskeltottomana eränä vähennyskelpoisuuden oltua vielä vahvistamatta. Lopullinen määrä vahvistuu L&T Recoil Oy:n konkurssipesästä saatavan mahdollisen jako-osan ratkettua. Saatavan määrä perustuu johdon arvioon tulevasta verohyödyistä.

Verovaikutukset, muut laajan tuloksen erät

M€	Ennen veroja	2016 Vero-vaikutus	Verojen jälkeen	Ennen veroja	2015 Vero-vaikutus	Verojen jälkeen
Etuuspohjaisten eläkejärjestelyiden uudelleen määrittämisestä johtuvat erät	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1
Suojausrahasto, käyvän arvon muutos	0,5	-0,1	0,4	0,5	-0,1	0,4
Muuntoerot	-0,1	0,0	-0,1	0,1	0,0	0,1
Muuntoerot määräysvallattomille omistajille	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Muut laajan tuloksen erät	0,4	-0,1	0,3	0,6	-0,1	0,5

9. Osakekohtainen tulos

Osakekohtainen tulos lasketaan jakamalla emoyhtiön osakkeenomistajille kuuluva tilikauden voitto kauden aikana ulkona olevien osakkeiden osakeantioikaistulla keskimääräisellä lukumäärällä ilman yhtiön omassa omistuksessa olevia osakkeita.

Laimennusvaikutuksella oikaistua osakekohtaista tulosta laskettaessa osakkeiden lukumäärän painotetussa keskiarvossa otetaan huomioon kaikkien potentiaalisten osakkeiden laimentava vaikutus.

M€	2016	2015
Emoyhtiön omistajille kuuluva tilikauden voitto	43,4	37,9
Ulkona olevien osakkeiden lukumäärä keskimäärin kauden aikana, miljoona kpl	38,4	38,6
Osakekohtainen tulos, €	1,13	0,98
Osakepalkkiojärjestelmän laimennusvaikutus, miljoona kpl	0,0	0,0
Ulkona olevien osakkeiden laimennettu osakeantioikaistu lukumäärä keskimäärin kauden aikana, 1000 kpl	38,4	38,6
Laimennettu osakekohtainen tulos, €	1,13	0,98

10. Osakekohtainen osinko

Yhtiön hallitus ehdottaa 16.3.2017 pidettävälle yhtiökokoukselle, että osinkoa tilikaudelta 2016 jaetaan 0,92 euroa osakkeelta.

Vuodelta 2015 yhtiö jakoi yhtiökokouksen päätöksellä osinkoa 0,85 euroa osakkeelta.

11. Aineettomat hyödykkeet

2016

M€	Liikearvo	Hankittu sopimus- kanta	Kilpailu- kielto- sopimukset	Muut aineettomat hyödykkeet yritys- kaupoista	Aineettomat oikeudet	Muut aineettomat hyödykkeet	Ennako- maksut	Yhteensä
Hankintameno 1.1.2016	128,5	28,5	24,0	10,1	13,3	30,5	4,0	239,0
Lisäykset					0,5	2,6	6,0	9,2
Hankitut liiketoiminnot	1,3					0,1		1,4
Vähennykset	0,2				0,0		-0,1	0,1
Siirrot erien välillä	1,6	1,0				9,4	-9,3	2,7
Kurssierot	-0,5	-0,1	0,0	0,0	0,0		0,0	-0,7
Hankintameno 31.12.2016	131,2	29,3	23,9	10,1	13,7	42,6	0,7	251,6
Kertyneet poistot ja arvon alentumiset 1.1.2016	-14,9	-23,1	-23,8	-9,5	-12,1	-20,7		-104,1
Vähennysten ja siirtojen kertyneet poistot					0,0			0,0
Tilikauden poistot	0,0	-1,1	-0,1	-0,1	-0,3	-3,2		-4,8
Kurssierot	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0			0,3
Kertyneet poistot ja arvon alentumiset 31.12.2016	-14,8	-24,1	-23,9	-9,5	-12,3	-24,0		-108,5
Kirjanpitoarvo 31.12.2016	116,5	5,2	0,1	0,6	1,4	18,7	0,7	143,2

Muut aineettomat hyödykkeet yrityskaupoista ovat yleensä patenteja tai lupia.

Aineettomien käyttöomaisuushyödykkeiden hankintaa koskevat sopimukseen perustuvat sitoumukset olivat 0,1 miljoonaa euroa. Vertailukaudella ei vastaavia sitoumuksia ole ollut.

2015

M€	Liikearvo	Hankittu sopimus- kanta	Kilpailu- kielto- sopimukset	Muut aineettomat hyödykkeet yritys- kaupoista	Aineettomat oikeudet	Muut aineettomat hyödykkeet	Ennako- maksut	Yhteensä
Hankintameno 1.1.2015	124,7	26,0	23,8	10,1	13,0	25,1	1,8	224,6
Lisäykset	0,0				0,3	1,4	6,2	7,9
Hankitut liiketoiminnot	3,5	2,4	0,1			0,0		6,0
Vähennykset					0,0	0,0		0,0
Siirrot erien välillä						4,0	-4,0	0,0
Kurssierot	0,3	0,1	0,0	0,0	0,0		0,0	0,4
Hankintameno 31.12.2015	128,5	28,5	24,0	10,1	13,3	30,5	4,0	239,0
Kertyneet poistot ja arvon alentumiset 1.1.2015	-14,8	-20,8	-23,7	-9,4	-11,8	-18,5		-99,0
Vähennysten ja siirtojen kertyneet poistot	0,0				0,0			0,0
Tilikauden poistot	0,0	-2,3	-0,1	-0,1	-0,4	-2,2		-5,0
Kurssierot	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0		-0,2
Kertyneet poistot ja arvon alentumiset 31.12.2015	-14,9	-23,1	-23,8	-9,5	-12,1	-20,7		-104,1
Kirjanpitoarvo 31.12.2015	113,7	5,4	0,2	0,6	1,2	9,8	4,0	134,9

12. Liikearvojen arvonalentumistestit

Liikearvojen kohdistaminen

L&T:n liiketoiminnat ja raportoitavat segmentit järjestettiin uudelleen tukemaan ydinliiketoimintojen ja painopisteiden muutosta 1.1.2013 alkaen. L&T:n raportoivat segmentit ovat Ympäristöpalvelut, Teollisuuspalvelut, Kiinteistöpalvelut sekä Uusiutuvat energialähteet (L&T Biowatti).

Liikearvon kirjanpitoarvot on kohdistettu seuraavasti:

M€	2016	2015
Ympäristöpalvelut Suomi	72,8	69,6
Teollisuuspalvelut	18,8	18,8
Kiinteistöpalvelut	22,4	22,4
Ruotsi	2,5	2,9
Yhteensä	116,5	113,7

Arvonalentumistestaus

Arvonalentumistestauksessa arvioidaan kerrytettävissä olevat rahamäärät käyttöarvon perusteella. Vastaiset rahavirrat perustuvat johdon neljän vuoden vuosikohtaisiin tuloslaskelma- ja ylläpitoinvestointiennusteisiin, jotka on tehty budjetointiprosessin yhteydessä. Johto perustaa ennusteensa toteutuneeseen kehitykseen sekä käsitykseensä alansa kasvunäkymistä (markkinoiden yleinen kehitys ja yksikön kannattavuus, hinnoittelu, kunnallistamispäätökset, henkilöstö- ja raaka-ainekustannukset). Kasvuennusteissa huomioidaan hyväksytyt investointipäätökset.

Rahavirrat, jotka ulottuvat neljän vuoden ennustejakson jälkeiselle ajalle on laskettu ns. loppuarvomenetelmää käyttäen. Laskelmissa käytetty kasvu perustuu johdon arvioon kassavirran pitkän aikavälin kasvusta.

Käyttöarvolaskelmissa käytetty pitkän aikavälin kasvu rahavirtaa tuottavissa yksiköissä

Pitkän aikavälin kasvuprosentteja nostettiin 0,5 prosenttiyksikköä vertailuvuodesta johtuen yleisesti positiivisemmista talouden näkymistä.

%	2016	2015
Ympäristöpalvelut Suomi	1,5	1,0
Teollisuuspalvelut	1,5	1,0
Kiinteistöpalvelut	1,5	1,0
Ruotsi	1,5	1,0

Laskennassa käytetty diskonttauskorko perustuu konsernin painotettuun keskimääräiseen pääomakustannukseen ennen veroja (WACC). WACC:n osatekijät ovat riskitön tuotto, markkinariskipreemio, toimialakohtainen beta, vieraan pääoman kustannus sekä oman ja vieraan pääoman suhde. Jokaiselle rahavirtaa tuottavalle yksikölle on määritetty oma diskonttauskorko. Erot diskonttauskoroissa johtuvat mm. yksiköiden liiketoimintojen erilaisista riskeistä sekä maantieteellisestä sijainnista.

Laskennassa käytetyt diskonttauskorot

%	2016	2015
Ympäristöpalvelut Suomi	9,0	8,6
Teollisuuspalvelut	8,7	8,8
Kiinteistöpalvelut	10,0	10,3
Ruotsi	10,3	10,1

Liikearvon testauksessa ei tunnistettu arvonalentumisia.

Arvonalentumistestin herkkyyssanalyysit

Kirjanpitoarvon ylittävän käyttöarvon määrä on luokiteltu seuraavasti: 0 %, 1-10 %, 11-25 %, 25-50 % ja yli 50 %. Yhtiön arvion mukaan mikään jokseenkin mahdollinen muutos keskeisissä oletuksissa ei voisi saada aikaan sitä, että rahavirtaa tuottavan yksikön kirjanpitoarvo ylittäisi käyttöarvon niissä yksiköissä, joissa testaushetkellä kirjanpitoarvon ylitys oli yli 50 %.

Käyttöarvo suhteessa kirjanpitoarvoon

	2016	2015
Ympäristöpalvelut Suomi	Yli 50 %	Yli 50 %
Teollisuuspalvelut	25-50 %	25-50 %
Kiinteistöpalvelut	Yli 50 %	Yli 50 %
Ruotsi	Yli 50 %	Yli 50 %

Tulevaisuuden EBITDA-prosentit on määritetty konservatiivisin perustein ja niiden arvo perustuu toteutuneeseen kehitykseen. Loppuarvon laskennassa käytetyt EBITDA-prosentit muodostavat oleellisen osatekijän koko käyttöarvon laskennassa.

Loppuarvon laskennassa käytetyt EBITDA-prosentit niiden rahavirtaa tuottavien yksiköiden osalta, joissa testaushetkellä tai vertailukauden testaushetkellä kirjanpitoarvon ylitys oli alle 50%.

%	2016	2015
Teollisuuspalvelut	17,5	17,5

Jokaiselle rahavirtaa tuottavalle yksikölle on tehty herkkyyssanalyysi, missä laskennan keskeiset oletukset testattiin. Herkkyyssanalyysissa laskettiin yksittäistä keskeistä oletusta muuttamalla millä raja-arvoilla käyttöarvo on yhtä suuri kirjanpitoarvon kanssa.

Herkkyyssanalyysissa testatut oletukset ja niiden raja-arvot niiden rahavirtaa tuottavien yksiköiden osalta, joissa testaushetkellä tai vertailukauden testaushetkellä kirjanpitoarvon ylitys oli alle 50%.

Herkkyyssanalyysissa testatut keskeiset oletukset ja niiden raja-arvot

%	2016		2015	
	Diskonttauskorko	Loppuarvon laskennassa käytetty EBITDA-prosentti	Diskonttauskorko	Loppuarvon laskennassa käytetty EBITDA-prosentti
Teollisuuspalvelut	15,3	11,9	15,4	11,8

13. Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet

2016

M€	Maa-alueet	Rakennukset	Koneet ja kalusto	Muut aineelliset hyödykkeet	Ennakko-maksut ja keskeneräiset hankinnat	Yhteensä
Hankintameno 1.1.2016	5,5	111,0	409,4	0,2	5,5	531,6
Lisäykset		4,6	21,6		4,0	30,2
Hankitut liiketoiminnot		0,1	0,7			0,8
Vähennykset		2,6	-16,7			-14,1
Siirrot erien välillä	0,2	1,7	-0,4		-4,2	-2,7
Kurssierot	0,0	0,4	1,4	0,0	0,1	1,9
Hankintameno 31.12.2016	5,8	120,4	416,0	0,2	5,3	547,7
Kertyneet poistot 1.1.2016	-0,5	-71,1	-298,4	-0,1		-370,1
Vähennysten ja siirtojen kertyneet poistot		-2,5	15,8			13,4
Tilikauden poistot		-5,8	-28,2			-34,0
Kurssierot		-0,4	-0,4			-0,9
Kertyneet poistot 31.12.2016	-0,5	-79,8	-311,2	-0,1	0,0	-391,6
Kirjanpitoarvo 31.12.2016	5,3	40,7	104,8	0,1	5,3	156,1

Koneiden ja kaluston kirjanpitoarvoon sisältyy 6,0 miljoonaa euroa rahoitusleasingsopimuksella vuokralle otettuja hyödykkeitä. Vertailukauden käyttöomaisuuteen ei ole sisältynyt vastaavia hyödykkeitä.

Aineellisten käyttöomaisuushyödykkeiden hankintaa koskevat sopimukseen perustuvat sitoumukset olivat 7,2 (2015: 6,3) miljoonaa euroa.

2015

M€	Maa-alueet	Rakennukset	Koneet ja kalusto	Muut aineelliset hyödykkeet	Ennakko-maksut ja keskeneräiset hankinnat	Yhteensä
Hankintameno 1.1.2015	3,8	107,1	383,7	0,2	2,2	497,0
Lisäykset	1,7	1,4	24,2	0,0	4,2	31,5
Hankitut liiketoiminnot	0,0	0,2	3,9	0,0	0,0	4,1
Vähennykset	0,0	2,4	-2,6	0,0	0,0	-0,3
Siirrot erien välillä	0,0	0,1	0,7	0,0	-0,9	0,0
Kurssierot	0,0	-0,2	-0,5	0,0	0,0	-0,8
Hankintameno 31.12.2015	5,5	111,0	409,4	0,2	5,5	531,6
Kertyneet poistot 1.1.2015	-0,5	-62,8	-271,5	-0,1	0,0	-334,9
Vähennysten ja siirtojen kertyneet poistot		-2,5	1,8			-0,7
Tilikauden poistot		-5,9	-29,2			-35,1
Kurssierot		0,1	0,5	0,0		0,6
Kertyneet poistot 31.12.2015	-0,5	-71,1	-298,4	-0,1	0,0	-370,1
Kirjanpitoarvo 31.12.2015	5,0	39,9	111,0	0,1	5,5	161,5

14. Konserniyritykset

Konsernin osuus osakkeista ja äänivallasta %

Konsernin emoyritys

Lassila & Tikanoja Oyj

Kotimaiset tytäryritykset

L&T Relations Oy, Helsinki	100
L&T Toimi Oy, Helsinki	100
L&T Biowatti Oy, Helsinki	100
Kiinteistö Oy Vantaan Valimotie 33, Helsinki	100
L&T Hankinta Ky, Helsinki	100
L&T Korjausrakentaminen Oy, Helsinki	100
Huurinainen Oy, Helsinki	100
Kuljetus J Hirvonen Oy, Kitee	100

Ulkomaiset tytäryritykset

Lassila & Tikanoja Service AB, Tukholma, Ruotsi	100
Lassila & Tikanoja Services OÜ, Tallinna, Viro	100
L&T Ecoinvest LLC, Dubna, Venäjä	100
L&T LLC, Dubna, Venäjä	100
The Russian-Finnish Company Ecosystem LLC, Dubna, Venäjä	90

Osakkuusyritykset

Suomen Keräystuote Oy	40

Yhteisyritykset

Konsernilla ei ollut yhteisyrityksiä tilikausilla 2016 eikä 2015

Strukturoidut yhteisöt

Konsernilla ei ollut strukturoituja yhteisöjä tilikausilla 2016 eikä 2015

Muutokset konsernissa tilikauden aikana

Huurinainen Oy, Helsinki	hankittu
L&T Korjausrakentaminen Oy, Helsinki	yhtiöitetty
Lakeuden Kylmäkeskus Oy, Seinäjoki	purettu
L&T Östgöta AB, Norrköping, Ruotsi	fuusioitu

15. Myytävissä olevat pitkäaikaiset sijoitukset

M€	2016	2015
Tasearvo 1.1.	0,6	0,6
Lisäykset	0,0	0,0
Tasearvo 31.12.	0,6	0,6

Myytavissä olevat pitkäaikaiset sijoitukset ovat noteeraamattomia osakkeita.

16. Rahoitusleasingsaamiset

M€	2016	2015
Vähimmäisvuokrien erääntyminen		
Enintään 1 vuoden kuluessa	1,0	1,2
1-5 vuoden kuluttua	1,0	1,9
Yli 5 vuoden kuluttua	0,3	0,2
Bruttosijoitus rahoitusleasingsopimuksiin	2,2	3,3
Vähimmäisvuokrien nykyarvojen erääntyminen		
Enintään 1 vuoden kuluessa	0,9	1,1
1-5 vuoden kuluttua	0,9	2,1
Yli 5 vuoden kuluttua	0,3	0,0
Vähimmäisvuokrien nykyarvo yhteensä	2,1	3,2
Kertymättömät rahoitustuotot	0,1	0,2
Bruttosijoitus rahoitusleasingsopimuksiin	2,2	3,3

Rahoitusleasingsaamiset perustuvat asiakkaille vuokrattujen puristimien, paalaimien ja muiden hyödykkeiden vuokrasopimuksiin. Vähimmäisvuokrat sisältävät hyödykkeiden omistusoikeuden siirrosta suoritettavan maksun vuokrakauden lopussa, jos vuokrasopimukseen sisältyvä osto-optio on ehdoiltaan sellainen, että oikeuden käyttäminen sopimuksen syntymisajankohtana on kohtuullisen varmaa tai jos siitä on tehty sitova sopimus.

17. Laskennallisten verosaamisten ja -velkojen muutos tilikauden aikana

2016

M€	1.1.2016	Kirjattu tulos- laskelmaan	Kirjattu omaan pääomaan	Muut muutokset	31.12.2016
Laskennalliset verosaamiset					
Eläke-etuudet	0,2	0,0	0,0		0,2
Varaukset	1,2	-0,3			0,9
Käyvän arvon muutokset	0,1	0,0	-0,1		0,0
Tuloutus	0,0	0,0			0,0
Hyllypoistot	0,6	0,3			0,9
Tytäryritysten tappiot	0,0	0,0			0,0
Muut vähennyskelpoiset tilapäiset erot	2,0	3,4			5,4
Yhteensä	4,2	3,3	-0,1	0,0	7,5
Laskennalliset verovelat					
Poistoerot ja purkutappiot	-26,5	-0,2	0,0	0,0	-26,6
Rahoitusleasing	-0,2	0,1			-0,2
Osakeperusteiset etuudet	0,1	0,0	0,0		0,0
Ulkomaiset yhtiöt	0,0	0,1	0,0		0,1
Yhteensä	-26,7	0,0			-26,7
Laskennallinen verovelka, netto	-22,5	3,3	-0,1	0,0	-19,3

2015

M€	1.1.2015	Kirjattu tulos- laskelmaan	Kirjattu omaan pääomaan	Kurssierot	31.12.2015
Laskennalliset verosaamiset					
Eläke-etuudet	0,2	0,0	0,0		0,2
Varaukset	1,2	0,1			1,2
Käyvän arvon muutokset	0,3	-0,1	-0,1		0,1
Tuloutus	0,0	0,0			0,0
Hyllypoistot	0,7	-0,1			0,6
Tytäryritysten tappiot	0,0	0,0			0,0
Muut vähennyskelpoiset tilapäiset erot	1,9	0,1			2,0
Yhteensä	4,4	-0,1	-0,1	0,0	4,2
Laskennalliset verovelat					
Poistoerot ja purkutappiot	-26,0	-0,2	0,0	-0,3	-26,5
Rahoitusleasing	-0,3	0,1			-0,2
Osakeperusteiset etuudet	0,0	0,0			0,0
Ulkomaiset yhtiöt	-0,1	0,1			0,0
Yhteensä	-26,4	-0,1	0,0	-0,3	-26,7
Laskennallinen verovelka, netto	-22,0	-0,1	-0,1	-0,3	-22,5

Laskennalliset verot taseessa

M€	2016	2015
Laskennalliset verosaamiset	5,5	2,4
Laskennalliset verovelat	-24,8	-24,9
Laskennalliset verovelat, netto	-19,3	-22,5

Laskennalliset verot on esitetty taseessa eriteltyinä verosaamisiin ja verovelkoihin. Laskennalliset verosaamiset ja verovelat on esitetty nettona silloin, kun sekä saaminen että velka kohdistuvat samaan erään, eikä erä ole ollut suuruudeltaan olennainen.

Verosaamisten Muihin vähennyskelpoisiin tilapäisiin eriin sisältyy purkutappioiden verotuksen tuloutuksesta aiheutuva verosaaminen määrältään 2,1 miljoonaa euroa (2015: 2,0 miljoonaa euroa) sekä L&T Recoil Oy:n takausvastuun verovähennys. Lisätietoja L&T Recoil Oy:n takausvastuun verovähennykseen liittyen liitetiedossa 8. Tuloverot.

18. Vaihto-omaisuus

M€	2016	2015
Aineet ja tarvikkeet	17,2	17,6
Valmiit tuotteet/tavarat	3,2	2,5
Muu vaihto-omaisuus	4,5	3,5
Yhteensä	24,9	23,6

Vaihto-omaisuuden kuluksi kirjattu hankintameno, joka sisältyy tuloslaskelmassa myytyjä suoritteita vastaaviin kuluihin, oli 28,0 miljoonaa euroa (2015: 25,3 milj. e).

Vaihto-omaisuuden arvosta kirjattiin kuluksi 1,1 miljoonaa euroa (2015: 1,1 milj. e), jolla vaihto-omaisuuden kirjanpitoarvo alennettiin vastaamaan sen nettorealisointiarvoa. Kulukirjaus sisältyy myytyjä suoritteita vastaaviin kuluihin.

19. Myyntisaamiset ja muut saamiset

M€	2016	2015
Myyntisaamiset	83,0	77,0
Rahoitusleasingsaamiset, lyhytaikaiset	0,9	1,1
Lainasaamiset	0,3	0,3
Siirtosaamiset	5,6	5,6
Verosaamiset	0,5	0,0
Muut saamiset	0,2	0,4
Yhteensä	90,5	84,4
Siirtosaamisten erittely		
Kela, työterveyshuollon korvaukset	1,6	1,1
Lakisääteiset henkilövakuutukset	0,8	0,9
Vakuutuskorvaussaatavat	0,1	0,2
Välilliset verot	0,2	0,1
Muut	3,0	3,3
Yhteensä	5,6	5,6

Kaikki saamiset ovat vakuudettomia. Myyntisaamisista kirjatut arvonalentumistappiot ja niiden peruutukset ilmenevät liitetiedosta 5. Liiketoiminnan muut tuotot ja kulut.

20. Myytävissä olevat rahoitusvarat

M€	2016	2015
Pankkitalletukset	0,0	5,0
Yhteensä	0,0	5,0
1.1.	5,0	10,0
Lisäys/vähennys	-5,0	-5,0
31.12.	0,0	5,0

21. Rahavarat

M€	2016	2015
Pankkitilit ja käteinen raha	28,2	49,0
Yhteensä	28,2	49,0

Rahavarat esitetään nimellisarvoisina, mikä vastaa niiden käypää arvoa.

Rahavirtalaskelman mukaiset likvidit varat muodostuvat seuraavasti:

M€	2016	2015
Rahavarat	28,2	49,0
Myytavissä olevat lyhytaikaiset rahoitusvarat	0,0	5,0
Yhteensä	28,2	54,0

22. Oma pääoma

Osakepääoma

M€	Ulkona olevien osakkeiden lukumäärä, 1000 kpl	Osake- pääoma	Svop rahasto	Omat osakkeet	Yhteensä
1.1.2016	38 361	19,4	0,5	-7,0	12,9
25.2.2016 Omien osakkeiden luovutus	12			0,1	0,1
30.3.2016 Omien osakkeiden luovutus	5			0,0	0,0
Osakeperusteisten etuuksien kirjaaminen kuluksi			0,0		0,0
31.12.2016	38 378	19,4	0,4	-6,8	13,0

M€	Ulkona olevien osakkeiden lukumäärä, 1000 kpl	Osake- pääoma	Svop rahasto	Omat osakkeet	Yhteensä
1.1.2015	38 618	19,4	0,3	-2,4	17,3
6.3.2015 Omien osakkeiden luovutus	18			0,2	0,2
10.3.2015 Osakkeiden palautuminen	-4			0,0	0,0
27.3.2015 Omien osakkeiden luovutus	4			0,0	0,0
Omien osakkeiden ostot tilikauden aikana	-274			-4,7	-4,7
Osakeperusteisten etuuksien kirjaaminen kuluksi			0,1		0,1
31.12.2015	38 361	19,4	0,5	-7,0	12,9

Lassila & Tikanoja Oyj:llä on yksi osakelaji. Yhtiöjärjestyksen mukaan osakkeilla ei ole enimmäismäärää eikä yhtiöllä ole enimmäisosakepääomaa. Osakkeilla ei ole nimellisarvoa eikä kirjanpidollista vasta-arvoa. Kaikki liikkeeseen lasketut osakkeet on maksettu täysimääräisesti.

31.12.2016 yhtiön hallussa olevien osakkeiden määrä oli 420.868 kappaletta (2015: 437.721).

Sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto (SVOP) sisältää muut oman pääoman luonteiset sijoitukset ja osakkeiden merkintähinnan siltä osin kun sitä ei nimenomaisen päätöksen mukaan merkitä osakepääomaan.

Muut rahastot

Muuntoerorahasto

Muuntoeroja syntyy ulkomaisten tytäryritysten oman pääoman ja tuloksen muuntamisesta euromääräisiksi.

Suojausrahasto

Suojausrahasto sisältää rahavirran suojauksena käytettävien johdannaisinstrumenttien käypien arvojen muutosten tehokkaat osuudet.

Pääoman hallinta

Konsernin pääoman hallinnan tavoitteena on turvata Lassila & Tikanojan toiminnan jatkuvuus ja ylläpitää optimaalinen pääomarakenne investointien turvaamiseksi ottaen huomioon pääomakustannukset. Pääomaan lasketaan oma ja vieras pääoma vähennettynä saaduilla ennakkoilla.

Vuotuisen osingon määrä on sidottu tulokseen. Se osa, jota ei katsota tarvittavan yhtiön terveen kehityksen varmistamiseen, jaetaan osakkaille. Osakepääomaa korotetaan, mikäli poikkeuksellisen nopea kasvu tai suuret investoinnit vaativat lisää pääomaa.

Pääoman rakenteen kehitystä seurataan omavaraisuusasteen ja gearingin avulla vuosineljänneksittäin. Tunnuslukujen laskenta on esitetty alla olevissa taulukoissa.

M€	2016	2015
Oma pääoma konsernitaseessa	223,0	211,4
Taseen loppusumma	452,8	465,8
Saadut lyhytaikaiset ennakot	-10,0	-10,8
Saadut pitkäaikaiset ennakot	-0,3	-0,3
Pääoma yhteensä	442,6	454,7
Omavaraisuusaste, %	50,4 %	46,5 %
M€	2016	2015
Oma pääoma konsernitaseessa	223,0	211,4
Pitkäaikaiset rahoitusvelat	63,5	61,0
Lyhytaikaiset rahoitusvelat	3,4	34,9
Rahavarat	-28,2	-54,0
Nettorahoitusvarat	38,7	41,8
Gearing, %	17,3 %	19,8 %

23. Osakeperusteiset maksut

Konsernilla on useita kannustinjärjestelyjä, joissa maksut suoritetaan joko oman pääoman ehtoisina instrumentteina tai käteisvaroina. Järjestelyissä myönnettävät etuudet arvostetaan käypään arvoon niiden myöntämishetkellä ja kirjataan kuluksi tasaisesti oikeuden syntymisjakson aikana. Järjestelyn tulosvaikutus esitetään työsuhte-etuuksista aiheutuissa kuluissa.

Osakepalkkiojärjestelmä 2013

Lassila & Tikanoja Oyj:n hallitus päätti kokouksessaan 17.12.2012 uudesta vuoden mittaisesta osakepohjaisesta kannustinohjelmasta. Palkkio perustui konsernin EVA-tulokseen.

Ohjelman perusteella voitiin luovuttaa enintään 53 300 Lassila & Tikanoja Oyj:n osaketta.

Ohjelman perusteella vuonna 2014 luovutettiin yhteensä 35 818 Lassila & Tikanoja Oyj:n osaketta. Palkkion maksussa käytettiin yhtiön hallussa olleita omia osakkeita. Ohjelman piiriin kuului 10 henkilöä.

Osakepalkkiojärjestelmä 2014

Lassila & Tikanoja Oyj:n hallitus päätti kokouksessaan 18.12.2013 uudesta vuoden mittaisesta osakepohjaisesta kannustinohjelmasta. Palkkio perustuu konsernin EVA-tulokseen. Muilta osin ehdot ovat yhtäläiset vuoden 2013 ohjelman kanssa.

Ohjelman perusteella voitiin luovuttaa enintään 39 105 Lassila & Tikanoja Oyj:n osaketta.

Ohjelman perusteella vuonna 2015 luovutettiin yhteensä 17 850 Lassila & Tikanoja Oyj:n osaketta. Palkkion maksussa käytettiin yhtiön hallussa olevia omia osakkeita. Ohjelman piiriin kuului 10 henkilöä.

Osakepalkkiojärjestelmä 2015

Lassila & Tikanoja Oyj:n hallitus päätti kokouksessaan 17.12.2014 uudesta vuoden mittaisesta osakepohjaisesta kannustinohjelmasta. Palkkio perustuu konsernin EVA-tulokseen. Muilta osin ehdot ovat yhtäläiset vuosien 2013 ja 2014 ohjelmien kanssa.

Ohjelman perusteella voidaan luovuttaa enintään 37 560 Lassila & Tikanoja Oyj:n osaketta.

Ohjelman perusteella vuonna 2016 luovutettiin yhteensä 12 324 Lassila & Tikanoja Oyj:n osaketta. Palkkion maksussa käytettiin yhtiön hallussa olevia omia osakkeita. Ohjelman piiriin kuului 10 henkilöä.

Osakepalkkiojärjestelmä 2016

Lassila & Tikanoja Oyj:n hallitus päätti kokouksessaan 11.1.2016 uudesta vuoden mittaisesta osakepohjaisesta kannustinohjelmasta. Palkkio perustuu konsernin EVA-tulokseen. Muilta osin ehdot ovat yhtäläiset vuosien 2013, 2014 ja 2015 ohjelmien kanssa.

Ohjelman perusteella voidaan luovuttaa enintään 34 200 Lassila & Tikanoja Oyj:n osaketta.

Ohjelman perusteella vuonna 2017 luovutetaan yhteensä arviolta 16 125 Lassila & Tikanoja Oyj:n osaketta. Palkkion maksussa tullaan käyttämään yhtiön hallussa olevia omia osakkeita. Ohjelman piiriin kuuluu 10 henkilöä.

Osakepalkkiojärjestelmät 2013, 2014, 2015 ja 2016

Instrumentti	Osakepalkkiojärjestelmä			
	2013	2014	2015	2016
Osakeohjelma				
Myöntämispäivä	17.12.2012	18.12.2013	17.12.2014	11.1.2016
Ansaintajakso alkaa	1.1.2013	1.1.2014	1.1.2015	1.1.2016
Ansaintajakso päättyy	31.12.2013	31.12.2014	31.12.2015	31.12.2016
Osakkeen kesikurssi myöntämispäivänä	11,62	14,88	14,69	17,79
Toteutunut määrä, kpl*	35 818	17 850	12 324	16 125
Osakeomistusvelvollisuus, vuotta	2	2	2	2
Osakkeiden vapautuminen	31.3.2016	31.3.2017	31.3.2018	31.3.2019
Henkilöitä	10	10	10	10
Osakepalkkiojärjestelmistä kirjattavat kulut, M€			2016	2015
Osakkeina maksettavat palkkiot			0,2	0,3
Rahasuoritusosuudet			0,3	0,3
Yhteensä			0,6	0,6

* Vuoden 2016 ohjelman toteuma on arvio.

24. Eläkevelvoitteet

Etuuspohjaiset eläkejärjestelyt ovat pieniä ja koskevat yksittäisiä henkilöitä Suomessa. Ne ovat syntyneet pääasiassa yrityskauppojen seurauksena. Osa eläkesopimuksista hoidetaan vakuutusyhtiöissä ja osa on yhtiön omalla vastuulla.

M€	2016	2015
Taseen etuuspohjainen eläkevelka määräytyy seuraavasti:		
Rahastoitujen velvoitteiden nykyarvo	0,4	0,5
Järjestelmään kuuluvien varojen käypä arvo	-0,4	-0,4
	0,1	0,1
Rahastoimattomien velvoitteiden nykyarvo	0,9	0,9
Nettomääräinen eläkevelka taseessa	1,0	0,9
Velvoitteen nykyarvon muutokset		
Velvoite kauden alussa	1,3	1,5
Työsuorituksesta johtuvat menot	0,0	0,0
Korkomenot	0,0	0,0
Uudelleenmäärittämisestä johtuvat erät	0,1	-0,2
Maksetut etuudet	-0,1	-0,1
Velvoite tilikauden lopussa	1,3	1,3
Järjestelyyn kuuluvien varojen käypien arvojen muutokset		
Järjestelyyn kuuluvien varojen käyvät arvot kauden alussa	0,4	0,5
Korkotuotot	0,0	0,0
Työnantajan suorittamat maksut järjestelyyn	0,0	0,0
Uudelleenmäärittämisestä johtuvat erät	0,0	0,0
Maksetut etuudet	-0,1	-0,1
Järjestelyyn kuuluvien varojen käyvät arvot kauden lopussa	0,4	0,4
Taseessa esitetyn velan muutokset:		
Velka kauden alussa	0,9	1,0
Tuloslaskelmaan merkityt kulut	0,0	0,0
Työnantajan suorittamat maksut järjestelyyn	0,0	0,0
Uudelleenmäärittämisestä johtuvat erät	0,0	-0,1
Maksetut etuudet	0,0	0,0
Velka kauden lopussa	1,0	0,9
Tuloslaskelman etuuspohjainen eläkekulu määräytyy seuraavasti:		
Tilikauden työsuoritukseen perustuvat menot	0,0	0,0
Korkomenot	0,0	0,0
Korkotuotot	0,0	0,0
Uudelleenmäärittämisestä johtuvat erät	0,0	-0,1
Yhteensä	0,1	-0,1

Konserni ennakoi maksavansa etuuspohjaisiin eläkejärjestelyihin 11 tuhatta euroa vuonna 2017.

M€	2016	2015
Velvoitteen nykyarvo	1,3	1,3
Järjestelmään kuuluvien varojen käypä arvo	-0,4	-0,4
Alikate	1,0	0,9
Tärkeimmät käytetyt vakuutusmatemaattiset oletukset		
Diskonttauskorko	1,2 %	1,9 %
Varojen odotettu tuotto	1,5 %	1,7 %
Tuleva palkankorotusolettamus	3,8 %	4,0 %
Inflaatio-oletus	1,3 %	1,5 %
Velvoitteen maksuperusteinen maturiteetti		
M €	2016	2015
Maturiteetti alle vuoden	0,1	0,1
1-5 vuotta	0,4	0,4
5-10 vuotta	0,3	0,3
10-15 vuotta	0,2	0,3
15-20 vuotta	0,2	0,2
20-25 vuotta	0,2	0,2
25-30 vuotta	0,1	0,1
yli 30 vuotta	0,1	0,2
Yhteensä	1,6	1,7

25. Varaukset

M€	Ympäristö- varaukset	Muut varaukset	Yhteensä
Varaukset 1.1.2016	6,8	1,2	8,0
Varausten lisäykset	0,8	1,0	1,8
Käytetyt varaukset	-1,7	-1,4	-3,1
Diskonttauksen vaikutus	0,0	0,0	0,0
Varaukset 31.12.2016	5,9	0,9	6,8

M€	Ympäristö- varaukset	Muut varaukset	Yhteensä
Varaukset 1.1.2015	6,9	0,6	7,5
Varausten lisäykset		1,9	1,9
Käytetyt varaukset	0,0	-1,3	-1,3
Diskonttauksen vaikutus	0,0		0,0
Varaukset 31.12.2015	6,8	1,2	8,0

M€	2016	2015
Pitkäaikaiset varaukset	4,8	4,1
Lyhytaikaiset varaukset	2,0	3,9
Yhteensä	6,8	8,0

Ympäristövaraukset kattavat seuraavat velvoitteet:

L&T osti Keravan kaupungilta 2.2.2015 aiemmin vuokraamansa Keravan kaatopaikan maa-alueen.

L&T omistaa Uudenkaupungin Munaisten metsän kaatopaikan sekä siihen kuuluvan maa-alueen. Kaatopaikka toimii yhdyskuntajätteiden, pilaantuneiden maa-ainesten sekä teollisuuden sivutuotteiden loppusijoitusalueena.

L&T on vuokrannut Kotkan kaupungilta maa-alueen, jolla on kaatopaikka. Lisäksi konsernilla on käytössään Varkaudessa maa-alue pilaantuneen maa-aineksen välivarastointia, puhdistustoimintaa ja loppusijoitusta varten. Konsernilla on velvoite hoitaa vuokrasopimusten tai toiminnan päättyessä alueiden jälkihoitotyöt eli maisemointi ja seurantatutkimukset ympäristölupien ehtojen mukaisesti.

Keravan kaatopaikan jälkihoitokustannusvaraus on jaettu kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa tulevat kustannukset on arvioitu laskentahetken hintatason perusteella korjattuna maanrakennuskustannusindeksin mukaisella muutoksella sekä 2 %:n vuotuisella inflaatiolla, koska kustannustaso on varauksen käyttöhetkellä korkeampi kuin kaatopaikan rakennusaikana. Inflaatiolla korjatut kustannukset on diskontattu läjitysalueen rakentamishetkeen. Korkokantana on käytetty valtion 5 vuoden riskittömän velkakirjan tuotto-odotusta rakennushetkellä lisättynä L&T:n lainamarginaalilla ko. ajankohtana. Tämä läjitysalueen rakentamisesta aiheutuva määrä on aktivoitu nykyarvon suuruusena osaksi alueen hankintamenoa taseeseen ja se poistetaan tasapoistoin. Yhtä suuri erä on kirjattu taseen velkoihin varaukseksi, jota vuosittain kasvattaa rahoituskuluihin kirjattava diskonttokorko. Varauksen toinen osa lasketaan läjitysalueelle ajettavan tonnimäärän perusteella. Kolmannen osan varauksesta muodostaa seurantatutkimusvaraus.

Kotkan kaatopaikan jälkihoitokustannusvaraus on jaettu kahteen osaan. Varauksen ensimmäisessä osassa kaatopaikan rakentamisesta aiheutuva määrä on aktivoitu nykyarvon suuruusena osaksi alueen hankintamenoa taseeseen kuten Keravan kaatopaikan varaus. Kotkan kaatopaikkaan sovelletaan kuitenkin suoriteyksikköön perustuvaa poistomenetelmää, joten taseeseen aktivoitu määrä poistetaan alueelle toimitetun jätteen tilavuuden mukaan. Toisen osan Kotkan kaatopaikan varauksesta muodostaa taseeseen aktivoitu seurantatutkimusvaraus, joka perustuu tasapoistoihin. Tulevat kustannukset on arvioitu laskentahetken hintatason perusteella korjattuna 2 %:n vuotuisella inflaatiolla.

Varkauden pilaantuneen maa-aineksen käsittely- ja loppusijoituspaikan jälkihoitokustannusvaraus on käsitelty saman periaatteen mukaan kuin Keravan varaus.

Uudenkaupungin Munaistenmetsän loppusijoitusalueen jälkihoitokustannusvaraus on käsitelty saman periaatteen mukaan kuin Kotkan varaus. Uudenkaupungin kanssa tehdyn liiketoimintakaupan yhteydessä L&T:lle siirtyi myös vanhan jo suljetun kaatopaikan seurantatutkimusvelvoite. Velvoite siirtyi vain suoritettavan näytteiden oton ja analysoinnin osalta, ei mahdollisten pilaantumien osalta. Tulevat kustannukset on arvioitu laskentahetken hintatason perusteella korjattuna 2 %:n vuotuisella inflaatiolla.

Konsernilla on myös varauksia taseessa pois luovutettujen maa-alueiden mahdollisia puhdistuskustannuksia varten.

Muut varaukset ovat pääsääntöisesti uudelleenjärjestelykuluvarauksia.

26. Rahoitusvelat

M€	2016	2015
Pitkäaikaiset		
Lainat rahoituslaitoksilta	27,7	29,7
Joukkovelkakirjalainat	29,8	29,8
Rahoitusleasingvelat	5,2	-
Eläkelainat	0,8	1,6
Yhteensä	63,5	61,0
Lyhytaikaiset		
Pitkäaikaisten lainojen lyhennykset	2,6	34,9
Rahoitusleasingvelat	0,8	-
Yhteensä	3,4	34,9

Rahoitusvelkojen käyvät arvot on esitetty liitetiedossa 29. Rahoitusvarat ja -velat arvostusryhmittäin.

Pitkäaikaisten lainojen erääntyminen on esitetty liitetiedossa 36.

27. Muut pitkäaikaiset velat

M€	2016	2015
Saadut ennakot	0,3	0,3
Muut velat	0,0	0,1
Yhteensä	0,3	0,4

28. Ostovelat ja muut lyhytaikaiset velat

M€	2016	2015
Saadut ennakot	10,0	10,8
Ostovelat	48,6	32,1
Muut velat	21,2	21,8
Siirtovelat	50,2	57,3
Yhteensä	129,9	121,9
Siirtovelat		
Henkilöstökuluihin liittyvät velat	46,4	56,2
Muut jaksotetut kulut	3,8	1,1
Yhteensä	50,2	57,3

Ostovelkojen ja muiden lyhytaikaisten velkojen käyvät arvot ovat samat kuin niiden tasearvot.

29. Rahoitusvarat ja -velat arvostusryhmittäin

2016

M€	Lainat ja muut saamiset	Myy-tävissä olevat rahoitus- varat	Efektiivisen koron menetelmällä kirjattavat rahoitusvelat	Suojaus- laskennan alaiset johdannaiset	Tase-erien kirjanpito-arvot	Käyvän arvon hier-arkiataso
Pitkäaikaiset rahoitusvarat						
Myytävissä olevat sijoitukset		0,6			0,6	3
Rahoitusleasingsaamiset	1,2				1,2	2
Muut saamiset	1,5				1,5	
Lyhytaikaiset rahoitusvarat						
Myyntisaamiset ja muut saamiset	83,6				83,6	
Rahoitusleasingsaamiset	0,9				0,9	
Johdannaissaamiset				0,3	0,3	
Rahavarat	28,2				28,2	
Rahoitusvarat yhteensä	115,4	0,6		0,3	116,3	
Pitkäaikaiset rahoitusvelat						
Lainat			58,3		58,3	2
Rahoitusleasingvelat			5,2		5,2	
Muut velat			0,0		0,0	
Lyhytaikaiset rahoitusvelat						
Lainat			2,6		2,6	
Rahoitusleasingvelat			0,8		0,8	
Ostovelat ja muut velat			71,8		71,8	
Johdannaisvelat				0,1	0,1	2
Rahoitusvelat yhteensä			138,6	0,1	138,7	

Tase-erien käyvät arvot eivät eroa merkittävästi tase-erien kirjanpitoarvoista.

2015

M€	Lainat ja muut saamiset	Myy-tävissä olevat rahoitus- varat	Efektiivisen koron menetelmällä kirjattavat rahoitusvelat	Suojaus- laskennan alaiset johdannaiset	Tase-erien kirjanpito-arvot	Käyvän arvon hier-arkiataso
Pitkäaikaiset rahoitusvarat						
Myytävissä olevat sijoitukset		0,6			0,6	3
Rahoitusleasingsaamiset	2,1				2,1	2
Muut saamiset	1,8				1,8	
Lyhytaikaiset rahoitusvarat						
Myytävissä olevat sijoitukset		5,0			5,0	2
Myyntisaamiset ja muut saamiset	78,8				78,8	
Johdannaissaamiset				0,0	0,0	
Rahavarat	49,0				49,0	
Rahoitusvarat yhteensä	131,7	5,6		0,0	137,3	
Pitkäaikaiset rahoitusvelat						
Lainat			61,0		61,0	2
Muut velat			0,1		0,1	
Lyhytaikaiset rahoitusvelat						
Lainat			34,9		34,9	
Ostovelat ja muut velat			57,6		57,6	
Johdannaisvelat				1,1	1,1	2
Rahoitusvelat yhteensä			153,5	1,1	154,6	

Tase-erien käyvät arvot eivät eroa merkittävästi tase-erien kirjanpitoarvoista.

Edellisellä sivulla olevissa taulukoissa Pitkäaikaiset muut velat eivät sisällä saatuja ennakoita, Myyntisaamiset ja muut saamiset eivät sisällä verosaamisia ja siirtosaamisia, eivätkä Ostovelat ja muut velat lakisääteisiä velkoja (kuten verovelkoja), koska nämä erittelyt vaaditaan vain rahoitusinstrumenteista.

Rahoitusvarojen ja -velkojen käypien arvojen määrittämisperiaatteet

Myytavissä olevat rahoitusvarat

Myytavissä olevat rahoitusvarat koostuvat noteeraamattomista osakkeista, rahasto-osuuksia, sijoitus- ja yritystodistuksista. Sellaiset noteeraamattomat osakesijoitukset, joiden käypiä arvoja ei ole saatavissa epäaktiivisten markkinoiden vuoksi, arvostetaan hankintameno. Sijoitus- ja yritystodistukset ovat jälkimarkkinakelpoisia ja niiden käypä arvo perustuu tilinpäätöspäivän korkomarkkinanoteerauksiin. Rahasto-osuuden markkina-arvo perustuu tilinpäätöspäivän noteeraukseen.

Johdannaiset

Koronvaihtosopimusten, valuuttatermiinien ja hyödykejohdannaisten käyvät arvot on määritetty tulevien rahavirtojen nykyarvoon perustuvalla menetelmällä, jonka tukena ovat tilinpäätöspäivän markkinanoteeraukset. Käyvät arvot kuvaavat niitä hintoja, jotka konserni saisi tai joutuisi maksamaan, jos johdannaissopimus purettaisiin tilinpäätöspäivänä.

Pankkilainat ja muut lainat

Lainojen käyvät arvot perustuvat efektiivisen koron menetelmällä diskontattuihin rahavirtoihin. Diskonttauskorkona on käytetty korkoa, jolla konserni saisi vastaavaa lainaa tilinpäätöshetkellä. Lainan kokonaiskorko muodostuu riskittömästä markkinakorosta ja yrityskohtaisesta riskipreemiosta.

Rahoitusleasingvelat

Rahoitusleasingvelkojen käypä arvo on arvioitu diskonttaamalla tulevat rahavirrat korolla, jolla konserni voisi tehdä vastaavan leasingopimuksen tilinpäätöshetkellä.

Myyntisaamiset ja muut saamiset

Johdannaisvaroihin kuulumattomiin rahoitusvaroihin sisältyvät myyntisaamiset ja muut saamiset merkitään taseeseen alkuperäisen arvon mukaisina vähennettynä hyvityksillä ja arvonalentumistappioilla. Tämä vastaa niiden käypää arvoa, koska maksuajat ovat lyhyitä eikä diskonttauksella siten ole olennaista vaikutusta.

Ostovelat ja muut velat

Ostovelat ja muut lyhytaikaiset korottomat velat kirjataan taseeseen alkuperäiseen arvoonsa, joka vastaa niiden käypää arvoa, koska diskonttauksen vaikutus ei ole olennainen velkojen maturiteetti huomioon ottaen.

Käyvän arvon hierarkia käypään arvoon arvostetuista rahoitusvaroista ja -veloista

Käypään arvoon arvostetut rahoitusvarat ja -velat on luokiteltava käyttäen kolmitasoista käypien arvojen hierarkiaa, joka kuvastaa arvoja määritettäessä käytettävien syöttötietojen merkittävyyttä. L&T:llä ainoastaan lyhytaikaiset myytävissä olevat rahoitusvarat ja johdannaiset kirjataan käypään arvoon. Myytävissä olevien lyhytaikaisten sijoitusten, jotka ovat rahasto-osuuksia, sijoitus- ja yritystodistuksia, ja johdannaisten, jotka ovat koronvaihto- valuutta- ja hyödykejohdannaissopimuksia, käyvät arvot ovat tason 2 mukaisia. Rahoitusinstrumenttien käyvät arvot perustuvat toimivilla markkinoilla noteeratuista hinnoista johdettuihin hintoihin tai yleisesti hyväksyttyihin arvostusmalleihin, joiden syöttötiedot kuitenkin perustuvat merkittäviltä osin todennettaviin markkinatietoihin.

30. Johdannaissopimukset

Korkojohdannaiset

M€	2016	Käypä arvo	2015	Käypä arvo
	Nimellisarvo		Nimellisarvo	
Suojauslaskennassa olevien koronvaihtosopimusten erääntyminen				
Enintään 1 vuoden kuluessa	1,8		34,1	
1-5 vuoden kuluttua	2,7		4,5	
Yli 5 vuoden kuluttua	0,0		0,0	
Yhteensä	4,5	-0,1	38,6	-0,4

Koronvaihtosopimukset, jotka on tehty vaihtuvakorkoisiin lainoihin liittyvien rahavirtojen suojauksiksi ja joihin on sovellettu IAS 39:n mukaista suojauslaskentaa. Suojaukset ovat olleet tehokkaita ja niiden käyvän arvon muutokset on esitetty kauden laajassa tuloslaskelmassa.

Koronvaihtosopimusten kiinteät korot 31.12.2016 olivat 1,6 % (2015: 0,499–1,91 %). Vaihtuvana korkona oli 6 kuukauden Euribor.

Hyödykejohdannaiset

M€	2016	Käypä arvo	2015	Käypä arvo
	Nimellisarvo		Nimellisarvo	
Suojauslaskennassa olevien diesel-swapsopimusten erääntyminen				
Erääntyy 1 vuoden kuluessa	1,3		1,6	
Erääntyy 1–5 vuoden kuluessa	0,0		0,0	
Yhteensä	1,3	0,3	1,6	-0,6

Hyödykejohdannaiset on tehty tulevien diesel-ostojen suojaamiseksi. Sopimuksiin sovelletaan IAS 39:n mukaista suojauslaskentaa ja käyvän arvon muutos kirjataan tehokkaalta osaltaan oman pääoman suojausrahastoon. Hyödykejohdannaisten käyvät arvot perustuvat tilinpäätöspäivän markkinanoteerauksiin.

31. Muut vuokrasopimukset

M€	2016	2015
Ei-purettavissa olevien muiden vuokrasopimusten vähimmäisvuokrien erääntyminen		
Enintään 1 vuoden kuluessa	7,4	6,3
1-5 vuoden kuluttua	11,4	13,1
Yli 5 vuoden kuluttua	4,0	1,6
Vähimmäisvuokrat yhteensä	22,7	21,0

Konserni on vuokrannut osan käytössään olevista tuotanto- ja toimistotiloista sekä toimistokoneista ja autoista. Toimitila- ja maanvuokrasopimukset ovat pääosin indeksisidonnaisia ja paikallisen markkinakäytännön mukaisia.

32. Rahavirtalaskelman liitetiedot

M€	2016	2015
Liiketoiminnan rahavirran oikaisut		
Verot	6,7	9,7
Poistot ja arvonalentumiset	38,8	40,0
Rahoitustuotot ja -kulut	0,4	2,2
Varaukset	-1,2	0,5
Muut	-0,9	0,2
Yhteensä	43,8	52,7

33. Lähipiiritapahtumat

Lassila & Tikanoja -konsernin lähipiiriin kuuluvat ylin johto, Suomen Keräystuote Oy (osakkuusyritys) sekä L&T -sairauskassa.

Luettelot konsernin emo- ja tytäryrityssuhteista sekä osakkuusyrityksistä on esitetty liitteessä 14. Konserniyritykset.

Emoyhtiön maksamat tukimaksut L&T -sairauskassalle tilikaudella olivat 0,6 miljoonaa euroa (2015: 0,6 miljoonaa euroa).

Ylimmän johdon työsuhte-etuudet

M€	2016	2015
Palkat ja muut lyhytaikaiset työsuhte-etuudet	2,1	2,1
Työsuhteen päättymisen jälkeiset etuudet	0,1	0,0
Ylimmän johdon osuus kauden osakepalkitsemisen kuluista	0,6	0,6
Yhteensä	2,8	2,7

Ylin johto koostuu hallituksesta, toimitusjohtajasta ja johtoryhmästä. Tuloslaskelmaan kirjattiin ylimmän johdon osuutena osakeperusteisista maksuista kuluksi 0,6 miljoonaa euroa (2015: 0,6 miljoonaa euroa).

Hallitukselle maksetut palkat ja palkkiot

1 000 €	2016	2015
Heikki Bergholm, puheenjohtaja	61	58
Eero Hautaniemi, varapuheenjohtaja	42	40
Teemu Kangas-Kärki	32	-
Hille Korhonen	-	2
Laura Lares	34	33
Sakari Lassila	34	33
Miikka Maijala	34	32

30.3.2016 luovutettiin hallituksen jäsenille 4 529 osaketta osana hallituksen palkkiota (27.3.2015: 3 612 osaketta).

Vuonna 2016 toimitusjohtajan palkka oli 509 (2015: 539) tuhatta euroa, joka sisältää palkan luonteisetuineen 424 (2015: 430) tuhatta euroa sekä tulospalkkion 85 (2015: 109) tuhatta euroa. Lisäksi toimitusjohtajalle maksettiin tilikauden aikana vuoden 2015 toteuman mukaisesti osakepohjaisen kannustinohjelman mukaista palkkiota 162 (2015: 247) tuhatta euroa.

Muun johtoryhmän palkat olivat yhteensä 1 362 (2015: 1 370) tuhatta euroa, joka sisältää palkan luontoisetuineen 1 213 (2015: 1 219) tuhatta euroa sekä tulospalkkiot 149 (2015: 151) tuhatta euroa. Lisäksi muille johtoryhmän jäsenille maksettiin tilikauden aikana vuoden 2015 toteuman mukaisesti osakepohjaisen kannustinohjelman mukaista palkkiota 211 (2015: 316) tuhatta euroa. Luvuissa on huomiotu palkat siltä ajalta, jona henkilöt ovat kuuluneet johtoryhmään.

Hallituksen jäsenillä ei ole eläkesopimuksia yhtiön kanssa. Jari Sarjolla, joka toimi yhtiön toimitusjohtajana 13.6.2011 asti on etuuspohjainen eläkesopimus, josta kirjattiin tuloslaskelmaan 9 tuhatta euroa vuonna 2016 (2015: 8 tuhatta euroa).

Yhtiö on myynyt avainhenkilöiden lähipiiriin kuuluville tahoille normaaliin liiketoimintaan kuuluvia palveluita vuonna 2016 markkinahinnalla yhteensä 38 (2015: 85) tuhannella eurolla.

Hallituksen jäsenet eivät kuulu osakeohjelmien piiriin.

Konsernin lähipiiriin kuuluville henkilöille ei ole myönnetty lainoja eikä heidän puolestaan ole annettu takauksia tai muita vakuuksia.

34. Tilintarkastuskustannukset

M€	KPMG
2016	
Tilintarkastus	0,1
Muut tilintarkastuslain mukaiset toimeksiannot	0,0
Veroneuvonta	0,0
Muut palvelut	0,2
Yhteensä	0,3
M€	KPMG
2015	
Tilintarkastus	0,1
Muut tilintarkastuslain mukaiset toimeksiannot	0,0
Veroneuvonta	0,0
Muut palvelut	0,0
Yhteensä	0,2

35. Vastuusitoumukset

M€	2016	2015
Omista sitoumuksista annetut vakuudet		
Kiinnitykset maanvuokraoikeuteen	0,2	0,4
Yrityskiinnitykset	-	1,1
Muut vakuudet	0,1	0,2
Ympäristölupien edellyttämät pankkitakaukset	10,9	8,6

Muut vakuudet ovat vakuustalletuksia.

36. Rahoitusriskien hallinta

L&T:n rahoitusriskien hallinnan periaatteet määritellään hallituksen hyväksymässä rahoituspolitiikassa. Rahoitusriskien hallinnan tarkoituksena on suojautua merkittäviltä rahoitusriskeiltä ja pyrkiä rajoittamaan rahoitusmarkkinoiden muutosten ja muiden riskitekijöiden epäedullisia vaikutuksia konsernin tulokseen.

Konsernin rahoitus ja likviditeettinhallinta hoidetaan keskitetysti konsernin taloushallinnossa, jota johtaa talousjohtaja. Rahoitusriskien hallintaan liittyvät transaktiot toteutetaan konsernin taloushallinnossa.

Valuuttariski

L&T muodostuu Suomessa toimivasta emoyhtiöstä sekä Suomessa, Ruotsissa, Virossa ja Venäjällä toimivista tytäryhtiöistä. Emoyhtiön ja kotimaisten tytäryhtiöiden toiminta- ja raportointivaluuttana on euro ja muissa tytäryhtiöissä sijaintimaan valuutta. Valuuttakurssien vaihtelut vaikuttavat siten konsernin tulokseen ja omaan pääomaan.

Transaktioriski

L&T:n ulkomaisten tytäryhtiöiden liiketoiminta tapahtuu lähes täysin niiden toimintavaluutassa. Tytäryhtiöiden rahoitus hoidetaan konsernin sisäisillä lainoilla, jotka ovat kunkin tytäryhtiön toimintavaluutan määräisiä. Suomessa toimivat konserniyhtiöt käyttävät myynnin laskutusvaluuttana lähes poikkeuksetta euroa. Ostossa on laskutusvaluuttana vähäisessä määrin myös Ruotsin kruunu.

Translaatoriski

L&T:n translaatoriskille alttiina oleva positio muodostuu ulkomaisiin tytäryhtiöihin tehdystä nettosijoituksista, joihin sisältyvät omat pääomat ja niihin rinnastettavat lainat. Ulkomaisiin tytäryhtiöihin tehtyjen nettosijoitusten positiota ei suojata, koska omistuksia pidetään pitkäaikaisina strategisina sijoituksina.

Konsernin merkittävin translaatoriski aiheutuu RUB-määräisistä tytäryhtiölainojen lainapääomista ja kertyneistä koroista. Nettopositio tilinpäätöshetkellä oli seuraava:

MEUR	2016	2015
RUB-määräiset sisäiset lainapääomat ja kertyneet korot	7,1	5,2
Netto	7,1	5,2

Vuonna 2016 tapahtuneiden valuuttakurssimuutosten takia omaan pääomaan syntyi muuntoeroja euroa -0,1 miljoonaa euroa (-0,1 miljoonaa euroa). Valuuttamääräiset nettosijoitukset on esitetty valuutoittain alla olevassa taulukossa.

Nettosijoitusten translaatiopositio

M€	2016	2015
SEK	19,3	19,8
RUB	7,0	4,6
Yhteensä	26,3	24,4

Sijoitusten hintariski

L&T ei ole sijoittanut varoja noteerattuihin osakkeisiin, joiden arvo vaihtelee markkinahintojen muutosten vuoksi, joten se ei altistu arvopaperimarkkinoihin liittyvälle hintariskille. L&T:n omistamien noteeraamattomien osakkeiden määrä on vähäinen, eikä niihin liity olennaista hintariskiä.

Hyödykehintariski

Raakaöljyn maailmanmarkkinahinnan vaihtelut heijastuvat sekä tuotantokalustossa käytettävien polttoaineiden hintoihin että ympäristönhuoltoalan tuotteiden hankintahintoihin öljypohjaisten raaka-aineiden kautta. Osassa jätehuollon asiakassopimuksista laskutusjaksot ja sopimusehdot ovat sellaiset, että hintoja ei pystytä korottamaan kuukausittain. Tämän vuoksi polttoaineiden hintojen kohoaminen saadaan siirrettyä palveluhintoihin viiveellä. Dieselin hintariskiä on suojattu osittain hyödykejohdannaisopimuksilla. Näihin sopimuksiin sovelletaan IAS 39:n mukaista suojauslaskentaa.

Ympäristötuotteiden raaka-ainehintariskiä pyritään hallitsemaan siten, että myyntihinnat sovitaan yleensä kiinteiksi enintään toimittajien vahvistamien ostohintojen voimassaoloajaksi.

Korkoriski

L&T:n korkoriski liittyy pääasiassa lainoihin, jotka on sidottu vaihtuviin korkoihin ja joista aiheutuvat rahavirrat vaihtelevat korkotason muuttuessa. Koska L&T:n palveluiden kysyntä tai niiden hinnat eivät ole merkittävästi riippuvaisia taloussuhdanteiden vaihteluista, korkokustannukset pyritään pitämään mahdollisimman vakaina. Tämän vuoksi yli puolet vaihtuvakorkoisiin lainoihin liittyvästä rahavirrasta pyritään suojaamaan korkoriskiltä koronvaihtosopimuksin.

31.12.2016 lainoista oli joko kiinteäkorkoisia tai koronvaihtosopimuksilla suojattuja 59% (2015: 74 %) ja vaihtuvakorkoisia 41% (2015: 26 %). Korkotason muutokset eivät siten vaikuta korkokustannuksiin täysimääräisesti.

Kaikki rahavirran suojaukseksi tehdyt koronvaihtosopimukset ovat konsernin riskienhallintapolitiikan mukaisesti suojaavia ja kaikkiin sopimuksiin sovelletaan IAS 39 mukaista suojauslaskentaa. Pääosa L&T:n liikevaihdosta syntyy pitkäaikaisista palvelusopimuksista. Hyvän kassavirtaennustettavuuden vuoksi L&T:n rahoituspolitiikassa on määriteltä, että korkoa tuottavien varojen määrä pyritään pitämään pienenä suhteessa kulloiseenkin lyhyen aikavälin rahoitustarpeeseen ja sijoitettuina suhteellisen lyhytaikaisiin instrumentteihin.

Luotto- ja vastapuoliriski

Rahoitusinstrumentteihin liittyy riski siitä, että vastapuoli ei pysty täyttämään sopimuksen mukaisia maksuvelvoitteitaan. Vastapuoliriskiä hallitaan tekemällä rahoitus- ja johdannaisopimuksia vain suurimpien pohjoismaisten pankkien kanssa sekä tekemällä likviditeettihallintaan liittyviä sijoituksia vain korkean luottokelpoisuuden omaavien liikkeellelaskijoiden sijoitus- ja yritystodistuksiin L&T:n hallituksen hyväksymän vastapuolilistan mukaisesti. Tilinpäätöshetkellä avoinna olevista sijoituksista ei odoteta aiheutuvan arvonalentumisia.

L&T:llä on laaja asiakaskunta, joka koostuu yrityksistä, laitoksista, toimisto- ja liikekiinteistöistä, institutionaalisista kiinteistönomistajista, asunto-osakeyhtiöistä, julkisesta sektorista ja kotitalouksista. Myyntisaamiset koostuvat pääosin suuresta määrästä suhteellisen pieniä saatavia, eikä merkittäviä luottoriskikeskittymiä ole. L&T:llä on luotonvalvontaohjeet, joilla pyritään varmistamaan se, että palveluita ja tuotteita myydään vain luottokelpoisille asiakkaille tai ennakkomaksulla, mikäli asiakkaan luottokelpoisuus ei ole riittävä. Suuri osa asiakassuhteista perustuu pitkäaikaisiin palvelusopimuksiin, eikä asiakkailta yleensä vaadita vakuuksia.

Myyntisaamisiin liittyvää perintätoimintaa hoidetaan kotimaan myyntisaamisten osalta keskitetysti taloushallinnossa. Ulkomaiset tytäryhtiöt hoitavat omien myyntisaamistensa perinnän paikallisesti. Liikevaihdosta 94 % tuli Suomesta vuonna 2016. Konsernin luottoriskin enimmäismäärää tilinpäätöshetkellä vastaavat parhaiten rahoitusvarojen tasearvot 31.12.2016 siinä tapauksessa, että sopimusten vastapuolet eivät pysty täyttämään rahoitusinstrumentteihin liittyviä velvoitteitaan.

Myyntisaamisten ikäjakauma

M€	2016	2015
Erääntymättömät myyntisaamiset	75,8	70,9
Erääntyneet 1-90 pv	6,2	5,4
Erääntyneet 91-180 pv	0,6	0,4
Erääntyneet 181-365 pv	0,2	0,1
Erääntyneet yli 365 pv	0,2	0,1
Yhteensä	83,0	77,0

Arvoltaan alentuneet myyntisaamiset on kirjattu kuluksi tuloslaskelmaan.

Arvonalentumistappioiden määrä ja aiemmin kirjattujen arvonalentumistappioiden peruutukset esitetään liitetiedossa 5. Liiketoiminnan muut tuotot ja kulut.

Kaikki rahoitusvarat ovat vakuudettomia. Myyntisaamisista tehtyjen arvonalentumiskirjausten kriteerinä on johdon harkinnan mukaan käytetty velallisten merkittäviä taloudellisia vaikeuksia, yrityssaneerausta, perintätoimiston luottotappiosuosituksia tai maksujen pitkäaikaista laiminlyöntiä. Muista rahoitusvaroista ei ole kirjattu arvonalentumisia.

Rahoitusvaroihin liittyvä luottoriski

M€	2016	2015
Myytävässä olevat pitkäaikaiset sijoitukset	0,6	0,6
Pitkäaikaiset rahoitusleasingsaamiset	1,2	2,1
Muut pitkäaikaiset saamiset	1,7	2,0
Myyntisaamiset ja muut lyhytaikaiset saamiset	83,0	77,0
Johdannaissaamiset	0,3	0,0
Myytävässä olevat lyhytaikaiset rahoitusvarat	0,0	5,0
Rahavarat	28,2	49,0

Likviditeetti- ja jälleenrahoitusriski

Likviditeettiriskin hallinnalla varmistetaan, että L&T pystyy jatkuvasti hoitamaan toimintaan liittyvät rahoitukselliset velvoitteensa mahdollisimman edullisin kustannuksin. L&T pyrkii säilyttämään hyvän maksuvalmiuden tehokkaalla kassanhallinnalla ja sijoittamalla sellaisiin rahamarkkinainstrumentteihin, jotka voidaan realisoida nopeasti. Likviditeettitilannetta seurataan ajantasaisesti ja sitä ennakoidaan kassavirtaennusteiden avulla. Kotimaisten konserniyhtiöiden likviditeetti netotetaan konsernitilien avulla ja konsernin taloushallinto vastaa likviditeettiylijäämien sijoittamisesta. Rahoituksen saatavuutta pyritään varmistamaan käyttämällä rahoitustoiminnassa useita pankkeja. Jälleenrahoitusriskiä hallitaan hajauttamalla lainojen maturiteettia ja pyrkimällä pitämään pitkän lainasalkun keskimääräinen duraatio 2 vuotena.

L&T:n kassavarat on pyritty pitämään melko pieninä ja toisaalta huolehdittu luottolimiittien riittävyydestä likviditeetin hallinnassa. Lyhytaikaisia, kassavirran heilahteluista johtuvia rahantarpeita varten L&T:llä on käytössä komittoituja limiittejä (yhteensä 30 milj. e) ja yritystodistusohjelma (100 milj. e). 31.12.2016 konsernin likvidien varojen ja sijoitusten määrä oli 28,2 miljoonaa euroa (2015: 54,0 milj. e). Yritystodistusohjelmasta oli käytössä 0 miljoonaa euroa (2015: 0,0 milj. e).

Seuraavassa taulukossa esitetään konsernin rahoitusvelat jaoteltuina sopimuksiin perustuvien eräpäivien mukaisesti tilinpäätöspäivänä. Taulukossa esitettävät luvut ovat sopimuksiin perustuvia diskonttaamattomia rahavirtoja. L&T:n nostamiin pitkäaikaisiin lainoihin sisältyy omavaraisuus- ja korkokatekovenantteja sekä muita tavanomaisia ehtoja, jotka rajoittavat lisävarauksien antoa muille rahoittajille ja nykyisen liiketoiminnan lakkauttamista tai luovuttamista. Näiden ehtojen rikkominen oikeuttaisi lainantajat irtisanomaan lainat välittömästi, mikä johtaisi taulukossa esitettyihin lainoihin liittyvien rahavirtojen aikaistumiseen.

Rahoitusvelkojen erääntyminen

31.12.2016

M€	Tasearvo	Sopimusten mukainen rahavirta	2017	2018	2019	2020	2021	2022 ja myöh.
Lainat rahoituslaitoksilta ja eläkelainat	31,1	29,9	2,2	2,2	0,4	25,1		
Joukkovelkakirjalainat	29,8	31,9	0,6	0,6	30,6			
Yritystodistusvelat		0,0						
Johdannaisvelat		0,0						
Ostovelat ja muut velat	69,8	69,8	69,8					
Yhteensä	130,7	131,6	72,7	2,8	31,1	25,1	0,0	0,0

31.12.2015

M€	Tasearvo	Sopimusten mukainen rahavirta	2016	2017	2018	2019	2020	2021 ja myöh.
Lainat rahoituslaitoksilta ja eläkelainat	66,1	67,2	35,4	2,9	2,8	1,1	25,1	
Joukkovelkakirjalainat	29,8	32,6	0,6	0,6	0,6	30,6		
Yritystodistusvelat		0,0						
Johdannaisvelat		0,0						
Ostovelat ja muut velat	53,7	53,7	53,7					
Yhteensä	149,5	153,5	89,7	3,5	3,5	31,7	25,1	0,0

Rahoitusleasingvelkojen erääntymisajat

M€	2016	2015
Rahoitusleasingvelkojen bruttomäärä		
– vähimmäisvuokrat erääntymisajoin		
Enintään 1 vuoden kuluessa	0,8	-
1-5 vuoden kuluttua	3,3	-
Yli 5 vuoden kuluttua	2,1	-
Yhteensä	6,3	-
Tulevaisuudessa kertyvät rahoituskulut	-0,3	-
Rahoitusleasingvelkojen nykyarvo	6,0	-
Rahoitusleasingvelkojen nykyarvo erääntyy seuraavasti		
Enintään 1 vuoden kuluessa	0,8	-
1-5 vuoden kuluttua	3,1	-
Yli 5 vuoden kuluttua	2,1	-
Yhteensä	6,0	-

Yhtiö otti tilikauden aikana käyttöön raskaan kaluston rahoitusleasingin. Tämä on tällä hetkellä ainoa omaisuuserä joka täyttää rahoitusleasingin tunnusmerkit ja on käsitelty tilinpäätöksessä rahoitusleasingvelkana.

Lainojen rakenne

M€	Käytössä	Käy- tettävissä	Yhteensä	Käytössä	Käy- tettävissä	Yhteensä
	31.12.2016	31.12.2016		31.12.2015	31.12.2015	
Lainat rahoituslaitoksilta ja eläkelainat	31,1		31,1	66,1		66,1
Joukkovelkakirjalainat	29,8		29,8	29,8		29,8
Sitova luottolimiitti erääntyy vuonna 2017	0,0	30,0	30,0	0,0	30,0	30,0
Ei-sitovat luottolimiitit			0,0			0,0
Yritystodistusohjelma	0,0	100,0	100,0	0,0	100,0	100,0
Yhteensä	60,8	130,0	190,8	95,8	130,0	225,8

Rahoitusinstrumenteista aiheutuva herkkyys markkinariskeille

Seuraavassa esitetty IFRS 7 -standardin edellyttämä herkkyysanalyysi pyrkii kuvaamaan konsernin tilikauden tuloksen ja oman pääoman herkkyyttä korkotason ja dieselin hinnan muutoksille taseessa 31.12.2016 (31.12.2015) olevista rahoitusinstrumenteista eli rahoitusvaroista ja -veloista sekä johdannaissopimuksista. Niiden johdannaissopimusten, joihin sovelletaan suojaus laskentaa, käyvän arvon muutokset on oletettu kohdistuvan kokonaan omaan pääomaan ja muiden johdannaissopimusten tuloslaskelmaan.

Korkotason muutoksesta aiheutuvaa herkkyyttä laskettaessa on käytetty seuraavia oletuksia:

- o Korkotason nousuksi oletetaan + 0,5 prosenttiyksikköä ja laskuksi - 0,2 prosenttiyksikköä.
- o Dieselin hinnan muutokseksi oletetaan +/-10 prosenttiyksikköä.
- o Laskelman perustana oleva positio sisältää korolliset rahoitusvelat ja -saamiset sekä koronvaihto- ja hyödykejohdannaissopimukset.
- Nettosijoituksia ulkomaisiin yksiköihin ei ole sisällytetty herkkyysanalyysiin.

IFRS 7 -standardin mukainen herkkyysanalyysi rahoitusinstrumenttien markkinariskeistä

M€	2016		2015	
	Tulos verojen jälkeen	Oma pääoma	Tulos verojen jälkeen	Oma pääoma
+ 0,5 % muutos markkinakoroissa	-0,1	0,0	-0,1	0,1
- 0,2 % muutos markkinakoroissa	0,0	0,0	0,0	0,0
+ 10 % muutos diesel oil CIF CARGO NWE -hinnassa *)		0,1		0,1
- 10 % muutos diesel oil CIF CARGO NWE -hinnassa *)		-0,1		-0,1
*) euromääräinen hintataso				
+10% muutos ruplan kurssissa	0,8		0,6	
-10% muutos ruplan kurssissa	-0,6		-0,5	

37. Riita-asiat ja oikeusprosessit

Helsingin kihlakunnan syyttäjä vaati hovioikeudessa Lassila & Tikanoja Oyj:ltä vähintään 50.000 euron yhteisösakkoa liittyen ylityörikkeisiin, joiden epäiltiin tapahtuneen vuosien 2009–2012 aikana. Hovioikeus antoi ratkaisun asiassa 2.2.2016. Hovioikeus ei muuttanut kärjäoikeuden tuomiota yhteisösakkoasiassa, joten kärjäoikeuden tuomio, jolla se oli hylännyt yhteisösakkovaatimuksen, jäi voimaan. Lisäksi Lassila & Tikanoja Oyj on asianosaisena muutamassa pienessä konsernin liiketoimintaan liittyvässä riita-asiassa, joiden lopputuloksilla ei ole olennaista vaikutusta konsernin taloudelliseen asemaan.

38. Tilinpäätöspäivän jälkeiset tapahtumat

Yhtiön johdolla ei ole tiedossa sellaisia olennaisia tilinpäätöspäivän jälkeisiä tapahtumia, jotka olisivat vaikuttaneet tilinpäätöksen laadintaan.

EMOYHTIÖN TILINPÄÄTÖS

Tuloslaskelma

M€	2016	2015	Liite
Liikevaihto	549,1	539,3	1
Hankinnan ja valmistuksen kulut	-483,8	-473,9	
Bruttokate	65,3	65,4	
Myynnin ja markkinoinnin kulut	-11,2	-11,4	
Hallinnon kulut	-13,1	-11,0	3
Liiketoiminnan muut tuotot	5,3	3,7	5
Liiketoiminnan muut kulut	-1,7	-2,0	5
Liikevoitto ennen liikearvon poistoja	44,6	44,7	2,4
Liikearvon poistot	-1,5	-2,2	
Liikevoitto	43,1	42,5	
Rahoitustuotot ja -kulut	-1,7	13,2	6
Voitto ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja	41,4	55,7	
Tilinpäätössiirrot			
Poistoeron muutos	2,0	2,0	
Konserniavustus	5,0	2,7	7
Tuloverot	-9,8	-9,1	8
Tilikauden voitto	38,5	51,4	

Tase

M€	2016	2015	Liite
VASTAAVAA			
Pysyvät vastaavat			
Aineettomat hyödykkeet			9
Aineettomat oikeudet	1,2	0,9	
Liikearvo	4,2	5,7	
Muut aineettomat hyödykkeet	18,0	9,2	
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	0,7	4,2	
	24,1	20,0	
Aineelliset hyödykkeet			10
Maa-alueet	4,6	4,6	
Rakennukset ja rakennelmat	35,6	35,0	
Koneet ja kalusto	99,4	105,6	
Muut aineelliset hyödykkeet	0,0	0,0	
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	5,3	5,3	
	144,9	150,5	
Sijoitukset			11
Osuudet saman konsernin yrityksissä	30,2	23,8	
Osuudet osakkuusyrityksissä/yhteisyrityksissä	0,0	0,0	
Muut osakkeet ja osuudet	0,4	0,4	
	30,6	24,2	
Pysyvät vastaavat yhteensä	199,6	194,8	
Vaihtuvat vastaavat			
Vaihto-omaisuus			
Aineet ja tarvikkeet	1,7	1,9	
Valmiit tuotteet/Tavarat	1,2	0,9	
Muu vaihto-omaisuus	4,5	3,5	
	7,4	6,3	
Pitkäaikaiset saamiset			
Lainasaamiset	1,0	1,3	
Ennakot	0,3	0,3	
	1,4	1,7	
Lyhytaikaiset saamiset			12
Saamiset saman konsernin yrityksiltä	42,6	40,7	
Myyntisaamiset osakkuusyrityksiltä	0,1	-	
Myyntisaamiset	64,5	67,1	
Muut saamiset	0,8	0,7	
Siirtosaamiset	4,4	4,3	
	112,5	112,8	
Rahat ja pankkisaamiset	23,7	49,3	
Vaihtuvat vastaavat yhteensä	145,0	170,1	
Vastaavaa yhteensä	344,5	364,9	

Tase

€	2016	2015	Liite
VASTATTAVAA			
Oma pääoma			13
Osakepääoma	19,4	19,4	
Käyvän arvon rahasto	0,0	-0,1	
Sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto	0,5	0,6	
Edellisten tilikausien voitto	64,6	45,6	
Tilikauden voitto	38,5	51,4	
Oma pääoma yhteensä	123,1	116,8	
Tilinpäätössiirtojen kertymä			
Poistoero	29,9	31,9	
Pakolliset varaukset			14
Pitkäaikainen	5,2	4,7	
Lyhytaikainen	1,1	2,7	
	6,3	7,4	
Vieras pääoma			15
Pitkäaikainen			
Lainat rahoituslaitoksilta	27,7	29,5	
Eläkelainat	0,8	1,6	
Joukkovelkakirjalainat	30,0	30,0	
Rahoitusleasingvelat	5,2	-	
Saadut ennakot	0,3	0,4	
	64,0	61,5	
Lyhytaikainen			
Lainat rahoituslaitoksilta	2,6	34,9	
Rahoitusleasingvelat	0,8	-	
Saadut ennakot	8,9	9,0	
Ostovelat	42,4	29,5	
Ostovelat osakkuusyrityksille	0,1	-	
Velat saman konsernin yrityksille	8,5	1,9	
Muut velat	17,2	20,1	
Siirtovelat	41,0	51,3	
Siirtovelat hyödykejohtannaisista	0,0	0,6	
	121,3	147,3	
Vieras pääoma yhteensä	185,3	208,8	
Vastattavaa yhteensä	344,5	364,9	

Rahoituslaskelma

M€	2016	2015
Liiketoiminta		
Liikevoitto	43,1	42,5
Oikaisut:		
Poistot ja arvonalentumiset	37,5	38,4
Myyntivoitot ja -tappiot	0,9	0,6
Varaukset	-1,6	-0,6
Muut oikaisut	-0,8	1,1
Rahavirta ennen käyttöpääoman muutosta	79,1	82,1
Käyttöpääoman muutos		
Myyntisaamisten ja muiden saamisten lisäys/vähennys	1,2	10,7
Vaihto-omaisuuden lisäys/vähennys	-1,0	-1,8
Ostovelkojen ja muiden korottomien velkojen lisäys/vähennys	1,5	2,5
Liiketoiminnan rahavirta ennen rahoituseriä ja veroja	80,8	93,5
Maksetut korot ja maksut muista liiketoiminnan rahoituskuluista	-1,9	-2,1
Saadut korot liiketoiminnasta	0,1	0,2
Maksetut välittömät verot	-11,2	-8,5
Liiketoiminnan rahavirta	67,8	83,2
Investoinnit		
Hankitut tytäryritykset ja liiketoiminnot vähennettynä hankintahetken rahavaroilla	-0,1	-
Ennakkomaksut konserniyrityksistä ja liiketoiminnoista	-	-0,2
Investoinnit aineellisiin ja aineettomiin hyödykkeisiin	-30,0	-39,8
Aineellisten ja aineettomien hyödykkeiden luovutustulot	-4,0	1,1
Saadut osingot investoinneista	0,1	15,1
Investointien rahavirta	-34,0	-23,8
Rahoitus		
Maksettu konserniavustus	5,3	2,9
Saatu konserniavustus	-0,3	-0,2
Lyhytaikaisten lainojen nostot/takaisinmaksut	6,1	-1,6
Lyhytaikaisten konsernilainojen muutos	-1,0	-16,9
Pitkäaikaisten lainojen nostot	-	25,0
Pitkäaikaisten lainojen takaisinmaksut	-36,8	-26,8
Maksetut osingot ja muu varojen jako	-32,6	-28,9
Omien osakkeiden hankinta	-	-4,7
Rahoituksen rahavirta	-59,3	-51,3
Rahavarojen muutos	-25,5	8,1
Rahavarat 1.1.	49,3	41,2
Rahavarat 31.12.	23,7	49,3
Rahavarat 31.12.		
Rahavarat	23,6	44,2
Myytävissä olevat lyhytaikaiset rahoitusvarat	-	5,0
Shekkilililuotot	0,1	0,1
	23,7	49,3

Rahoituslaskelman erät eivät ole suoraan johdettavissa taseista mm. tytäryhtiöiden fuusioiden, purkujen ja yhtiöittämisen vuoksi.

EMOYHTIÖN TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

TILINPÄÄTÖKSEN LAATIMISPERIAATTEET

Lassila & Tikanoja Oyj:n tilinpäätös on laadittu Suomen kirjanpitolain mukaisesti (FAS). Tilinpäätöksen erät on arvostettu alkuperäiseen hankintamenuon.

Pysyvät vastaavat

Aineettomat ja aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet merkitään taseeseen välittömään hankintamenuon vähennettynä suunnitelman mukaisilla poistoilla. Suunnitelman mukaiset poistot lasketaan tasapoistoina taloudellisen pitoajan perusteella alkuperäisestä hankintahinnasta lukuun ottamatta uusia läjitysalueita. Poistoaajat ovat:

Rakennukset ja rakennelmat	5–30 vuotta
Kuljetusvälineet	6–15 vuotta
Koneet ja kalusto	4–10 vuotta
Liikearvot	5–10 vuotta
Aineettomat oikeudet ja muut pitkävaikutteiset menot	5–10 vuotta

Vuonna 2008 ja sen jälkeen valmistuneisiin kaatopaikkoihin sovelletaan suoriteyksikköön perustuvaa poistomenetelmää, jossa poistot tehdään läjitysalueelle toimitetun jätteen viemän tilavuuden mukaan. Menetelmä kuvaa tasapoistoa paremmin sitä, miten yhtiö odottaa saavansa läjitysalueista taloudellista hyötyä. Keravan läjitysalue on täyttymässä, joten se poistetaan loppuun tasapoistoin.

Tilikauden aikana hankitun käyttöomaisuuden poistot lasketaan käyttöönnotosta lähtien.

Leasingvuokrat käsitellään vuosikuluina eikä hyödykkeitä esitetä taseessa.

Sijoitukset arvostetaan hankintamenuon.

Rahoitusleasingsopimukset

Rahoitusleasingsopimuksilla vuokralle otetut hyödykkeet kirjataan aineelliseen käyttöomaisuuteen. Ne merkitään taseeseen määrään, joka on hyödykkeen käypä arvo tai sitä alempi vähimmäisvuokrien nykyarvo, ja poistetaan vuokrasopimuksen voimassaoloaikana tai sitä lyhyempänä taloudellisena vaikutusaikana. Jos kuitenkin on kohtuullisen varmaa, että vuokralle otetun hyödykkeen omistusoikeus siirtyy L&T:lle vuokratkauden päättymiseen mennessä, poistot hyödykkeestä tehdään kuten vastaavasta L&T:n omistamasta hyödykkeestä. Sopimuksista johtuvat velvoitteet kirjataan lainoihin. Kukin vuokraerä jaetaan rahoituskuluksi ja velan lyhennykseksi. Rahoituskulut kohdistetaan vuokra-ajalle siten, että jäljellä olevalle velalle tulee kullakin tilikaudella samansuuruinen korkoprosentti.

Vaihto-omaisuus

Vaihto-omaisuus arvostetaan hankintamenuon ellei todennäköinen jälleenhankintamenu tai luovutushinta ole sitä alhaisempi. Ympäristötuotteiden vaihto-omaisuus arvostetaan käyttäen liukuvaa keskihintaa. Muun vaihto-omaisuuden arvo määritellään fifo-periaatteella. Itse valmistetun vaihto-omaisuuden hankintamenuon luetaan välittömien kustannusten lisäksi myös osuus tuotannon yleiskustannuksista.

Ulkomaan rahan määräiset erät

Ulkomaan rahan määräiset liike tapahtumat kirjataan tapahtumapäivän kursseihin. Valuuttamääräiset saamiset ja velat muunnetaan euroiksi käyttäen tilinpäätöspäivän Euroopan Keskuspankin kurssia. Kurssierot merkitään tuloslaskelmaan.

Johdannaiset

Vaihtuvakorkoisiin lainoihin liittyvän rahavirran korkoriskin suojauksena käytetään swap-sopimuksia. Niistä syntyvät korkotuotot ja -kulut jaksotetaan sopimusajalle ja niillä oikaistaan suojattavan erän korkoja.

Dieselostoihin liittyvän rahavirran hyödykeriskin suojauksena käytetään hyödykeswap-sopimuksia. Näiden sopimusten käypien arvojen muutokset kirjataan tuloslaskelmaan suojausten tehottoman osuuden osalta, sekä kun sopimukset erääntyvät tai suojattava riski toteutuu.

Valuuttariskisuojausjauksiin käytetään valuuttatermiinejä. Käypien arvojen muutokset on kirjattu tuloslaskelmaan rahoitustuotoksi tai -kuluksi.

Liikevaihto

Myyntituotoista vähennetään myynnin välilliset verot, annetut alennukset sekä myynnin kurssierot. Myyntirahdit ja muut myynti- ja toimituskulut käsitellään luonteensa mukaisesti hankinnan tai myynnin kuluina. Luottotappiot kirjataan liiketoiminnan muihin kuluihin.

Tutkimus- ja kehitysmenot

Tutkimus- ja kehitysmenot kirjataan kuluksi.

Liiketoiminnan muut tuotot ja kulut

Liiketoiminnan muihin tuottoihin ja kuluihin sisältyvät säännölliseen palvelu- ja suoritemyyntiin kuulumattomat erät kuten käyttöomaisuuden myyntivoitot, -tappiot ja romutukset sekä luottotappiokirjaukset ja niiden palautukset.

Tuloverot

Kauden tuloverot lasketaan verotettavasta tulosta voimassaolevan verokannan perusteella. Veroja oikaistaan mahdollisilla edellisiin kausiin liittyvillä veroilla. Laskennalliset verovelat ja -saamiset on esitetty liitetiedoissa.

1. Liikevaihto

M€	2016	%	2015	%
Liikevaihto toimialoittain				
Ympäristöpalvelut	257,0	46,8	226,8	42,1
Teollisuuspalvelut	52,5	9,6	73,6	13,6
Kiinteistöpalvelut	239,6	43,6	238,9	44,4
Yhteensä	549,1	100,0	539,3	100,0
Liikevaihto markkina-alueittain				
Suomi	541,3	98,6	531,0	98,5
Muut maat	7,8	1,4	8,3	1,5
Yhteensä	549,1	100,0	539,3	100,0

2. Henkilöstöä ja toimielinten jäseniä koskevat liitetiedot

	2016	2015
Henkilöstö keskimäärin		
Toimihenkilöt	1 068	1 058
Työntekijät	4 710	4 890
Yhteensä	5 778	5 948
M€	2016	2015
Tilikauden henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	196,3	194,7
Eläkekulut	35,5	35,0
Muut henkilösivukulut	12,9	11,2
Yhteensä	244,7	240,9
Konserniyhtiöltä laskutetut henkilöstöpalvelut	-0,3	-0,3
	244,4	240,6

Johdon palkkoja, palkkioita ja eläke-etuuksia selostetaan konsernitilinpäätöksen liitetiedossa 33. Lähipiiritapahtumat. Konserniyhtiöiden lähipiiriin kuuluville henkilöille ei ole myönnetty lainoja.

3. Tilintarkastajan palkkiot

M€	2016	2015
KPMG		
Tilintarkastus	0,1	0,1
Muut tilintarkastuslain mukaiset toimeksiannot	0,0	0,0
Veroneuvonta	0,0	0,0
Muut palvelut	0,2	0,0
Yhteensä	0,3	0,1

4. Poistot

M€	2016	2015
Toimintokohtaiset poistot		
Hankinnan ja valmistuksen poistot	35,7	35,9
Myynnin ja markkinoinnin poistot	0,1	0,2
Hallinnon poistot	0,2	0,1
Liikkeen arvonalennukset	1,5	2,2
Yhteensä	37,5	38,4

Tase-eräkohtainen poistoerittely sisältyy kohtiin aineettomat ja aineelliset hyödykkeet.

5. Liiketoiminnan muut tuotot ja kulut

M€	2016	2015
Liiketoiminnan muut tuotot		
Saman konsernin yritysiltä		
Hallintoveloitus	0,7	0,2
Muilta		
Pysyvien vastaavien myyntivoitot	1,0	0,7
Saadut avustukset	0,6	0,7
Luottotappioiden palautukset	0,1	0,3
Vuosihyvitykset ostoista	1,4	1,2
Hyödykejohtajien arvon muutos	0,7	0,1
Muut	0,8	0,5
Yhteensä	5,3	3,7
Liiketoiminnan muut kulut		
Muille		
Pysyvien vastaavien myynti- ja romutustappiot	0,1	0,1
Luottotappiot	0,9	0,8
Hyödykejohtajien arvonmuutos	0,5	1,0
Muut	0,2	0,1
Yhteensä	1,7	2,0

6. Rahoitustuotot ja -kulut

M€	2016	2015
Osinkotuotot	0,1	15,1
Muut korko- ja rahoitustuotot	0,1	0,3
Korkokulut ja muut rahoituskulut	-1,9	-2,2
Rahoitustuotot ja -kulut yhteensä	-1,7	13,2
Rahoitustuotot ja -kulut sisältävät:		
Osinkotuottoja		
Saman konsernin yritysiltä	0,1	15,1
Korkotuottoja		
Muilta	0,1	0,2
Korkokuluja		
Muille	1,7	1,8

7. Tilinpäätössiirrot

M€	2016	2015
Suunnitelman mukaisten ja verotuksessa tehtyjen poistojen erotus		
Aineettomista hyödykkeistä	-1,0	-0,6
Aineellisia hyödykkeistä	3,0	2,6
	2,0	2,0
Konserniavustukset		
Saadut konserniavustukset	5,3	2,9
Annetut konserniavustukset	-0,3	-0,1
Konserniavustukset yhteensä	5,0	2,8
Tilinpäätössiirrot yhteensä	7,0	4,8

8. Tuloverot

M€	2016	2015
Tuloverot tilikaudelta varsinaisesta toiminnasta	9,8	9,1
Yhteensä	9,8	9,1
Laskennalliset verosaamiset/-velat		
Poistoeroista	-6,0	-6,4
L&T Recoil Oy:n takausvastuun verovähennys	3,3	-
Muista jaksotuseroista	1,7	1,5
Yhteensä	-1,0	-4,9

Emoyhtiö on saanut hallinto-oikeudelta lainvoimaisen päätöksen, jonka mukaan L&T Recoil Oy:n takausvastuun perusteella vuonna 2014 maksuunpantu noin 16,7 miljoonan euron maksu on emoyhtiölle verotuksessa vähennyskelpoinen. Aiemmissa tilinpäätöksissä yhtiö on käsitellyt maksun verovähennyskelvottomana eränä vähennyskelpoisuuden oltua vielä vahvistamatta. Lopullinen määrä vahvistuu L&T Recoil Oy:n konkurssipesästä saatavan mahdollisen jako-osan ratkettua. Saatavan määrä perustuu johdon arvioon tulevasta verohyödyistä.

9. Aineettomat hyödykkeet

M€	Aineettomat oikeudet	Liikearvo	Muut pitkä- vaikutteiset menot	Ennako- maksut ja keskeneräiset hankinnat	Yhteensä
2016					
Hankintameno 1.1.	9,3	126,2	25,1	4,2	164,8
Lisäykset	0,5	0,1	3,2	5,5	9,3
Vähennykset	-0,1	0,0			-0,1
Siirrot erien välillä		-14,1	23,1	-9,0	0,0
Hankintameno 31.12.	9,7	112,2	51,4	0,7	174,0
Kertyneet poistot 1.1.	-8,3	-120,5	-16,0		-144,8
Vähennysten ja siirtojen kertyneet poistot		14,0	-14,4		-0,4
Tilikauden poistot	-0,2	-1,5	-3,0		-4,7
Kertyneet poistot 31.12.	-8,5	-108,0	-33,4		-149,9
Kirjanpitoarvo yhteensä	1,2	4,2	18,0	0,7	24,1
2015					
Hankintameno 1.1.	9,6	124,2	20,3	1,8	155,9
Lisäykset	0,2	2,0	1,1	6,4	9,7
Vähennykset	-0,5		-0,3		-0,8
Siirrot erien välillä			4,0	-4,0	0,0
Hankintameno 31.12.	9,3	126,2	25,1	4,2	164,8
Kertyneet poistot 1.1.	-8,6	-118,4	-14,2		-141,2
Vähennysten ja siirtojen kertyneet poistot	0,5		0,3		0,8
Tilikauden poistot	-0,2	-2,1	-2,1		-4,4
Kertyneet poistot 31.12.	-8,3	-120,5	-16,0		-144,8
Kirjanpitoarvo yhteensä	1,0	5,7	9,1	4,2	20,0

Muut aineettomat hyödykkeet sisältävät useiden eri ICT projektien lisäyksiä ja yhden kohteen siirron ryhmästä toiseen.

10. Aineelliset hyödykkeet

M€	Maa-alueet	Rakennukset	Koneet ja kalusto	Ennako- maksut ja keskeneräiset hankinnat	Yhteensä
2016					
Hankintameno 1.1.	4,6	86,1	345,9	5,3	441,9
Lisäykset		3,8	9,3	6,7	19,8
Vähennykset			-14,9		-14,9
Siirrot erien välillä		1,7	5,0	-6,7	0,0
Hankintameno 31.12.	4,6	91,6	345,3	5,3	446,8
Kertyneet poistot 1.1.		-51,1	-240,3		-291,4
Vähennysten ja siirtojen kertyneet poistot			22,3		22,3
Tilikauden poistot		-4,9	-27,9		-32,8
Kertyneet poistot 31.12.		-56,0	-245,9		-301,9
Kirjanpitoarvo yhteensä	4,6	35,6	99,4	5,3	144,9

Aineellisten hyödykkeiden hankintamenoon lisäykseen sisältyy rahoitusleasingsopimuksilla vuokrattuja hyödykkeitä 6,2 M€ vuonna 2016. Vertailukaudella vastaavia hyödykkeitä ei ole ollut.

M€	Maa-alueet	Rakennukset	Koneet ja kalusto	Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	Yhteensä
2015					
Hankintameno 1.1.	2,9	84,8	338,8	2,0	428,5
Lisäykset	1,7	1,3	24,4	3,5	30,9
Vähennykset		-0,1	-17,3	-0,1	-17,5
Siirrot erien välillä		0,1	0,0	-0,1	0,0
Hankintameno 31.12.	4,6	86,1	345,9	5,3	441,9
Kertyneet poistot 1.1.		-46,2	-228,1		-274,3
Vähennysten ja siirtojen kertyneet poistot		0,1	16,8		16,9
Tilikauden poistot		-5,0	-29,0		-34,0
Kertyneet poistot 31.12.		-51,1	-240,3		-291,4
Kirjanpitoarvo yhteensä	4,6	35,0	105,6	5,3	150,5

11. Sijoitukset

M€	Osuudet saman konsernin yrityksissä	Muut osakkeet ja osuudet	Yhteensä
2016			
Hankintameno 1.1.	23,8	0,5	24,3
Lisäykset *)	6,3		6,3
Vähennykset	0,0	-0,1	-0,1
Hankintameno 31.12.	30,2	0,4	30,6
Kirjanpitoarvo yhteensä	30,2	0,4	30,6
2015			
Hankintameno 1.1.	23,8	0,5	24,3
Lisäykset			
Vähennykset	0,0	0,0	0,0
Hankintameno 31.12.	23,8	0,5	24,3
Kirjanpitoarvo yhteensä	23,8	0,5	24,3

*) L&T Oyj:n korjausrakentaminen -liiketoiminta yhtiöitettiin 1.10.2016 L&T Korjausrakentaminen Oy:ksi

Yhtiön osuus osakkeista ja äänivallasta %

Konserniyritykset

Kiinteistö Oy Vantaan Valimotie 33, Helsinki	100,0
L&T Biowatti Oy, Helsinki	100,0
L&T Relations Oy, Helsinki	100,0
L&T Toimi Oy, Helsinki	100,0
L&T Korjausrakentaminen Oy, Helsinki	100,0

Osakkuusyritykset

Suomen Keräystuote Oy	40,0

12. Saamiset

M€	2016	2015
Saamiset saman konsernin yrityksiltä		
Lainasaamiset	40,6	39,5
Myyntisaamiset	2,0	1,2
Yhteensä	42,6	40,7
Siirtosaamiset		
Korot	0,2	0,2
Kela, työterveyshuollon korvaukset	1,5	1,1
Lakisääteiset henkilövakuutukset	0,7	0,7
Muut	2,0	2,3
Yhteensä	4,4	4,3

13. Oma pääoma

M€	2016	2015
Osakepääoma 1.1. / 31.12.	19,4	19,4
Käyvän arvon rahasto 1.1.	-0,1	-0,4
Hyödykejohdannaisten arvostus	0,1	0,3
Käyvän arvon rahasto 31.12.	0,0	-0,1
Sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto 1.1.	0,6	0,4
Osakeperusteisten etuuksien kirjaaminen kuluksi	-0,1	0,1
Sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto 31.12.	0,5	0,6
Edellisten tilikausien voitto 1.1.	97,0	79,1
Osingonjako	-32,6	-28,9
Osakeperusteisten etuuksien kirjaaminen kuluksi	0,2	0,2
Omien osakkeiden lunastus	-	-4,7
Edellisten tilikausien voitto 31.12.	64,6	45,6
Tilikauden voitto	38,5	51,4
Oma pääoma 31.12.	123,1	116,8
Voitonjakokelpoiset varat		
Edellisten tilikausien voitto	64,6	45,6
Tilikauden voitto	38,5	51,4
Sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto	0,5	0,6
Voitonjakokelpoisia varoja	103,6	97,5

14. Pakolliset varaukset

M€	2016	2015
Ympäristövaraukset	5,7	6,8
Eläkevastuut	0,6	0,6
Yhteensä	6,3	7,4

Ympäristövaraukset koskevat kaatopaikkojen jälkihoitokustannuksia.

15. Vieras pääoma

Pitkäaikaisten lainojen lyhennykset lähivuosina

M€	2017*	2018	2019	2020	2021 ja myöh.
Lainat rahoituslaitoksilta	2,6	2,6	30,9	25,0	-

* Taseessa lyhytaikaisessa vieraassa pääomassa

M€	2016	2015
Lyhytaikaiset velat saman konsernin yrityksille		
Ostovelat	0,5	0,2
Muut velat	8,0	1,7
Yhteensä	8,5	1,9
Siirtovelat		
Henkilöstökulut	39,3	43,5
Muut kulut	1,7	7,8
Yhteensä	41,0	51,3
M€	2016	2015

Rahoitusleasingvelkojen erääntymisajat – vähimmäisvuokrat erääntymisajoin

Enintään 1 vuoden kuluessa	0,8	-
1-5 vuoden kuluttua	3,3	-
Yli 5 vuoden kuluttua	2,1	-
Yhteensä	6,3	-
Tulevaisuudessa kertyvät rahoituskulut	-0,3	-
Rahoitusleasingvelkojen nykyarvo	6,0	-

Rahoitusleasingvelkojen nykyarvo

Rahoitusleasingvelkojen nykyarvo erääntyy seuraavasti

Enintään 1 vuoden kuluessa	0,8	-
1-5 vuoden kuluttua	3,1	-
Yli 5 vuoden kuluttua	2,1	-
Yhteensä	6,0	-

Yhtiö otti käyttöön 1.1.2016 alkaen uuden Kirjanpitolain mahdollistaman IFRS-option rahoitusleasingistä soveltaen standardia IAS 17. Rahoitusleasingiin liittyvät omaisuuserät liittyvät yhtiön raskaaseen kalustoon.

16. Annetut vakuudet, vastuusitoumukset ja muut vastuut

M€	2016	2015
Omista sitoumuksista		
Kiinnitykset vuokraoikeuteen	0,1	0,2
Muut vakuudet	0,1	0,1
Leasing- ja muut vuokravastuut		
Seuraavana vuonna erääntyvät vuokrat	6,6	5,5
Myöhemminä vuosina erääntyvät vuokrat	14,5	13,5
Yhteensä	21,1	19,0
Konserniyritysten puolesta		
Takaukset	9,2	9,9
Ympäristölupien edellyttämät pankkitakaukset	10,9	8,6

17. Johdannaissopimukset

Koronvaihtosopimukset

M€	2016	2015
Kohde-etuuden nimellisarvo	4,5	38,6
Käypä arvo	-0,1	-0,4

Koronvaihtosopimukset on tehty suojaamistarkoituksessa. Niiden käyvät arvot perustuvat tilinpäätöspäivän markkinahintoihin.

Hyödykejohdannaiset

M€	2016	2015
Diesel-swapsopimusten nimellisarvot	1,3	1,6
Käypä arvo	0,3	-0,6

Hyödykejohdannaiset on tehty tulevien diesel-ostojen suojaamiseksi. Niiden käyvät arvot perustuvat tilinpäätöspäivän markkinatietoihin.

VAROJENJAKOEHDOTUS

Hallituksen esitys yhtiön voittoa koskeviksi toimenpiteiksi.

Lassila & Tikanoja Oyj:n jakokelpoiset varat tilinpäätöksessä ovat 103 632 967,71 euroa, josta tilikauden voitto on 38 541 799,58 euroa. Yhtiön taloudellisessa tilanteessa ei ole tilikauden päättymisen jälkeen tapahtunut olennaisia muutoksia eikä myöskään OYL 13:2 §:ssä tarkoitettu maksukykyisyydestä vaikuta jakokelpoisten varojen määrään.

Hallitus ehdottaa yhtiökokoukselle, että osinkoa tilikaudelta 2016 maksetaan 0,92 euroa osakkeelta.

Osinko maksetaan osakkeenomistajalle, joka on maksun täsmäytyspäivänä 20.3.2017 merkittynä Euroclear Finland Oy:n pitämään yhtiön osakasluetteloon. Hallitus ehdottaa yhtiökokoukselle, että osinko maksetaan 27.3.2017.

Maksun täsmäytyspäivänä 20.3.2017 yhtiön hallussa oleville omille osakkeille ei makseta osinkoa.

Varojenjakoehdotuksen tekemispäivänä osinkoon oikeuttavia osakkeita on 38 378 006 kappaletta,

joten osingon kokonaismäärä olisi	35 307 765,52 euroa
Jäljelle jäävät jakokelpoiset varat	68 325 202,19 euroa
Yhteensä	103 632 967,71 euroa

Hallituksen toimintakertomuksen ja vuoden 2016 tilinpäätöksen allekirjoitukset

Helsingissä 31. päivänä tammikuuta 2017

Heikki Bergholm

Eero Hautaniemi

Teemu Kangas-Kärki

Laura Lares

Sakari Lassila

Miikka Maijala

Pekka Ojanpää
toimitusjohtaja

Suoritetusta tilintarkastuksesta on tänään annettu kertomus.

Helsingissä 9. päivänä helmikuuta 2017

KPMG Oy Ab

Lasse Holopainen
KHT

Tilintarkastuskertomus

Lassila & Tikanoja Oyj:n yhtiökokoukselle

Tilinpäätöksen tilintarkastus

Lausunto

Olemme tilintarkastaneet Lassila & Tikanoja Oyj:n (y-tunnus 1680140-0) tilinpäätöksen tilikaudelta 1.1.–31.12.2016. Tilinpäätös sisältää konsernin taseen, tuloslaskelman, laajan tuloslaskelman, laskelman oman pääoman muutoksista, rahavirtalaskelman ja liitetiedot, mukaan lukien yhteenvedo merkittävimmistä tilinpäätöksen laatimisperiaatteista, sekä emoyhtiön taseen, tuloslaskelman, rahoituslaskelman ja liitetiedot.

Lausuntonamme esitämme, että

- konsernitiilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan konsernin taloudellisesta asemasta sekä sen toiminnan tuloksesta ja rahavirroista EU:ssa käyttöön hyväksytyjen kansainvälisten tilinpäätösstandardien (IFRS) mukaisesti,
- tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan konsernin sekä emoyhtiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti ja täyttää lakisäätiset vaatimukset.

Lausunnon perustelut

Olemme suorittaneet tilintarkastuksen Suomessa noudatettavan hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. Hyvän tilintarkastustavan mukaisia velvollisuuksiamme kuvataan tarkemmin kohdassa *Tilintarkastajan velvollisuudet tilinpäätöksen tilintarkastuksessa*.

Olemme riippumattomia emoyhtiöstä ja konserniyrityksistä niiden Suomessa noudatettavien eettisten vaatimusten mukaisesti, jotka koskevat suorittamaamme tilintarkastusta ja olemme täyttäneet muut näiden vaatimusten mukaiset eettiset velvollisuutemme.

Käsityksemme mukaan olemme hankkineet lausuntonamme perustaksi tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä.

Olennaisuus

Tarkastuksemme laajuuteen on vaikuttanut soveltamamme olennaisuus. Olennaisuus on määritetty perustuen ammatilliseen harkintaamme ja se ohjaa tarkastustoimenpiteiden luonteen, ajoituksen ja laajuuden määrittämisessä, sekä todettujen virheellisyyksien vaikutusten arvioimisessa suhteessa tilinpäätökseen kokonaisuutena. Olennaisuuden taso perustuu arvioomme sellaisten virheellisyyksien suuruudesta, joilla yksin tai yhdessä voisi kohtuudella odottaa olevan vaikutusta tilinpäätöksen käyttäjien tekemiin taloudellisiin päätöksiin. Olemme ottaneet huomioon myös sellaiset virheellisyydet, jotka laadullisten seikkojen vuoksi ovat mielestämme olennaisia tilinpäätöksen käyttäjille.

Tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat

Tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat ovat seikkoja, jotka ammatillisen harkintamme mukaan ovat olleet merkittävimpiä tarkastuksen kohteena olevan tilikauden tilintarkastuksessa. Nämä seikat on otettu huomioon tilinpäätökseen kokonaisuutena kohdistuneessa tilintarkastuksessa sekä laatiessamme siitä annettavaa lausuntoa, emmekä anna näistä seikoista erillistä lausuntoa.

Olemme ottaneet tilintarkastuksessa huomioon riskin siitä, että johto sivuuttaa kontrolleja. Tähän on sisällytetty arviointi siitä, onko viitteitä sellaisesta johdon tarkoitushakuisesta suhtautumisesta, josta aiheutuu väärinkäytöksestä johtuvan olennaisen virheellisyyden riski.

TILINTARKASTUKSEN KANNALTA KESKEISET SEIKAT

KUINKA KYSEISIÄ SEIKKOJA KÄSITELTIIN TILINTARKASTUKSESSA

Liikearvon arvostaminen

(Konsernitiilinpäätöksen laatimisperiaatteet, liitetieto 2, 11 ja 12)

- Liikearvon määrä konsernin taseessa 31.12.2016 on 116,5 miljoonaa euroa ollen 26 % taseen loppusummasta.
- Liikearvo on vuosittaisen arvonalentumistestauksen kohteena.
- Arvonalentumistestausten taustalla olevien rahavirtaennusteiden laatiminen edellyttää johdon harkintaa koskien mm.

Olemme suorittaneet muun muassa seuraavat tarkastustoimenpiteet:

- Olemme arvioineet keskeisiä laskelmissa käytettyjä oletuksia, kuten kannattavuutta, diskonttauskorkoa ja pitkän aikavälin kasvutekijää.
- Tarkastukseen on osallistunut KPMG:n arvonnäilytyksen asiantuntijoita, jotka ovat testanneet laskelmien teknistä oikeellisuutta

kannattavuutta, pitkän aikavälin kasvutekijää ja diskonttauskorkoa.

- Testauksissa käytettäviin ennusteisiin liittyvistä johdon harkintaan perustuvista ratkaisuista ja tasearvon merkittävydestä johtuen liikearvon arvostaminen on tilintarkastuksessa keskeinen seikka.

sekä verranneet käytettyjä oletuksia markkina- ja toimialakohtaisiin tietoihin.

- Lisäksi olemme arvioineet arvonalentumistestauslaskelmiin liittyvien konserni-tilinpäätöksen liitetietojen asianmukaisuutta.

Myyntituottojen kirjaaminen

(Konsernitiilin päätöksen laatimisperiaatteet ja liitetieto 1)

Myyntituottojen kirjaaminen on tilintarkastuksen kannalta keskeinen osa-alue mm. seuraavista seikoista johtuen:

- Myynti koostuu lukuisissa toimipisteissä suoritetuista useista yksittäisistä palveluista.
- Useiden eri tietojärjestelmien kautta käsiteltävien myyntitapahtumien lukumäärä on suuri ja konsernissa on käytössä useita hinnoittelu- ja sopimusmalleja.
- Myös laskutuksen perustietojen kerääminen tapahtuu useiden eri prosessien ja tietojärjestelmien avulla.
- Osittain liiketoiminnan luonteesta johtuen myyntijärjestelmien käyttäjävaltuudet ovat suhteellisen laajat.

- Tarkastustoiminpiteisiimme on sisällynyt myyntiprosesseihin liittyvän sisäisen valvontaympäristön arviointia sekä keskeisimpien kontrollien tehokkuuden testausta. Olemme lisäksi suorittaneet sekä analyyttisiä että aineistotarkastuksen toimenpiteitä.

- Tarkastustoimenpiteet ovat sisältäneet prosessien avainhenkilöiden haastatteluja kokonaiskuvan muodostamiseksi sekä konsernin soveltamien tulotusperiaatteiden ja käytäntöjen asianmukaisuuden arvioimiseksi.

- Olemme testanneet myyntitapahtumien rekisteröinti-, kirjaus- sekä laskutus- ja hinnoitteluprosessien toimivuutta sekä arvioineet myyntituottojen oikeellisuutta testaamalla myynnin jaksottumista tilikausien välillä.

- Lisäksi olemme arvioineet myyntituottoja koskevien konsernin tilinpäätöstietojen asianmukaisuutta.

Työsuhde-etuudet ja niiden kirjaaminen

(Konsernitiilin päätöksen laatimisperiaatteet, liitetieto 3 ja 28)

Työsuhde-etuuksien kirjaaminen on tilintarkastuksen kannalta keskeinen osa-alue mm. seuraavista seikoista johtuen:

- Konserninliiketoiminta on erittäin työvoimavaltaista, ja siten työsuhde-etuuksista aiheutuvien kulujen osuus konsernin liiketoiminnan kuluista on merkittävä.
- Palkanlaskennan perustiedot kerätään lukuisten toimipisteiden ja palvelukohtaisten prosessien kautta. Vastaavasti palkkatapahtumien prosessiin osallistuvien henkilöiden lukumäärä on suuri.
- Edellä mainitut seikat huomioiden kontrolliympäristön merkitys korostuu konsernin taloudellisen raportoinnin oikeellisuuden varmistamisessa.

- Tarkastustoiminpiteisiimme on sisällynyt palkanlaskentaprosessiin liittyvän sisäisen valvontaympäristön arviointia sekä sitä koskevien keskeisten kontrollien tehokkuuden testausta.

- Olemme lisäksi suorittaneet sekä analyyttisiä että aineistotarkastuksen toimenpiteitä, jotka ovat sisältäneet yksittäisten palkkatapahtumien testaamista sekä tilinpäätösjaksotusten vertaamista ulkopuolisten tahojen vahvistuksiin.

- Olemme myös arvioineet työsuhde-etuuksia koskevien konsernin tilinpäätöstietojen asianmukaisuutta.

Tilinpäätöstä koskevat hallituksen ja toimitusjohtajan velvollisuudet

Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat tilinpäätöksen laatimisesta siten, että tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan EU:ssa käyttöön hyväksytyjen kansainvälisten tilinpäätösstandardien (IFRS) mukaisesti ja siten, että tilinpäätös täyttää lakisääteiset vaatimukset. Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat myös sellaisesta sisäisestä valvonnasta, jonka ne katsovat tarpeelliseksi voidakseen laatia tilinpäätöksen, jossa ei ole väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa olennaista virheellisyttä.

Hallitus ja toimitusjohtaja ovat tilinpäätöstä laatiessaan velvollisia arvioimaan emoyhtiön ja konsernin kykyä jatkaa toimintaansa ja soveltuviissa tapauksissa esittämään seikat, jotka liittyvät toiminnan jatkuvuuteen ja siihen, että tilinpäätös on laadittu toiminnan jatkuvuuteen perustuen. Tilinpäätös laaditaan toiminnan jatkuvuuteen perustuen, paitsi jos emoyhtiö tai konserni aiotaan purkaa tai toiminta lakkauttaa tai ei ole muuta realistista vaihtoehtoa kuin tehdä niin.

Tilintarkastajan velvollisuudet tilinpäätöksen tilintarkastuksessa

Tavoitteenamme on hankkia kohtuullinen varmuus siitä, onko tilinpäätöksessä kokonaisuutena väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa olennaista virheellisyttä, sekä antaa tilintarkastuskertomus, joka sisältää lausuntomme. Kohtuullinen varmuus on korkea varmuustaso, mutta se ei ole tae siitä, että olennainen virheellisyys aina havaitaan hyvän tilintarkastustavan mukaisesti suoritettavassa tilintarkastuksessa. Virheellisyyksiä voi aiheutua väärinkäytöksestä tai virheestä, ja niiden katsotaan olevan olennaisia, jos niiden yksin tai yhdessä voitaisiin kohtuudella odottaa vaikuttavan taloudellisiin päätöksiin, joita käyttäjät tekevät tilinpäätöksen perusteella.

Hyvän tilintarkastustavan mukaiseen tilintarkastukseen kuuluu, että käytämme ammatillista harkintaa ja säilytämme ammatillisen skeptisyyden koko tilintarkastuksen ajan. Lisäksi:

- Tunnistamme ja arvioimme väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvat tilinpäätöksen olennaisen virheellisuuden riskit, suunnittelemme ja suoritamme näihin riskeihin vastaavia tilintarkastustoimenpiteitä ja hankimme lausuntomme perustaksi tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä. Riski siitä, että väärinkäytöksestä johtuva olennainen virheellisyys jää havaitsematta, on suurempi kuin riski siitä, että virheestä johtuva olennainen virheellisyys jää havaitsematta, sillä väärinkäytökseen voi liittyä yhteistoimintaa, väärentämistä, tietojen tahallista esittämättä jättämistä tai virheellisten tietojen esittämistä taikka sisäisen valvonnan sivuuttamista.
- Muodostamme käsityksen tilintarkastuksen kannalta relevantista sisäisestä valvonnasta pystyäksemme suunnittelemaan olosuhteisiin nähden asianmukaiset tilintarkastustoimenpiteet mutta emme siinä tarkoituksessa, että pystyisimme antamaan lausunnon emoyhtiön tai konsernin sisäisen valvonnan tehokkuudesta.
- Arvioimme sovellettujen tilinpäätöksen laatimisperiaatteiden asianmukaisuutta sekä johdon tekemien kirjanpidollisten arvioiden ja niistä esitettävien tietojen kohtuullisuutta.
- Teemme johtopäätöksen siitä, onko hallituksen ja toimitusjohtajan ollut asianmukaista laatia tilinpäätös perustuen oletukseen toiminnan jatkuvuudesta, ja teemme hankkimamme tilintarkastusevidenssin perusteella johtopäätöksen siitä, esiintyykö sellaista tapahtumiin tai olosuhteisiin liittyvää olennaista epävarmuutta, joka voi antaa merkittävää aihetta epäillä emoyhtiön tai konsernin kykyä jatkaa toimintaansa. Jos johtopäätöksemme on, että olennaista epävarmuutta esiintyy, meidän täytyy kiinnittää tilintarkastuskertomukssamme lukijan huomiota epävarmuutta koskeviin tilinpäätöksessä esitettäviin tietoihin tai, jos epävarmuutta koskevat tiedot eivät ole riittäviä, mukauttaa lausuntomme. Johtopäätöksemme perustuvat tilintarkastuskertomuksen antamispäivään mennessä hankittuun tilintarkastusevidenssiin. Vastaiset tapahtumat tai olosuhteet voivat kuitenkin johtaa siihen, ettei emoyhtiö tai konserni pysty jatkamaan toimintaansa.
- Arvioimme tilinpäätöksen, kaikki tilinpäätöksessä esitettävät tiedot mukaan lukien, yleistä esittämistapaa, rakennetta ja sisältöä ja sitä, kuvastaako tilinpäätös sen perustana olevia liiketoimia ja tapahtumia siten, että se antaa oikean ja riittävän kuvan.
- Hankimme tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä konserniin kuuluvia yhteisöjä tai liiketoimintoja koskevasta taloudellisesta informaatiosta pystyäksemme antamaan lausunnon konsernitiilinpäätöksestä. Vastaamme konsernin tilintarkastuksen ohjauksesta, valvonnasta ja suorittamisesta. Vastaamme tilintarkastuslausunnosta yksin.

Kommunikoidimme hallintoelinten kanssa muun muassa tilintarkastuksen suunnittelusta laajuudesta ja ajoituksesta sekä merkittävistä tilintarkastushavainnoista, mukaan lukien mahdolliset sisäisen valvonnan merkittävät puutteellisuudet, jotka tunnistamme tilintarkastuksen aikana.

Lisäksi annamme hallintoelimille vahvistuksen siitä, että olemme noudattaneet riippumattomuutta koskevia relevantteja eettisiä vaatimuksia, ja kommunikoidimme niiden kanssa kaikista suhteista ja muista seikoista, joiden voi kohtuudella ajatella vaikuttavan riippumattomuuteemme, ja soveltuviissa tapauksissa niihin liittyvistä varotoimista.

Päätämme, mitkä hallintoelinten kanssa kommunikoiduista seikoista olivat merkittävimpiä tarkasteltavana olevan tilikauden tilintarkastuksessa ja näin ollen ovat tilintarkastuksen kannalta keskeisiä. Kuvaamme kyseiset seikat tilintarkastuskertomuksessa, paitsi jos säädös tai määräys estää kyseisen seikan julkistamisen tai kun äärimmäisen harvinaisissa tapauksissa toteamme, ettei kyseisestä seikasta viestitä tilintarkastuskertomuksessa, koska siitä aiheutuvien epäedullisten vaikutusten voitaisiin kohtuudella odottaa olevan suuremmat kuin tällaisesta viestinnästä koituva yleinen etu.

Muut raportointivelvoitteet

Muu informaatio

Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat muusta informaatiosta. Muu informaatio käsittää toimintakertomukseen ja vuosikertomukseen sisältyvän muun informaation kuin tilinpäätöksen ja sitä koskevan tilintarkastuskertomuksen. Olemme saaneet toimintakertomuksen käyttööme ennen tämän tilintarkastuskertomuksen antamispäivää, ja odotamme saavamme vuosikertomuksen käyttööme kyseisen päivän jälkeen.

Tilinpäätöstä koskeva lausuntomme ei kata muuta informaatiota.

Velvollisuutenamme on lukea edellä yksilöity muu informaatio tilinpäätöksen tilintarkastuksen yhteydessä ja tätä tehdessämme arvioida, onko muu informaatio olennaisesti ristiriidassa tilinpäätöksen tai tilintarkastuksessa hankkimamme tietämyksen kanssa tai vaikuttaako se muutoin olevan olennaisesti virheellistä. Toimintakertomuksen osalta velvollisuutenamme on lisäksi arvioida, onko toimintakertomus laadittu sen laatimiseen sovellettavien säännösten mukaisesti.

Lausuntonamme esitämme, että toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ovat yhdenmukaisia ja että toimintakertomus on laadittu toimintakertomuksen laatimiseen sovellettavien säännösten mukaisesti.

Jos teemme toimintakertomukseen sisältyvään informaatioon kohdistamamme työn perusteella johtopäätöksen, että kyseisessä muussa informaatiossa on olennainen virheellisyys, meidän on raportoitava tästä seikasta. Meillä ei ole tämän asian suhteen raportoitavaa.

Muut lausunnot

Puollamme tilinpäätöksen vahvistamista. Hallituksen esitys taseen osoittaman voiton käyttämisestä on osakeyhtiölain mukainen. Puollamme vastuuvapauden myöntämistä emoyhtiön hallituksen jäsenille sekä toimitusjohtajalle tarkastamaltamme tilikaudelta.

Helsingissä 9. helmikuuta 2017

KPMG OY AB

Lasse Holopainen
KHT